

НИВА

місячник посвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 4.

Львів, за квітень 1924.

Рік XIX.

† О. Прелят ІЗИДОР ДОЛЬНИЦЬКИЙ.

ЛБ АН УРСР

Ж. М.

Пам'яті Праведного.

Спомини по бл. п. о. преляті Ізидорі Дольницькім.

Священнічі сім'ї дали нашому народови багато талановитих, а навіть геніяльних людей, що самопосвятою і невсипушою працею на різних ділянках народнього життя двигали народню культуру, просвіту і добробут. З того самого середовища вийшли також одиниці високої моральної вартості — просто праведники, що словом, а ще більше ділом, беззаметним моральним життям, зразковою любов'ю Бога і ближніх несли Божого духа, правдиву духову культуру в широкі круги народні, а самі стали взірцем, на який з пієтизмом споглядають слідувачі покоління.

Саме таким праведником був бл. п. о. **Ізидор Дольницький**, прелят Його Святости і вислужений довголітний духовник львівської генеральної семинарії.

Родився він 21. лютого 1830 р. у священничій сем'ї в містечку Залізці старі, брідського повіту, де його батько Іван був парохом. О. Іван помер скоро на холеру, а молода його дружина Ева лишилася вдовоцею з 3-місячним сиротою — Ізидором. По році віддалася вона у друге; її другий муж о. Григорій Рачинський був парохом Залозець і брідським деканом. В його то домі виховувався малий сирота. Першу гімназіяльну класу скінчив у Тернополі 1845 р. і таки того року вислав його митрополит Михайло Левицький на науку до грецької колегії св. Атанасія в Римі. За десять літ скінчив там гімназію і богословські студії і мав нагоду вивчитися старих літургічних мов: латинської, єврейської, арабської, а з нових італійської і новогрецької, бо в колегії відправляли всі богослуження і вчили обрядів по грецьки.

Як укінчений богослов вернув 1855 р. до Галичини, а слідуячого 1856 р. рукоположив його кардинал Левицький на єрея і призначив на сотrudника при церкві св. Юра у Львові. Молодий о. Ізидор саме надавався на душпастиря при катедрі — мав дуже гарний і сильний голос, знав добре грецький обряд і його устав, мав відповідне підготовлення, богословське знання і потрібну духовну культуру.

Всього рік був покійний о. Ізидор у Львові, бо вже 1857 р. призначив його кард. Левицький на капеляна для питомців гр. кат. обряду св. Атаназієвої Колегії в Римі. На тім становищі перебував він у вічнім місті 20 літ. Побут в Римі вихиснував на церковну працю та на своє дальше образування: здав римський докторат з богословія і вивчився англійської і французької мови. На прошення наших Ординаріятів і польських духовних і світських кругів — а з окрема внаслідок заходів о. Домбровського, послідного прокуратора оо. Василіян з під російської займанщини, рішив папа Пій IX. 1863 р. проголосити блаженного священномученика Йосафата

святим. І зложив він окрему комісію, що мала приготувати матеріал, потрібний до канонізації, та покликав до неї о. Йосифа Сембратовича, архієпископа назіанзенського, о. Домбровського і о. Михайла Контієрі, ігумена василіянського монастиря в Гротта Феррата. Головним співробітником в тій комісії став о. Ізидор. В публікації „Acta Canonisationis Beati Iosaphat Martyris. Romae, 1864.“ випечатаній о. Домініком Бартолінім, секретарем Конгрегації обрядів, є багато праці сего смирного і щирого поклонника св. Священомученика. З одушевленням згадував він опісля про канонізаційні торжества в Римі, про величаве богослуження 12. липня 1867 р. в церкві св. Атаназія, відправлене тодішнім митрополитом Спирідіоном Литвиновичем, на яким він діяконував.

Залюбки плекав він церковний спів, а познакомившись зі славним учителем співу і музики Іваном де Кастро, поміг йому видати підручник до науки церковного співу: „Грамматика ірмольогійного славянського пінія“.

Гарний голос о. Ізидора подобався знатокам співу у ватиканських кругах. Папа Пій IX. іменував його своїм діяконом, і при всіх святочних римських богослуженнях читав він євангеліє по грецьки. Найбільше уваги і праці жертвував Покійний на основні студії грецького обряду, вихіснував всі жерела, зібрані в римських бібліотеках, а особливо богослужебні книги славянські і грецькі, і на основі того матеріалу списав просторий і до сьогодні найліпший підручник: „О священныхъ обрядахъ гр. кат. Церкви“. В тім творі рішив він багато обрядових труднощів, що тоді хвилювали наше духовенство і нечисленну світську інтелігенцію.

Видвигнуте емігрантом з України Василянським Володимиром Терлецьким обрядове питання було злербодневною справою у нас від 50-тих до 80-тих років 19. століття. На чолі всіх наших церковних і народних справ вибилося воно по розгромі Австрії під Сольферіно 1859. і під Садовою 1866 р., коли то русофільські живля надіялися скорого розпаду Австрії і прилучення Галичини до Росії. Чисто церковна справа дістала політичну закраску. Майже на всіх зборах обговорювалося обрядове питання, часопись „Слово“ начинувалася дописами знатоків нашого обряду (оо. Гальки Ігнатія, Наумовича Івана, Мельника Теодора, крил. Лотоцького Івана), в яких велася борба про те, чи належить клякати, замикати царські врата, дзвонити дзвіночками на Службі Божій. Саме в тім часі наш темний нарід, безпросвітний селянин запивався і віддавав жидови послідну нивку за напитки!

В 1877 р. відкликав Покійного митрополит Йосиф Сембратович до Львова на духовника та професора обрядів і церковного співу в духовній семінарії. Була се щаслива думка спровадити до краю найбільшого тоді знатока нашого обряду. Духовенство цінило і слухало його авторитетних заяв в обрядових справах, його виклади і письма також причинилися до перепинення обрядової кампанії.

Уряд духовника був дуже тяжкий. Між молодіжню а управою семинарії були безупинні тертя, які доводили до голосних буч. А треба таки признати з жалем, що причиною сего були промахи з одної і другої сторони.

Завдяки своїй простолінній і зрівноваженій вдачі, праведному життю, лагідности, щирости, отвертости та любови до молоді о. Ізидор виробив собі окрему позицію в семинарії. Семинаристи відчували і бачили, що о. духовник іде на стрічу новим, здоровим струям між ними, любить і пригортає їх до себе, заступається за ними, займається ними, а коли котрий захоріє, відвідує його, потішає, а навіть помагає матеріально. Зате богослови відплачували йому любовю, високою пошаною і незрівняною симпатією; при кожній появі обступали його, щоби довідатися дещо від нього та почути тепле батьківське слово. Кожду важнішу подію в життю улюбленого о. духовника звеличували окремим домашнім святом. Був він справним виховавцем — педагогом — і лагідним учителем.

Своїх вихованків віддав о. Ізидор в опіку Божій Матері і оснував для них „Брацтво Введення в Храм Пречистої Діви Марії“.

Вельми додатний виховуючий вплив на семинаристів мав гарний примір, правильне і праведне життя о. духовника. Засвоївши собі життєве правило св. Єроніма: „Vive moriturus et stude victurus“, поділив час свого життя на службу Богови і невсипущу працю для Божої слави, розріст і звеличання св. Церкви та для добра ближніх.

Не відтягався і від найтяжшої роботи, як сего вимагала служба Богови і ближнім. Коли митрополит Сильвестер Сембратович дістав дозвіл скликати провінціональний собор у Львові на 1891 р., який мав — попри інші цілі — винести ухвали „для піднесення і успіху питомого нашого обряду руського“, о. духовник два роки працював в обрядовій комісії і головню він приготував матеріал до соборових ухвал, що мали положити край обрядовій самоволі та ввести лад і одноманітність у відправі богослужень. Коли на засіданнях собору видвигнуто справи, проти яких заявила більшість соборових отців, о. Ізидор разом з покійним професором о. Василем Копитчаком, ратували ситуацію, і розумним виступом довели до вдоволяючої полагоди. Учасники собору часто підносили се, порівнювали о. Ізидора з тебідським єпископом Пафнутієм, котрий, хоч сам строгий аскет і ревний подвижник, відрадив отцям першого вселенського собору в Нікеї (325) вводити обовязкову безженність для світського духовенства.

Друком оголосив Покійний отсі свої твори:

1. Акафість къ Сладшайшому Сердиу Ісусову. Критики висловлюються дуже похвально про сей твір, відмічують чистоту церковно-славянського язика і красу поезії та його

глибокий зміст, який міг дати йому лише письменник, читаний в св. Письмі.

2. В честь св. священомученика Йосафата уложив о. Ізидор Акафист спільно з покійним о. Олександром Диким, архикатедральним проповідником.

3. Типікь церкви руско-кафтоліческія.

4. Гласопѣснецъ малый подъ ноты.

5. Для членів Братства Введенія въ Храмъ Пр. Дѣви зладив: *Dissertatio praeliminaris de Praesentatione Beatae Virginis in Templo* та Історію Брацтва Введенія в храмъ Прч. Дѣвы Маріи, Жите Прч. Діви і Чесноты Прч. Дѣвы.

Духовником семінарії був до світової війни. В останніх літах його відповідальної і великої служби мусів Ординаріат дати 80-літньому старцеві молодшого помічника.

Переживання у світовій війні спричинили в нього тяжку досмертну недугу. В почині війни 1914 р. малярське військо арештувало Його в полі, коло Словити, де тоді був він на віддиху, і вивезено Його до Талергофу, як „політично підозрілого і небезпечного“ для Австрії. Ніколи ані словом не жалився Покійний на тодішні страшні переживання, а зовсім супокійно, з пощадою для своїх мучителів, оповідав про свою їзду на каноні, про участь у бою, про військові впрями, які малярська солдатеска казала відбувати 84-літньому старикови. З гумором, питомим лише праведним душам, оповідав: як він з перетоми і голоду недочував на команду мучителя жовніра, тай на „auf“ присідав, а на „nieder“ підводився... А кінчив своє оповідання, як і кожду свою бесіду, зазивом „Пресвятая Богородице, спаси нас!“

Покійний о. Ізидор зовсім відданий молитві і розважанню, безженний священник, вдивлений у величній примір Божого Первосвященника, що так мало цинив усе дочасне, радо і широко піддержував всяке діло, що мало на меті Божу славу і народне добро. Коли кардинал Сембратович подбав про створення дівочого Інституту СС. Василіянок у Львові, старенький „Дзядзьо“ став їх сповідником, дорадником, а по змозі й добродієм. Цинив він ті смиріні сестрички, як робітниці, що без розголосу роблять важну Божу і народню роботу — виховують народови віруюче, національно свідоме, просвічене жіноцтво, що піднесе культурний рівень наших родин та стане поруч муштин до хосенної праці. Приятелем СС. Василіянок був до кінця свого життя, в їх монастирі пережив послідні роки свого життя, вони замкнули йому очі до вічного сну дня 22. марта 1924 р. Вічна Йому пам'ять у нашій Церкві й в народі!

о. Іван Рудович.

RESPICE FINEM.

(З приводу замірів впровадження обов'язкового целібату в нашому духовенстві.)

Від 1920 р. целібат у станиславівській єпархії вже введений. Вправді не канонічно, бо покищо нема на се змоги, тільки фактично. А тепер, коли вже приспорилося число целібсів *ex officio*, робиться струя, пропаганда: щоб у найближшому часі (при нагоді майбутнього провінціального Собора) *факт перетворити в загальний канон для нашої гр.-кат. церковної провінції*. В Станиславові зав'язалося недавно „Товариство Безженних Священиків ім. св. свц.мч. Иосафата“, і вже дало суспільности знати про себе двома публікаціями. Робиться боротьба — вже не на жарти.

Багато реформ — як у суспільному життю, так і церковному — йшло тою дорогою: насамперед факт, а щойно опісля легалізація факту. Тай коли вже раз засновано яке-товариство на н о в и х засадах, так ясно: що воно м у с и т ь виступити до боротьби, бо ж инакше втратило би сенс своєї появи в життю. Перед ним ділема: або ми — або вони... А кождий хоче, щоб усе на світі було так: як він се розуміє й бажає.

Під тим отже оглядом нічого не можемо сказати проти струї й боротьби, яку зачало „Товариство Безженних Священиків“ (здається одинокі в своєму роді на світі). Але як воно веде сю боротьбу? і що з того вийде? Ось се важне для кожного, кому на серці добро нашої Церкви й нашого народу, а він — з сеї чи з тої причини — ще не вислався до згаданого Т-ва, й не присягає „*in verba magistri*.“

*

*

*

Перша публікація „Товариства Безженних Священиків“ нічого собі. Се летючка з титулом „Відповідь „Українському Голосові““ з дня 1. II. 1924 р. з підписами 59 целібсів. Характер сеї „відповіді“ дефензивний: підписані священники виступають в обороні свого Єпископа та своєї честі й цілий. Між іншими є там обіцянка (II): „що поява ідеї безженства клиру в нашій Церкві... а її реалізування не лиш не загрожує існуванню нашої Церкви в її теперішній формі і розвоєві нашого народу, але противно, оно напевно причиниться до обнови і скріплення так церковного як і національного організму.“ Шкода тільки, що обіцянка не є ділом, бо в обіцянку, якої здійснення не залежить від тих, котрі обіцяють, але від **ж + у** посторонних чинників, тяжко повірити... Про одно не може бути сумніву — а саме: що в тих підписаних священників є добра воля і охота. Але для наміреної ними реформи се ще далеко не вистарчає...

Друга їх публікація: „Жонатий клир і безженство клиру. — Написав Безженний Священик. Накладом Товариства Безженних Священиків ім. св. свщмч. Иосафата. Станиславів 1924. Стр. 23.“ Її характер офензивний. І диво дивне: там у дефензиві аж 59 підписів, а тут у офензиві — ані одного! Якщо дійсно ідеї, виложені в тій брошурці, такі світлі, ясні, певні, правдиві і похвальні, то чого їх стидатися або боятися? Хоч-не-хоч: се кидає кепське світло на цілу акцію — бодай у першому моменті. Але супроводячі обставини достаточо зясовують появу сеї брошурки, і роблять її звисною (хоч її автор скритий). Товариство Безженних Священиків видало сю брошурку, навіть і свою печатку прибило на кожному примірникові, і розіслало її по всіх наших парохіяльних урядах та важніших інституціях у краю. Значить: автор властиво непотрібний, бо ціле Т-во взяло на себе відвічальність за отсю брошуру: в ній міститься квінтесенція його ідей, понять, осудів, стремлень. Хиба лише так можна поняти цілу справу. Але якщо душа (збірна чи одинична — в се не входимо), котра кермує цілим Т-вом, має лише таку розвагу, тактику, ум, ширину горизонту, здібність оцінення ситуації, средств, річий і самих християнських правд, як се проявлюється з брошури „Жонатий клир...“, то дуже треба боятися, що акція Т-ва доведе в першому періоді до фанатичної боротьби в нашому духовенстві, а в другому періоді до великої руїни в нашій Церкві і в нашому народі.

*

*

*

Безіменний автор брошури обіцяє, що писатиме об'єктивно й безпристрасно: „Забираючи голос в тій справі хочу зайняти становище об'єктивне й безпристрасне і тому застерігаюсь, що я далекий від відплати тими методами, які примінює наша суспільність, а головнo жoнaтe духовенство (!) зглядом нас безженних священиків“ (стр. 6). А по випечатанню своєї брошури таки сам уважав за вказане хемічним олівцем вимазати одно своє слово на стр. 4. Се слово — „юдиного“ (зиску) — таки можна було відшифрувати в деяких примірниках. (Воно вимазане в усіх примірниках, про які довелось нам у Львові знати.) Який се глум зі своїх власних слів, а яка наївність! Ліпшеж було не тикати сього слова, або цілий наклад знищити, й видати другий — справлений.

Та колиб хотіти видати належно справлене видання сеї брошури, то хиба треба би її так „вибілити“, як се робить польська цензура з українськими часописами... Всяка акція проти ввoдження обовязк. celibату в нас — се для безіменного автора „погана борба“, „геростратові подвиги“, „соромна борба“, „погубна і злочинна“ і т. и. Річ ясна, як сонце, що в такому „програмовому“ зясованню свого становища,

яке представляє собою брошура Т-ва „Безженних Священиків“, не повинно би бути ані сліду з таких виразів, якими згори імпується противній стороні злі наміри, підлоту, жадобу „юдиного зиску“,*) „погане багно“, „ролю янічарів“ і т. ин. Хто ще не затратив звичайного людського почування, для сього ясне: що воювання такими виразами якраз ослаблює становище войовника. Тим більше в нашому припадку. Повинно бути ясно безіменному авторови „Безженному Священикови“: що ті, котрі в нас виступають проти введення загального цілібату, придержуються легального становища в нашій Церкві; а ті, що письмами й ділами воюють за введенням цілібату, се в нашій Церкві революціонери. А в Церкві завсіди було й повинно бути бодай пошанування, якщо вже не признання, для легальної сторони.

На жаль, автор „Безженний Священик“ не відзначається таким почуванням. Його ціхує засліплення всіх фанатиків: що моє, то святе — а людей противного погляду я навіть не в силі образити, хочби не знати що про них говорив... Скайне ображуючою назвою для цілого жонатого нашого духовенства й для кожного жонатого християнина загалом, назвою „маточник“, ad hoc вишуканою, він так собі оперує, якби се ніщо... „Однак з другого боку, щоби бути вірним правді, мушу зазначити, що для католицького священика є ще висші ідеали і обовязки, чим жінка і обовязки „маточника“ свіцької інтелігенції“ (стр. 6), подібно на стр. 20—21: „жонате духовенство є єдиним „маточником“ і продуцентом свіцької інтелігенції“... Як дико звучать ці слова в порівнянню з апостольськими: „Повинен отже єпископ бути бездоганий, одної жінки муж, тверезий, мудрий, стидливий, гостинний, до навчання спосібний... своїм домом добре управляючий, що держить свої діти в послузі з усякою повагою; колиж хто не вміє правити своїм домом, як могтиме дбати про церкву Божу?“ (І. Тимот. III, 2—6).

В автора „Безженного Священика“ замітна якась відраза до супружого життя загалом, хоч супружжа належить у Христовій Церкві до св. Тайн, а Ап. Павло виразними словами наводить: що жена спасеться рожденням дітей... Се своєрідне поняття про супруже життя доводить його до того, що він, як побачимо, голосить навіть формальні маніхейські ереси.

А що до історії, то „Безжен. Свящ.“ повинен тямити:

*) Без сумніву в часописах могли появитися й ложні вістки про станиславівську акцію. Але на се є спосіб — ствердження правди, спростування. А „Україн. Голос“, оскільки знаємо, завсіди поміщував такі спростування. Годі отже йому приписувати злу волю і злі наміри. Тим не думаємо боронити „Україн. Голосу“, він знає ліпше свої справи, нехай сам боронить себе. Але що справедливе, то справедливе.

що введення celibату в нашій Церкві становить одну з точок пляну на „zniszczenie Rusi“. Воно там не знайшлося лиш отак собі. І колиб се було сталося фактом, то нині з цілою певністю не булоб станиславівської єпархії й вже не було би потреби закладати там Т-ва „Безженних Священників“, бо були би всі безженні — але польські... Сльози тиснуться на очи, коли читати історію того нашого жонатого духовенства, переслідуваного з усіх сторін, бідного, опущеного всіми, а прецінь воно вірно стерегло і передало нам спадщину Христа в нашій народі. А коли се так є, то „Безженному священникови“ просто із вдячності не випадає вишукувати згрідних назв для нашого жонатого духовенства і раз-ураз ними пописуватися. А з другої сторони: не диво, коли наш загал, як світський, так і духовний ані чути не хоче про загальний celibат. Під політичним оглядом наші обставини нині ті самі, які були тоді, коли укладано проєкт „na zniszczenie Rusi“; тай нині Поляки дуже радо бачили би celibат у нас і хвалять такі спроби та особи, котрі зміряють до сього. А се для нашого загалу певний критерій: що тут для нас криється щось злого... Timeo Danaos et dona ferentes.

*

*

*

Брошура „Жонатий клир, а безженство клиру“ своїм духом є рідною сестрою тих станиславівських брошур і письм, які для наших ворогів є невичерпаним жерелом для побивання й знеславлювання нас словами таки наших людей. Між нашими сусідами буде нова радість з приводу появи сеї брошури. „Безженний Священик“ у нас бачить тільки все зле; „ми є майже виїмковим народом“ (стр. 5) у тому згляді: наше духовенство (тому, що жонате) анемічне (стр. 18); воно „не займає у нас відповідного йому становища...“ (стр. 9—10); авторитет Єпископа в нас підкопується з завзяттям, самі священники стоять у перших рядах у тій акції (стр. 10); у нас тільки зовнішня формальність, обрядовість, а нема в нас живого, внутрішнього, християнського духа (стр. 8); „наш нарід не освідомлений повним світлом Христової науки блукає по манівцях“ (стр. 13); „наша інтелігенція по часті радикальна, по часті ліберальна, а на загал індеферентна...“ (стр. 9); „у нас плиткість, самолюбство, половичність, роздвоєння, короткозорість і духовна анемія“ (стр. 19); „у нас атмосфера затроєна“ (стр. 5); і т. ин. Самі плями, самі обжалування — без крихітки добра, без оправдання з якої-небудь сторони, без обгороди й без усякого застереження — якби нароком на се: щоб наші вороги могли користати з тих обжалувань. На підставі такого представлення чужинець може собі виробити лиш одно поняття про нас: се такий народ, котрий як найскорійш повинен щезнути з лица землі... Що така тактика не знайде в нашому духовенстві добровільних своїх адгерентів, се само собою ясне. Ми далекі від того, щоб авторови приписувати злу волю,

навіть позитивно твердимо, що він має добру волю — але його тактика так фатальна, що наш загаль, який з природи річи не може бути зовсім вірно поінформований у тій справі, завсіди буде підозрівати тут „підпольну роботу“ на нашу згубу, проти чого „Т-во Безженних Священиків“ примушене протестувати (гл. „Відповідь „Українському Голосові“, II). Однак се мало допоможе. Змініть тактику!

*

*

*

Всі свої обжалування підносить „Безженний Священик“ з невластивого, вузького, скісного, шабляногового становища, яке вкоротці так можна зясувати: в нас усе зле — тому, що наш клир жонатий; у латинників (автор пише „в католицькій Церкві“ — так, як колись ми не належали до католицької Церкви!) аж роїться від самих благ (стр. 7) — тому, що там клир безженний. — От і цілий його горизонт! Але справа не така проста, не така шаблянова.

1) „Безженний Священик“ насамперед жалується: що „в нашій українській суспільности виробилися і утвердилися сего рода традиції і церковно-релігійні та національні погляди, що безженний стан духовенства уважається як щось ворожого та прямо шкідливого і невиносимого в нашій народі“ (стр. 1). І він просто соблазнюється тим, що „в нас ведеться проти целібату борба з завзяттям гідним лучшої справи, а вожди її, не маючи стійних і позитивних аргументів (!), хапаються часто неетичних і брудних середників“ (стр. 1). Автор не є ніяким психологом, або не хоче ним бути. Вже для звичайного знавця людської душі вповні ясно: що воно саме так мусить бути в нашому народі, як є. Просто немислиме: щоби загаль був противником того звичаю, котрий через тисяч літ панує в його Церкві, а він добре записаний в його історії. Кождий новатор чи революціонер, коли він є щирий християнин і отвертої голови чоловік, повинен се знати: що проти його замірів і ідей з природи річи мусить виступити боротьба та що він усі хрести сеї боротьби повинен узяти на себе (якщо дійсно вірить у спасенність своїх ідей), а не соблазнуватися боротьбою противної сторони. Атже тисячлітний могучий звичай, тисячлітна традиція в народі се не жарт, але камінна будова. Правильно тільки кров була в силі розмити підвалини такої будови. Що звичай, проти котрого воює „Безженний Священик“, є такою камінною будовою в нашій народі, про се не треба би й згадувати. Він ґрунтується на апостольських інструкціях, які виразними словами записані в св. Письмі; він освячений історією нашого народа; він як найбільш життєвий: торкає не лише духовенство, але й десятки тисяч осіб поза духовенством; він має також національне значіння під многими зглядами і т. д. І тому дійсно квестія про введення загального целібату в нас є не лише церковною, але і суспільною справою.

Коли отже автор сам твердить, „що целібат по нашим поняттям ставиться майже на рівні з церковною й народною зрадою“ (стр. 1), то видно, що наш загал, просуджуючи сю справу, набрав такого переконання про неї. Якщо він помиляється, то треба йому се виказати й врозумити його. Але такими чтеннями, як „Жонатий клир а безженство клиру“ тільки ще більше утвердиться він у своїх поглядах. (Мали ми вже нагоду порозумітися з кільканайцятьома людьми, котрі прочитали отсю брошурку, але ніхто нею не збудувався — ані один целебс.)

Чому наш загал хоче, щоби придержуватися відвічного звичаю, після котрого кандидатам духовного стану лишається свобода: чи будуть женитися чи ні? а) В наслідок сили традиції; б) тому, що сей звичай має багато добрих сторін як для Церкви, так для народу; в) тому, що наш загал має нагоду безпосередно в життю обсервувати жонатих і нежонатих священників, своїх і чужих, і порівнюючи все з практичного боку, витворив собі постійне переконання: що із введенням примусового целібату ми більше стратили би, чим зискали. Може се невірне, бож се тільки індукційне заключення, але таке переконання в нашому загалові є. Не дається скрити, що загал наших целебсів нічим не виріжнися від наших жонатих священників, а було досить таких, котрі — навіть на визначних становищах — були би далеко красшими священниками, колиб були жонатими... От і біда в тому! Загал хоче бачити, а не лише чути; і судить після того, що бачить.

„Безженний Священик“ між стрічками й сам се признає, коли так пише: „В давніших часах число целебеїв було в нас зникаюче, та і з тих, *exsertis excipienda*, мало вступало в той стан з ідейних мотивів“ (стр. 21). Дивне се розумування: давніше, коли кандидат добровільно рішався: чи має стати целебсом, чи ні, „мало вступало в той стан з ідейних мотивів“ — а коли кандидати стануть під примусом вступати в той стан, чи ж можна мати певність: що більший процент буде вступати в той стан з ідейних мотивів, а не хліба ради?

2) Автор не робить розрізнень між а) целібатом, оскільки він є одною з євангельських рад (досмертна чистота), б) оскільки він є прийнятним звичаєм із законом (яку латинській Церкві), в) оскільки він щойно мав би бути введений у нашій церковній провінції, де панує противний звичай. Тому він і воює з вітраками, коли пише: „та соромна борба проти целібату є погубна і злочинна не лише тому, що не перебирає в середниках, але також тому, що побиває справу велику і святу в католицькій Церкві, котра для оборони сеї справи навіть клятвою загрозила тим, котріби важились ставити висше стан жонатий понад стан дівства або

учити, що стан дівства, чи цілібату не є лучший і щасливіший, чим стан подружжя (Сопс. Trid. Sess. XXIV cap. 10.)“ (стр. 5). Перше й перше: цілібат римокатол. духовенства належить до церковної дисципліни, а не до догм; а висність стану дівства від подружжя стану належить до догм, і саме се мав на думці тридентський Собор. Але ті, котрі в нас є проти введення загального цілібату, ніколи й ніде не виступали проти євангельської ради досмертної чистоти. Коли їм отже автор грозить церковною клятвою, то свідомо чи несвідомо — надуживає церковної науки. По друге: якщоб у нас панував загальний цілібат у духовенстві, і мав за собою віковий звичай і канон, то — розуміється — хто на свою руку ломав би сей звичай і виступав би проти нього, той був би революціонер, і можна би йому грозити... Але — по третє — в нас справа саме противно мається. І коли хтось у нас виступає проти акції, яка зміряє до знесення звичаю, відвічного в нашій Церкві, то його робота тим самим ще не є ані „соромна“ ані „злочинна“, тільки легальна.

3) Зовсім иншою квестією є: чому „монашество не має в нас сприяючої атмосфери“ (стр. 8) — чи то загалом: чому євангельські ради мають у нас відносно менше послідователів, як у інших католицьких народів? „Безженний Священик“ сього факту не аналізує, тільки загально твердить: що ми є „виїмковим народом“, а всьому тому винувате наше духовенство — тому, що воно жонате... Глибокий з нього знавець тайн людського життя, нема що казати! Атже в східній Церкві було жонате духовенство від апостольських часів, а прецінь саме там розвинулося монашество і яких велитів воно з себе видало! Ясне, як сонце, що причини розцвіту чи знидіння монашества не криються в тому: чи духовенство жонате чи нежонате. В чім отже річ? До монастиря у більшому числі ступають: а) або тому, що такий „дух часу“ (IV, V. ітд. ст; у нас XII, XIII і т. д.); б) або тому, що монастир є храмом культури (як у середніх віках); в) або тому, що монастирів є багато, отже більший і їх вплив; г) або тому, що якийсь народ заживає всіх ласк культури, і красші його одиниці шукають ще висших життєвих вартостей (так у Французів, Бельгійців, Італійців, Німців...). А в нас під сю пору нічого з того нема. Не можна замикаати очий на се, що колись, доки ми були більш державним народом (доки в наших руках були маєтки, доки ми мали шляхту, міщан ітд.), також у нас було повно монастирів — а тоді наші прадіди були православні і жонате духовенство один в одного... Нині ми є народом „хлопом“, який мріє тільки про свою „хатоньку і свою воленьку“, бо нічого з того не має. Від віків міста, а не села, давали героїчних подвижників християнських чеснот, монахів, монахині. А деж наші міста? Може скажете: взяли їх Поляки — тому, що в них безженний клир? А на Ве-

ликий Україні хіба тому взяли їх Москалі, що в них клир жонатий? Якось не годиться!

Нам брак усього земського: майна, поля, волі, навіть нашого шильду по містах — все те нас пече, болить і манить... Як усе те — ціле земське життя — перескочити, не перейшовши його, і відректися світа, та гуртом ступати до монастиря й голоситися до celibату? Се таке саме, як колиб домогуватися, щоб діти радо й охотно постили цілими днями та безнастанно пробували в медитаціях про чотири останні річи. Для євангельських рад потрібна „земська дозрілість“ — а ми під тим оглядом ще молодий народ. Тому й не диво, що психа нашого народу є рішучо за жонатим духовенством та що наші кандидати духовного стану „землю й море“ обходять, щоб тільки оженитися, й щоб сповнилась їх мрія „своя хатонька й своя воленька“ (що „Безженний Священик“ дуже добре знає), хоч нині повинні би самі з себе більше посвячуватися для загального добра, бо такі вимоги часу.

Впрочім, се питання: що ліпше? Чи такий стан, як у Франції, де церкви порожні, де менша часть є героїчними християнами, а більша атеїстами? Або такий стан, як у нас, де церкви повні, де панує пересічна християнська міра? В християнстві ходить передовсім про спасення душ; а при такому стані, як у нас, без порівняння більше число душ є на дорозі до спасення.

Що нині в цілій Європі не є особливо сприятлива атмосфера для монашества, про се не треба би й згадувати. Нема нині пустинників, не повстають нові монаші закони, не мають такого розголосу в світі, як колись. Чому се так є, про се треба би цілу книжку написати. Коли отже розважити всі ті обставини, то годі дивуватися, що монашество в нашім народі нині лише так поширене, як є, а не більше.

4) Для „Безженного Священика“ дуже характеристичні отсі його слова: „Ми обмежуємося головню до зовнішних формальностей, до символіки, обрядовости, традицій, ріжного рода звичаїв, а натомість брак у нас живого, внутрішнього християнського духа. Ізза „преданія старец“ ми не добачуємо живої правди, замикаємо очі на росячі рани на нашім церковнім організмі...“ (стр. 8.).

О, Господи! Се не нинішній вітер зі Станиславова — але кождому думаючому чоловікові ясно: що Церква є саме тоді сильна, коли має свою тверду традицію, свій усталений обряд.

В римській Церкві не вільно ніже одної йоти змінити в обряді, в традиції, в канонах — не лише звичайному священикові, але навіть єпископови. І се не є „зовнішність“, „бізантинізм“... А в нас, де все стоїть на похилій площі, де кождий впроваджує, відкидає, експериментує — в нас тільки „зовнішність“ і „бізантинізм“... Горе нам — рабам, що

зnelюбили й обезцінили те, що наше, й сталися його ворогами, а подивляємо чуже!

Саме в тому одно з найбільших наших нещасть, що в нас немає твердої традиції ні в національному життю, ні в Церкві, що в нас обряд змінється що 20 літ, що в нас „брак сталих скристалізованих формацій житєвих, так що ми є завжди в стані плиннім, неуняті в певні форми, а наш нарід завжди терпить болі родження і не може народитися народом індивідуальним“ (стр. 12). Святі се слова „Безженного Священника“, алеж він ними люто масакрує свої власні попередні слова, і до всіх роджень, про які згадує, своєю акцією він ще приготавлює нещасному нашому народови нове, грізне родження...

А коли вглибитися в значіння його слів про „преданія старец“, так стає ясно: що він усе в нас так ганить, а подивляє захід у всьому, і бачить загальний лік на всі наші рани в впровадженню загального целібату — головно тому, що по похилій площі котиться в сторону латинників.

І тому навіть сама згадка про те, що наше духовенство повинно би повернути до чистіших звичаїв Східної Церкви, для „Безженного Священника“ виходить „смішністю“ (стр. 8.).

5) „А найгірша вже в нас доля Єпископа. Його авторитет підкопується... часто самі священники стоять у перших рядах, з котрих летять стріли проти нелюбого їм Єпископа... в нас хто лише захоче, може безкарно прилюдно глузувати з Єпископа“ (стр. 10.). Розуміється: На думку автора ми також під сим оглядом є „виїмковим народом“. Але в дійсности се так діється всюди на світі, що проти „нелюбого“ — з сих чи тих причин — єпископа завжди „летять стріли“ і то часами дуже грізні, соблазняючі. Є приміри в історії римокатолицьких народів (пр. Поляків), коли єпископів, Богу духа винних, навіть замордовано. Дякувати Богу, що в нас нічого такого не було.

З другої сторони треба памятати: що позиція єпископів у нас своєрідна. Єпископи в нашій Церкві зробили схизму; єпископи зробили унію; деякі стрімголов летіли в латинство; під Росією єпископи (Семашко, Лужинський, Зубко, Попель) зрадили унію й завели православіє; на Підкарпатчині єпископи (йдучи „за заходом“) не в свій час завели новий календар, завели латинську азбуку навіть у церковні книги, створили обставини в народі, дуже пригожі для схизматичної пропаганди. Все те можливе в нас тільки тому, що „ми є завжди в стані плиннім, неуняті в певні форми“, себто: що в нас нема твердої традиції, з якої „Безжениий Священник“ — на жаль глузує. — Всяка похвала, честь і мир єпископови тоді, коли він є сторожем церковної науки і канонів. Але якщо він стане вводити зміни, важкі в наслідки, усувати канони, тисячлітні звичаї — та повинен бути приго-

тований на се: що в суспільности стрінеться з опором і боротьбою. Або його діло є „ділом божим“, дійсно спасеним для народу, то він у наслідок засліплення своєї суспільности може й смерть понести (як Христос Спаситель), але історія світло виправдає його діло й ім'я. Або його діло — хоч само про себе й добре — є не на часі, „неполітичне“, не узасаднене з усіх сторін; а тоді трудно дивуватися: що суспільність після своїх переконань реагує на се діло.

б) „Безженний Священик“ обжаловує наше духовенство з того приводу, що воно не бере в оборону станиславівської акції, чито особи Преосвященного станиславівського Владики перед напастями по газетах, та що знаходяться між священниками „Семані“ (стр. 10.), котрі ще помагають часописам у тій роботі. „Чи брак реагування зі сторони духовенства проти такої злочинної роботи не кидає сумної тіни на цілу нашу суспільність?“ (стр. 4). „Нива“ охотно приймає сі слова автора передовсім на свою адресу. Але — завсіди було вказане: не пхати пальців між двері... Саме тому, що про станиславівську акцію до часописів дописували різні „священники“ („Семані“) і устно переказували нам сяке й таке, годі було точно і певно розвідатися: що властиво на річи. Вістки йшли в тому напрямі: що в станиславівській епархії робиться роздор між жонатим і безженим духовенством, що жонатих (пр. при обсаді парохій) гірше трактується, що про жонатого і їх жінки можна почути згідні назви і т. п.

Розуміється: могли при тому бути й неправдиві вістки, гіперболі, перекручення. Ми чекали — й дочекалися. Брошура, яка є свого рода „*au da fe*“ „Т-ва безжених священників“, усе розяснила — аж нам в очах потемніло. Автор у своїй наївності чи в фанатизмі пише: „застерігаюсь, що я далекий від відплати тими методами, які примінює наша суспільність, а головню жонате духовенство (!) зглядом нас безжених священників“ (стр. 6.). Але в дійсности він тому жонатому духовенству так відплатив, як ще ніхто й ніколи: відсудив його від можности посідання св. Духа, від усіх добрих діл і сторін, усі нещастя й недомогування через цілу історію нашого народу приписує він головню жонатому духовенству, яке є постійно „анемічне“ саме тому, що воно жонате, а признає йому лише те, що воно є „маточником і продуцентом інтелігенції“ — одначе навіть у тому не має воно ніякої заслуги, бо „оно образує свої діти коштом Церкви“ (стр. 21.), „а у виховуванні інтелігенції безженні священники можуть виручити жонате духовенство навіть легше і з більшим успіхом, а саме через закладання і удержування виховавчо-наукових інституцій, де способами обдарені діти з народу моглиби бути виховані на правдиво інтелігентних людей, о благороднім серці і сильнім характері, в чім якраз лежить правдива інтелігенція“ (стр. 20.). Нехайже нам викаже сей „Безженний Священик“: чи мож-

лива є ще якась більша образа, більше приниження й знеславлення жонатого нашого духовенства? Правда, він раз-ураз застерігається, що він не обвиняє осіб, тільки жонатий стан нашого духовенства. Алеж особи є обвинені посередно і то всі без виїмку: вони так сліпі, малі, анемічні, без усякої посвяти, що задля „супружих приємностей“ (стр. 12.) не допускають св. Духа до душ нашого народу, „і тому ми поблудили, а в житевому організмі послідував розклад“ (стр. 15.) — загалом усяке горе.

А коли такі поняття верховодять у програмовій брошурі, яку розіслано кожному жонатому священникови, щоб його переконати, то як комунєбудь пояснити: що газетні вістки про курс у станиславівській єпархії є виссані з пальця? Як дивуватися „Семьянам“, що пишуть до газет? Атже при таких поняттях жонате духовенство може займати лише таку позицію, як пр. Українці в Польщі. Тому й не диво, що поуз „Т-ва Безженних Священників“ не заснувалось також „Тво жонатих священників“, яке анальоґічно в брошурах зясувало би свої погляди і оборону.

Впрочім: ми се добре розуміємо, що загальний цєлібат не може бути инакше введений, як тільки насильно (як се було і в західній Церкві), а в наслідок того з природи річи мусить повстати роздор між духовенством: одні будуть призначені на вимертя, другі до життя. Але чому тоді складати вину за роблення роздору на „Український Голос“ (гл. „Відповідь...“)?

Чому цілу акцію ведеться якомсь так „анонімно“? Якщо та акція дійсно вже і саме тепер конечна в нашому народі, як запевняє „Відповідь...“, то чому щиро не признатися до всіх її конечних наслідств?

7) Чи наше жонате духовенство має які заслуги для Церкви, народу й культури, над сим тут не будемо застановлюватися, бо а) колиб хотіти отсю справу хочби лише трохи вірніше представити, то треба би томи писати, тай б) просто стидно було би в тій справі поважно брати визов такого засліпленого автора, яким показується „Безженний Священник“. Схарактеризуємо тільки його спосіб розумування. Він признає, що „наше духовенство показало много щирої волі та понесло много трудів і жертв для добра народу, однак мимо того, беручи річ обєктивно, треба признати“ (стр. 11), що все те до нічого не придалось: „ми безнастанно заняті: бігаємо, вертимося, напружуємося, а вкінци остаємо з порожніми руками“ (стр. 14), „в житевому організмі послідував розклад“ (стр. 15), „зовнішність без внутрішнього, духового життя, половичність, розбіжність і роздільність“ (стр. 12); в народі грубі забобони, байдужність і навіть ненависть до духовних отців, „на поли національним, політичним і суспільним у нас царить хаос і замішання“ (стр. 10) і т. д., і т. д. „Причини знова сего треба

шукати в браку ділання св. Духа в наших душах" (стр. 14). А знова причина сього лежить головно в тому, що наше духовенство жонате і „не маючи само повноти внутрішнього духового життя, не змогло його передати своїм вірним" (стр. 13). Дісталось при тому і катехитам і парохам і виховавчим інституціям і навіть сіям (стр. 22). Чи все те просто не смішне? чи не кпини з людського розуму й з історії християнських народів? Атже в Греків духовенство завсіди було жонате, так само у Болгарів, Сербів, Румунів, Москалів та в нашому народі. А чи ті народи не мали світлих періодів у своїй історії? Чи не був якраз Схід творцем і світилом християнської культури через перших 1000 літ? Чи помогло Польщі безженне духовенство в часах розбору Польщі? Чи помогло безженне духовенство Франції підчас великої революції, або в 1870 році? А от з нашої історії хочби лише один образок: по мученичій смерті св. Йосафата такий ляк напав на наших монахів Василян, що громадно втікали до польських монастирів, *) зраджуючи свою церкву й свій народ. Папа Урбан VIII в своїй декреті (з 7. VII. 1624) „*A conservandam pacem et concordiam*" спеціально Василянам заборонював перехід на латинство: „*praesertim monachis S. Basilii quacumque de causa etiam urgentissima sine speciali licentia*" (не вільно перейти на латинство). Жонате духовенство не могло поповняти такої дезерції саме тому, що було жонате. Ось наглядний доказ, що жонатий стан нашого духовенства часами виходив нашої Церкві й народови на ратунок, а не на пропасть, як се привиджується „Безженному Священникови".

На думку автора наше духовенство відвічальне за цілу долю нашого народу тому, що „оно є одиноким „маточником" свіцької інтелігенції, яка тепер має в своїх руках провід над нашим народом — оно доси виховувало нарід" (стр. 11). Колиб сі слова віднести до сербського чи румунського духовенства, то годі би їх знеславлювати ізза теперішньої долі їх народів. Видно, що жонатий стан духовенства тут ні причому...

Для „Безженного Священника" все ясне: наше духовенство не могло виховати красшої інтелігенції (отже й не могло причинитися до красшої долі нашого народу), бо „з священничого „маточника" вийшли многі зі схибленим характером, а навіть радикали і атеїсти... Справді не можна вийти з дива, як жонате духовенство може еще чванитися, що воно є „маточником" такої інтелігенції" (стр. 21). Старий се закид зі Станиславова! Але вже був би час, щоб ним не пописуватися, бо вже були належні відповіді на нього. Чи ж то в Західній Церкві — отже там, де панує целібат, не відпадають рік річно не лише звичайні вірні, але

*) Гнат Стебельський подає число таких дезертирів від 1621—1626 р. на 150 (Василян).

навіть священники від віри? чи між вихованками найкрасших католицьких інститутів не лучаються схиблені характери й атеїсти? чи діти цивільних, взірцево релігійних родичів не бувають атеїстами? Чи „Безженному Священникови“ незвісне, що через нинішній світ пливе, наче мрака, чорна струя атеїзму, і вона то пориває міліони жертв, а не жонате духовенство?! Безперечно, що процент атеїстів між западною інтелігенцією, де безженне духовенство, без порівняння більший чим у нас. І що з того? Ані жонатий, ані нежонатий стан духовенства тут ні при чому.

А що собі балакає „Безженний Священик“ про те, що безженне духовенство стане ще красшим „маточником“ інтелігенції, то дурному се говорити. Щось такого твердити могли би тільки большевики, котрі вірять у се (бодай у теорії), що комуністична господарка більш поплатна як індивідуальна. Просимо виказати нам: у котрому народі безженне духовенство зі своїх особистих фондів виховує процентово стільки душ, як наше жонате духовенство, і так дбайливо?

Буяти в теорії се кождий потрафить, але викажися, брате, ділами, практикою.

8) Приходимо до тих місць, де „Безженний Священик“ заривається вже не зі звичайним розумом, але з Апостолом Павлом і загалом з наукою католицької Церкви. Для „Безженого Священика“ нема ніякого дива в тому, що наше жонате духовенство нічого доброго не зробило для свого народа й Церкви. Він має своєю догмою (яку в своїй брошурі виписав грубими буквами), що клир „жонатий **не міг і не може** дати того, чого домагається від него священниче післанництво“ (стр. 15). „Жонатий священник є подібний до анемічного чоловіка, котрий вправді не є тяжко хорий, але також і не зі всім здоровий“ (стр. 18).

„Розвязку сеї дразливої і так далекоюсяглої у нас квестії дає сам св. Дух устами великого Апостола святого Павла, а іменно, що духовенство жонате є поділене між Христом а своїми жінками (I. Кор. VII, 32—33). Жонатий священник має поділене серце і маючи до сповнення подвійні обовязки вітцівства духовного і вітцівства тілесного, полученого з тяжкими печалами і журбами, не є в стані і можности задосити учинити, одним і другим (стр. 11). Погодити і достойно виконати рівночасно обовязки одного і другого вітцівства є річчю неможливою, бо до того треба хиба чуда, а Бог ту чуда не робить. Крім того священник роздвоєний серцем навіть сам про себе не може зрозуміти і приймати повноти ділання Духа Божого, бо ділання тіла і св. Духа не можуть погодитися. Тому хто хапає за супружї приємности, не може сподіватися повноти світла і радости св. Духа“ (I. Кор. II. 14—15).

„Чесний жонатий священник буде справді сновняти сові-

сно і точно обов'язки належачі до священничого уряду, але зрозуміти, витворювати і розбуджувати духове життя він не є в можності ані у відношенню до своєї душі, ані до підчиненої собі пастви. А тим менше він є в стані мимо найлучшої волі взнестися до високих ідей, для тих ідей всеціло посвятитись і їх реалізувати, бо він поділений, бо він зв'язаний, бо йому крила обтяті" (стр. 12). За те для целебсів автор має іншу міру: "Вистарчить, як що вони сповняють по своїм силам вірно свої обов'язки. Тоді вони виробляють, хотій незначно, силу в душах, витворюють атмосферу сприяючу для великих діл" (стр. 18).

Треба ствердити: що а) ці думки автора не є для нього якимсь „lapsus calami“, але провідною тезою в цілій його брошурі; б) що він на тих місцях грубо надживає тексту св. Письма; в) що між тими думками є формальні єреси з маніхейською закрускою.

Єретичними є всі ті місця в брошурі, де автор відсуджує *жонатого священника від можности належного сповнювання обов'язків священничого уряду*, від знеслого розуміння Христової науки, від високих ідей, від можности витворювання й розбуджування внутрішнього духового життя і т. д. Се вже не дисципліна, не практика, але догма!

Апостольські інструкції для священників у тій справі звучали так: „Повинен отже єпископ бути бездоганий, одної жінки муж, тверезий, мудрий і т. д.“ „Діякони нехай будуть мужами одної жінки і т. д.“ (І. Тимот. III, 2—13). Через перших 1000 літ у цілій Церкві, як на загал, придержувались цих інструкцій, а в нас аж до нині. І ніхто в Церкві (крім деяких єретиків) не знав про се: що се є „річчю неможливою“, щоб *жонатий священник* достойно сповняв обов'язки духовного вітцівства — аж у Станиславові 1924 року знайшовся якийсь „Безженний Священик“, котрий ніби вигребав нову догму з апостольських письм... Однак, колиб його чув Ап. Павло, то за ту догму либонь викляв би його з Церкви. Атже сам Ап. Павло дав інструкції, що священники можуть бути *жонаті*, а він хіба красше знав потрібну міру для можности належного сповнювання священничого уряду, як *станиславівський „Безженний Священик“*... Теза „Безженного Священника“ не відноситься тільки до священників, але загалом до християн, і кидає тінь на супружество, яке в Церкві є „великою Тайною“. З його тези слідує, що не тільки *жонатий священник*, але тим більше звичайний християнин, коли він є *жонатий*, „не може зрозуміти й прийняти повноти ділання Духа Божого бо ділання тіла і св. Духа не можуть погодитися“. З того виходить, що в *жонатому* стані годі бути святим, годі „зрозуміти й витворити внутрішнє духове життя“ і т. д. А скількиж то було святих у катол. Церкві *замужних і жонатих*! Ось куди зайшов *станиславівський*

автор! Він зовсім невластиво покликується на слова Ап. Павла I. Кор. II, 14—15 (які звучать: „Тілесний же чоловік не приймає того, що є Духа Божого, бо се для нього глупота і він не може сього зрозуміти, бо се духовно судиться“), бо на тому місці Апостол ані на думці не має супружества, лише змислового чоловіка загалом (перед чим цебес тому, що він цебес, ще не є забезпечений).

Також невластиво покликується „Безженний Священик“ на слова Ап. Павла I. Кор. VII., 32—33. Тими словами Апостол не дає „розвязки сеї дражливої і так далекосяглої у нас квестії“, яку автор обговорює, бо вони не відносяться спеціально до духовенства, але до християн загалом (в цілій VII. главі I. Коринт. нема ні згадки про священиків). Таку розвязку подає Ап. Павло в I. листі до Тимотея III, 2—13. В св. Ап. Павла всюди пробивається святе, знесле поняття про супружжя; і коли радить дівам і мущинам не входити в супружжя звязь, то наводить мотив „бо такі (себто: жонаті, замужні) попадуть у терпіння тіла, а я вас щаджу“ (I. Кор. VII., 28.).

А з брошури станиславівського автора пробивається якийсь парубочьке поняття про супружжя, негідне священика тай загалом ніякого більш зрілого християнина. Йому на думці тільки „супружї приємности“, і саме ізза тої „приємности“ він відсуджує жонатого від можности одержання „повноти світла і радости св. Духа“. Що таке зіставлення понять з догматичної сторони є просто фатальне (таке, котре в своїх послідовностях веде до ересий), сього не тяжко виказати. Людям доводиться мати різні плотські приємности: при їдженню, питтю, куренню, огляданню й нюханню цвітів ітд. Колиб собі уявити чоловіка, котрий через ціле життя й з мінути в мінуту був би зайнятий тільки приємністю нюхання цвітів, чи їдження цукорків, то його рішучо треба би відсудити від можности посідання св. Духа.

Якщо отже хтось ізза „супружї приємности“ відсуджує жонатого від можности посідання св. Духа — тому, що в супружестві не бачить нічого иншого крім „супружї приємности“, то з таким самим правом може виступити новий автор, і відсудити від тогож усіх тих, котрі дізнають якихнебудь фізіологічних приємностей. Ось так пересада в причині родить пересаду в наслідках.

Вузькоглядний „безженний“ автор не здає собі справи з того: що в життю — сяк чи так — приходиться чоловікові дізнавати різних почувань, сповняти різні функції, тілесні й духові, та всі треба й можна при помочи божій зводити до висших цілей, до освячення себе. Він сього не розуміє, але глибоко се розуміє Апостол народів, і так пише: „Лишається, щоби й ті, котрі мають жінки, наче би їх не мали; а котрі плачуть, наче би не плакали; а котрі радуються, наче би не радувалися; а котрі купують, наче би

не посідали; а котрі уживають світа сего, наче би не уживали" (І. Кор. VII., 29—31).

„Безженний Священник“ при голошенню своїх єресей ратується на деяких місцях словом „повнота“ ділання св. Духа. Але се вдається йому лише позірно. Отся „повнота“ з природи річи є безконечна, припускає безчисленні градації. Тож коли ходить про тип священика чи жонатого християнина, то можна говорити тільки про релятивну „повноту“ світла й радости св. Духа — себто про таку, котра вистарчає, щоб жонатий християнин міг бути святим, а жонатий священник щоб міг бути і сам святим і других доводити до святости.

Автор відмовляє жонатим можности прийняття якраз тої міри „повноти“ св. Духа — а се чиста маніхейська єресь. (Прикра заввага: Дивне се, що брошура „Тва Безженних Священиків“ вийшла без церковної апробати; що Єпископ, який, як звісно, є душею сего Тва, не вглянув у сю брошуру, й не вичеркнув з неї бодай єреси).

9) Для неупередженого чоловіка ясно: що безженний стан духовенства має свої красші сторони, але й жонатий стан духовенства має свої красші сторони. „Безженний Священик“ знає лише про те, що жонатий священник є „поділений“; а не хоче знати про те, що в багатьох випадках жонатий священник є подвоєний, потроєний — де йому в Христовій службі помагають жена й діти.

Незаперечений се факт, що в перших найкрасших й найтяжших віках християнства не було примусового загального цілібату. Таке правило стали заводити щойно тоді, коли духовенство збогатіло й розгорділо, коли занепадав у ньому живий дух християнства, коли затиралися різниці між священиком і несвящеником, коли до священничого стану пхалися всякі люди без усякого покликання і т. ин.

Для автора, котрий взявся пропагувати в нас загальний цілібат між духовенством, була би вказана тільки одна дорога: виказати річево і дійсно безпристрасно, що в нас саме під теперішню пору є потрібні, конечні і снасенні якраз ті плюси, якими відзначається безженне духовенство — себто те, в якому панує обовязковий цілібат.

І без сумніву міг би неодноразово й могуте слово сказати про сю річ. Але „Безженний Священник“ так нещасливо, невідповідно, без усякого такту поставив отсю справу, що ледви чи знайдеться в нас якийсь жонатий чи безженний священник, котрий добровільно хотів би подати йому руку, щоб допомогти йому в його ділі. Своїй власній цілі зробив він як найгіршу прислугу. А прецінь він так безкритичний, що свою брошуру закінчує словами: „Сподіюсь, що у многих уступить упередженню і ворогованню проти безженного стану духовенства, що проясниться і розвіється та тяжка

і душна атмосфера" (ст. 23). Велика се віра в свої поняття — та, на жаль, безкритична. Він навіть нічого великого не обіцяє (а яку велику боротьбу зачинає!), бо так пише: „Що до теперішних безженних священиків, то ми також не великі числом, а при тім ми ще слабосильні... Тому не можна сподіватися по нас сейчас чогось великого і надзвичайного..." (ст. 22). Плоди сеї інновації й боротьби покажуться аж десь за 50 літ, коли вже буде більшість целібсів. Але — на жаль — нам ратунку й сили треба зараз — а тут з тої інновації тільки боротьба...

10) „Безженний Священик" навіть квестії собі не ставить про те, що в його замірах якраз найважніше. Він собі не здає справи з процесу впровадження обов'язкового целібату в нашому духовенстві — особливо в нинішніх часах.

Для неупередженого чоловіка, котрий знає наші обставини, повинно бути ясне: що при впровадженні обов'язкового целібату в нас з природи річи мусить виступити дуже завзята, а дуже небезпечна боротьба. Колиб хтось хотів завести в нас латинську азбуку, то також з того приводу вибухла би тяжка боротьба. А тут ходило би тільки про мертві букви... Оскількиж більше завзятою й небезпечною буде боротьба там, де ходить про десятки тисячів живих душ, про зміну одної наших найбільш впливових суспільних форм, з котрою тісно вяжеться наша історія і наші гороскопи на будучність?... Нема чого дивуватися тій боротьбі й нема чого злоститися на противників. Той, хто береться переводити так важку реформу, повинен узяти на себе всю відвічальність за остаточний вислід цілої боротьби. Ніякі вимівки тут не допоможуть: бо хто не певний побіди, нехай не береться воювати, якщо ніхто його до сього не силує.

А якж се буде боротьба? Вона треватиме бодай 100 літ — доти, доки житиме останній наш жонатий священик, доки в духовенстві буде жива пам'ять про цілу справу, доки не зложити оружжя останній невдоволений новим порядком священик або навіть цивіль, доки біля нас мешкатимуть наші браття православні, котрі цькуватимуть наших людей на нове „облатиненіє" та загалом на „Римлян..." Лише пригадаймо собі: скільки віків ішла боротьба за обов'язковий целібат у западній Церкві, а сеж був „цілий світ про себе", а не такий нещасний клин, як наша Галичина, виставлена на різні сусідські впливи й насилля.

Ясна річ: що остаточне й загальне введення целібату може вдатися тільки насильно — поборе тут та сторона, котра буде сильнішою. Западна Церква мудро зробила, бо остаточно перевела целібат саме тоді, коли була найсильніша під оглядом диктування суспільних

порядків, коли папи скидали королів з престолу. А в нас тепер? Припустім, що наші єпископи (бож саме вони мають тут перше рішальне слово) рішилися би переводити обов'язковий цілібат. Хто їх попре? Державна власть? — На се не годиться нині числити. Загал духовенства, чи народу? — Фактом є, що той загал є проти обов'язкового цілібату (треба би вперед щойно підготувати його до сього, а на се замало буде навіть 50 літ). Якi отже вигляди на успіх? Добре се розуміємо: що наші єпископи нині в великому клопоті, і бажають ратувати ситуацію, як найпростіше і найуспішніше. Однак годі забувати, що є такі ліки, котрі в першій хвилі дуже допомагають, але опісля затроюють цілий організм.

Найважніше з усього те, що ми нині в нещасному положенні — всі довкола б'ють нас, як під національним оглядом, так також під релігійним, — чи ж треба нам ще домашньої боротьби? Чи не повториться знова „станиславівщина“, коли то „загорілці-западники“ ухвалювали резолюції про розділ держави від церкви і т. ін., а довкола горів воєнний огонь? Правдиві є слова „Безженного Священника“: „А передусім ся борба є погубна для нас. Наша історія аж надто ясно свідчить, що ми майже завсігди поборюємо се, що для нас добре і хосенне, а рвемося до того, що нам вороже і шкідливе“ (ст. 5). Тільки нехай він віднесе ті слова до тих, котрі боротьбу зачинають.

Наконець не вільно забувати: що нас у будучности жде дуже небезпечна боротьба з автокефалістами й з православними. З якими силами станемо супроти них? з якою психою? По одній стороні невдоволений загал з нової реформи, по другій стороні обов'язкові целебси, котрі, заки ще не висвятилися, землю й море обходили, щоб оженилися, і знатний процент з них через ціле життя відчуватиме свій цілібат яко насилля. Вже тепер щось 6 чи 7 таких богословів пішло на православних батюшків. Грізне „omen“! А що буде, як обставини зміняться, як не католицька церква буде протегована державою? Ляк про се й подумати.

Не буде се ніякою пересадом, коли скажемо: що впровадження обов'язкового цілібату в нашому духовенстві в нинішніх часах грозить катастрофою для унії, а великим нещастям для нашого, уже й без того, так нещасного народу. І тому з серця й душі кличемо реформаторам: *respicie finem*!

Нічого потрібнішого для нас нині нема, як єдність і згода. Тільки тим зможемо вдержатися тай евентуально поширитися. А колись, як Україна буде „своя“, як не буде вже воювати на всі сторони, як уже буде по боротьбі, яку нам с'як — чи так прийдеться звести з автокефалістами, щойно тоді евентуально можна буде зачати боротьбу за

обовязковий цілібат у духовенстві. Певна річ, що не зможемо притягнути до себе більшого гурту православних, якщо між першими не пристане до нас православне духовенство. А се духовенство не пристане до нас, якщо в нас буде обовязковий цілібат. Чомуб отже нам завязувати собі руки?

Покищо отже для нас остається тільки одна дорога: врозумлювати кандидатів духовного стану, щоб задля тяжких часів добровільно відрікалися не тільки жінки, але й „свогого бацька і матери і братів і сестри, та ще й своєї душі (життя)“ (Лук. 14, 26) — для своєї Церкви й народу.

О. Др. Гавриїл Костельник,
жонатий священик.

О. Др. Василь Лаба,
безженний священик.

Дещо із богослужебних обрядів; про церковний устав і характеристичні виписи із давних богослужебних книг.

IV.

Про святу чотиредесятницю (великий піст).

(Докінчення.)

В історії церкви Євзевія (lib. V. с. XXIV.) єсть випись із послання св. Іренея еп. Ліонського († 202 р.), де кажеється дослівно: „Спорять не тільки що до дня, (в яким празнувати Пасху) та і про сам спосіб пощення; а саме одні думають, що треба постити тільки один день, другі два дні, інші — ще більше; деякі перечислюють той свій день на 40 годин дневних і нічних. Така ріжниця „в заховуванні“ зайшли не в наші часи, а далеко ранше у наших предків, які правдоподібно не заховували в сім більшої точности і простий та частий звичай передавали потомкам. При тім жили вони в мирі і ми живемо між собою в супокою, а незгідністю дотично посту утверджується згідність віри“. — В історії церкви Сократа (lib. V. с. XXII.) про сей сам піст таке записано: „пости сії, які відбуваються перед Пасхою, находити, що різні різно їх заховують: бо сі, що в Римі живуть, посять перед Пасхою тягом через три неділі, за виїмком субот і неділь. Сі, що в Ілїрії і Александрії перебувають, посять шість тижнів перед Пасхою і називають сей піст чотиредесятницею. Інші (зн. Царгородці) заховують ще відмінніший звичай, починаючи піст перед пасхою на семій неділі; в перших трьох тижнях посять по пять днів рядом і весь сей час (посту) називають також чотиредесятницею. — Чому сі свої пости вони всі називають чотиредесятницею, то кождий з них подає свої міркування. Бо не тільки різняться між собою числом днів посту, але також і здержу-

ванням від страв; *одні з них здержуються цілковито від поживання животних, другі тільки самі риби їдять. Інші ще попри рибу і птиці поїдають: бо, як є у Мойсея, і птиці з води походять. Є й такі, що не їдять навіть овочів ані яєць, а тільки їдять сам хліб; є ще й такі, що ані хліба в пості не уживають. Деякі постять до 9. часа (т. є. до 3. год. по полудни), но опісля вживають всякої страви без розбору. У різних народів різні особи, різні і безчисленні причини (посту і способу пощення) приводять. А що ніхто не в силі записаних правил в сій справі подати, виходить, що апостоли лишили се і міркованню і добрій волі всякому, щоби кождий се, що добре, з власної охоти, а не ради страху і konieczности, виконував". — Зовсім подібно пише про се і Созомен (lib, VII. с. XIX.).

Із письм св. Григорія Вел. (hom XVI in evang.) виходить, що піст чотиредесятниці, по відчисленні 6-ти днів недільних, числить пісних днів тільки 36. А що у Восточних і в суботи не ялося постити, крім одної Великої Суботи, тому у них піст зачинався зараз по неділі сиропостній, тому пісних днів в чотиредесятниці не було повних 40, а тільки 36. [Апостольське правило 62. каже: „в недѣлю и субботу постяйся кромѣ единыя, т. є. великія и страстныя, извержен“...]. Чому є саме 36 постних днів в чотиредесятниці, то старається пояснити Кассіан, коли каже: „По закону Мойсееву було всьому народови проголошено: Десята часть твоего і первенці твої жертвуєш Господу Богу твоему“. Так отже і з днів цілого року, які до Тебе належать і в них можеш уживати, годиться десяту часть — через здержання в них — принести Богови в жертву. Що саме ся жертва часу Богови називається у християн чотиредесятницею то, як каже св. Єронім (in Ezechiel c. 58) „Мойсей і Ілія в своїх сорокдневних постах, насичувалися Богом. І сам Господь наш тількиж днів проводив на пустини, щоби нам лишити спасительні дні посту“. Подібні пояснення на 40 дневний піст знаходяться в письмах св. Василія Вел., Кирила Алекс., Івана Золотоустого, однак ні один з сих св. Отців не каже, що піст сей є виразним і опрeдeлeним приказом Божим, а тільки хочуть у Мойсею і Ілїї і Ісусі Христі бачити немовби певні взірці для особливого способу пощення. А навіть св. Іван Золотоуст пише у своїй гомілії (47 на Мат.): „Не каже Христос, треба (в мене) наслідувати піст, (говорячи про свій сорокодневний піст) але: учіться від мене, що я смиренний і лагідний в серці. І коли вислав апостолів на проповідь евангелія, не сказав: постіть, а тільки: що вам дадут, то споживайте. Се сказав я (каже Золотоуст) не щоби мені піст не сподобався, я звик з великими похвалами його підносити: а тільки тому, що мені жаль, якщо ви, занедбавши все проче, гадаєте, що для спасення вашого достаточного самого посту, який в хорі чеснот займає певно послідню чергу. Бо особливщі чесноти є: любов, смирен-

ність і милосердя, які навіть чистоту *перевисшають*. — Які-ж би були причини заведення ще самими апостолами сього передпасхального посту?

1) Смуток, жаль і біль апостолів по враті свого Учителя.

2) Послаблення християнської побожності від первісного свого запалу. Кассіан каже: „Певно треба знати, що як довго первісна досконалість церкви була ненарушена, так довго загального заховування чотиредесятниці не було. Не потребували особливих приписів ані офіційних приказів дотично означених термінів постів сі, які через весь рік вязані були однаким постом“. Аж доперва, коли богацько приступило до нової, християнської, церкви таких, що і далше хотіли жити своїм давним ладом, треба було прикликати їх і до посту, який було з часом наказано.

3) Щоби вірні приготували себе на гідне прийняття св. Евхаристії в часі Пасхальнім (гл. Золотоуст: гомілія 52 на тих, що постять в часі Пасхальнім).

4) Щоби катехумени приготувалися гідно на хрещення. Учення 12-ти апостолів приписує: Перед хрещенням най постять і то не лиш ті, що хрестять і сі, яких хрестять, а другі, хто тільки може. Тертуліян каже. „Хто приступає до хрещення, повинен молитися частими молитвами з постами, коліноприклоненнями і чужаннями з сповіданням всіх попередних своїх гріхів“. „Завіщення“ познакомлює нас з першою стадією в еstownанні 40-дневного посту перед пасхою, з його завязками. — „В 40 днів пасхи перебуває нарід в храмі на кріпленні, молитві, слуханні писаній, пісний і поучительних бесід“. По Тертуліяну „самим торжественним днем для хрещення являється Пасха, коли то закінчилися страдання Господа, а ми в них хрестимось... Однак тому, що Спаситель перше хрестився, а опісля постив 40 днів, міг би хто сказати, що і нам тепер належалосьби перше хреститися, а відтак постити. А що ж нас здержує від сого, як не необхідність радості і благодарности?“ В послідних словах Тертуліяна вже явно носитья ідея 40-дневного посту перед хрещенням, зглядно перед Пасхою.

5) І каючихся грішників розрішувано на празник Пасхи. Але до сього розрішення приходили каючіся дорогою, яку вказує св. Єронім (comment. in Jon. III): „Сорокове число (себто чотиредесятниця) відповідає грішникам і постом і молитвою і міхом (покаянною одежею) і слезами і витреванням у розкаянню, задля чого і Мойсей 40 днів постив на горі Синай і Ілія, утікаючи перед Єзавеллю, по заповідженню їй голодних років і гніву божого, 40 днів перебував в пості. І сам Господь, сей дійсний Йона, післаний на проповідь в мір сей, постить 40-день: і лишаючи нам завіщення посту під сим числом (40) приготавляє наші душі на споживання свого тіла“.

Повисше подано вже було, що приписи що до посту, виписані з різних Типиків, відносилися передовсім до монахів.

Дотично великого посту, способу пощення і його обов'язуючої сили для світських християн у перших віках не має оповістих приписів; можна би собі тільки виробити поняття про се із письм найдавніших істориків церкви та Св. Отців. — В різних гоміліях св. Івана Золотоустого знаходяться характеристичні дані що до сорокдневного великого посту. Ось пр. із гом. 52 (про сих, що постять перед пасхою) виходить, що кетехумени і явні каянники були строго обов'язані до сього посту, бо був він для одних приготуванням до хрещення, для других до поправи; хоч виконувалося піст з великою свободою, з розрешеннями і послабленнями задля недуги, а ці послаблення були самим каючимся полишені. — „Хоч ми цілий рік до посту кличемо і наклонюємо (каже св. Золотоуст), то якось ніхто на наші слова не звертає уваги; а як тільки час чотиредесятниці прийде, то хоч ніхто не заохочує, хоч ніхто не радить, то навіть такий, що був (до посту) найбільше лінивий, будиться, та в тім часі і раду і напійнення приймає“. — Тому далше каже св. Іван Золотоуст: „Якби тебе спитав жид чи поганаць, чому ти постиш, то не говори: задля пасхи, задля хреста, бо так даєш їм причину нас зневажати. Бо ані задля пасхи не постимо, ані задля хреста, а тільки задля наших гріхів, бо маємо приступити до тайн: впрочім, пасха не дає притоки ані до посту ані до смутку, але до радості і піднесення. Не смутимося по причині хреста, ні, так воно не є, а тільки через наші гріхи; задля них ми й постимо“. Сам піст відбувано з великою свободою.

Ось так каже далше св. Золотоуст: „Якщо хто з чистою совістю приступає до святкування, той празнує пасху, чи він нині чи завтра, чи в якім іншому часі приймає святе причастя. Бо не той, що точно заховав часи, але хто по чистої совісті (святкує), буде вважатися за найлучшого“. А на іншому місці каже: Такий є звичай що через чотиредесятницю чується питання: Хто кілько відпостив? а на відповідь чуєш: той дві неділі, той три, той всі тижні відпостив. „І який з сього пожиток, якщо перебули ми піст без богоугодних діл? Як хто тобі скаже, що відпостив цілу чотиредесятницю, то ти скажи: у мене був ворог, і я з ним погодився; мав я звичай обмовляти, і залишив се, любив я бігматися, і покинув сю безбожність. Ніякого пожитку для купців з сього, що переплили далекі моря, а з того, що привезли багацько купецького товару: На ніщо не придасться піст, як переведемо той час без хісна і легкодушно“. А про спосіб пощення у світських людей каже: „Як ти через недугу не в силі постити одного цілого дня, ледви найдеться який розумний, щоби тебе задля сього ганьбив. Бож Гос-

подь наш є добрий і многомилостивий, який ніколи від людий нічого понад їх сили не вимагає. І не жадає від нас просто вздержання від їди і голодовання, ані сього, щоби ми витривали в пості: але щоби ми, — полишивши всі житейські журби, весь наш свобідний час присвятили духовним справам. Бо, як ми устроїмо наше життя тверезим умом і зайвий свій час посвятимо на духовні вправи, а корму будемо тільки до заспокоєння голоду вживати, а життя наше переживатимемо серед добрих вчинків, то не треба вже буде ніякої підмоги від посту. Але що природа людська є лінива і лакома розкошу і жадна сваволі, для того ласкавий наш Господь, як батько милуючий дітий, придумав у пості дати лік, щоби і провини наші віддалити від нас і житейські журби замінити на духовні. І як є хто з вас, що задля слабости не може здержуватися від їди, сих заохочую, щоби дбали про здоровля тіла (не заховуючи посту). А хто прийняв страву і не може постити, сей нехай дає частійшу і більшу милостиню, най скорійший буде до молитви, охотнійший до слухання слова Божого, до чого чейже недуга тіла не спинає, най мириться з ворогами, най прожене з серця всяку ненависть і всяку захланність. Думайте все на апостольські слова: Ядйи, Господеви ясть, и не ядйи Господеви не ясть, и благодарит Бога“. — Із сказаного св. Золотоустим виходило би, що піст се властиво цілковите здержання від блудів-гріхів, а здержування від їдженя було прийнято на се, щоби прикоротити вогонь і жизнерадісність тілесну та вчинити тіло послужним духови.

У інших св. Отців читаємо знов инакше розуміння посту: і так св. Аврозій каже (de Elia et jejuniis c. X): „В чотиредесятниці треба постити через всі дні за виїмком субот і неділь“. А рада на се, як постити: „Пересунь трохи час їдженя, і так незадовго буде вечер“. За властиве пощення уважано не переміну родів поживи (мясної і пісної), тільки одноразове їдженя і то аж вечер, після монашної норми. Тому то і св. Василій (в гом. I. про піст) каже: „вечер призначи на відміну (покріплення стравою), а день перебудь на суді (з собою)“. — Що до сього, що їли, було байдуже: мясо, чи яку иншу страву, тільки їджено аж у вечер і то тверезо і умірено.

Загально однак вже з найдавніших часів перебивалася гадка, щоби в пості здержуватися від мяс, вина, риб і других добірнійших страв. — Розуміється, що як до християнства навернулися всякі вельможі і богачі і всяке панство, скоро прийшло до того, що панські пости стали розкішніші, як для звичайних людий запусти. Ось що читаємо в св. Августина (sermo 74 de diversis): „Є деякі хоронителі чотиредесятниці більше розкішні чим побожні, які вишукують нові приємности більше збуджуючі пожадання, чим давні. Є і такі, що і вино пють не, як звичайно, а як осо-

бливо приладжені ліквори, не ради спасення, а ради приємності: начеб чотиредесятниця не була захованням побожного смирення, а нагодою до нових розкошів". — Очевидно св. Августин схарактеризував тут спосіб проведення посту чотиредесятниці можними світа сього, особливо на Западі, де він се сам „соглядав". — На Востокі — навіть на царських і князівських дворах, як на се вказують історичні пам'ятники, і сам 40-дневний піст і спосіб пошення відповідав більше монашим уставам, очевидно з відповідними послабленнями і облекшеннями.

Домет.

Звіт з нарад про організацію духовенства в унівському деканаті.

(на декан. Соборчику 16. X. 1923).

Впр. о. декан унівський Зиновій Маркевич зазначив, що про солідарність і організацію духовенства говорилося й писалося вже давніше, але загальної і реальної акції в цім напрямі не було. Зачалася вона в р. 1919, однак звісні події перепиняли її. Тимчасом обставини так змінилися, що для оборони справ нашого стану, церкви і народу конечно потрібна діяльна, рухлива організація духовенства. Заходить тільки питання: 1) чи загал духовенства відчуває потребу організації і 2) чи загал духовенства візьме активну участь і буде працювати в організації і поступати солідарно у всіх справах? На перше питання нехай відповідять священики на своїх Зіздах соборчикових і дискусією на тему оголошеного реферату в „Ниві" ч. 8—9 з 1923 р. Безперечно, що загал духовенства відчуває потребу такої організації, коли видить, як усе іде проти нього. Впрочім призьбиралося стільки різних справ, що доторкаються нашої Церкви і народу, що їх можна полагодити лишень в організації. На друге питання треба відповісти, що все залежить від діяльних, рухливих членів виділу організації так по деканатах, як і в центральному виділі. Коли члени виділів зуміють заанімувати загал, як сама суть організації буде опрацьована в подробицях, як загал духовенства замітить, що добре обдуманий плян організації обіщує багато реального хісна, то певно, що організація буде мати багато прихильників.

Дальше подав о. декан Маркевич точки програмової праці: 1. Поширення знання психольогічного й інших наук через зорганізування декан. бібліотеки. 2. Праця в церкві, проповіді відповідні до обставин і духа часу, зорганізування видавництва проповідей чи то оригінальних чи переводів. 3. Праця в школі, читальні, в товариствах економічних, гуманітарних інституціях, „Рідній Школі" і т. д. — Вкінці подав о. декан Маркевич технічну сторону організації. Основою

організації, живою її клітиною повинен бути добре, доцільно zorganizований кождий деканат з подрібно обробленою і ділом виконаною програмою. Соборчик, яко такий, має бути деканальною легіслятивною, так сказатиб, нашим соймом, що більшість голосів ухвалює обовязуючі резолюції, дає вказівки і т. д., а організація духовенства має перевести ці ухвали в життя, заохотити неохочих, дати поміч потребуєчим, морально примусити опірні одиниці, які хотілиби виломитися з під солідарних ухвал. Організація це егзекутива солідарного поступовання. Кожда станова організація, щоб повсталала і просперувала, мусить взяти у свій зміст найживотніщі справи даного стану. А що кождий чоловік, яко складова одиниця організації, зложений з душі і тіла, так кожда організація старається заспокоїти потреби психічні і матеріяльні. Проєкт такої організації по деканатах слідуєчий:

1) Священники деканату вибирають чи явним чи тайним голосуванням: голову, заступника голови, секретаря, касієра, бібліотекаря з поміж себе, — це є функціонерів організації деканальної; щоб організаційної праці не звалювати на одного або двох, треба брати до неї більше людей, отже можна ще визначити референта пресового справ станових, а це вже покаже практика. — Щоби така організація проявляла життєву діяльність і принесла реальний хосен, мусить часто збиратися, принайменше раз на місяць. Зїзди організаційні мусять бути совісно підготовлені, з доцільною актуальною програмою. Це підготовлення є обовязком організаційних функціонерів. Зїзд деканальної організації скликає голова і секретар. Голова або його заступник проводить нарадами. Секретар подає звіти з руху організації до станової преси. Касієр збирає і орудує грошми, які складають члени на потреби організації, збирає передплату і датки на фонд станової преси, як також датки на другі актуальні цілі так, щоби кождий священник вплатив належну квоту на потреби станові чи загально народні, як: „Рідна Школа“, інваліди, сироти і т. д. — Бібліотекар завідує деканальною бібліотекою, веде евіденцію випозичених книжок, старається о закупно зі спільних фондів нових книжок, стежить за повою нових, актуальних видань, часописий і т. д.

Централізація організації: Кожда організація деканальна вибирає двох відпоручників, прим. голову і секретаря на центральний зїзд у Львові. Зібрані відпоручники зі всіх трьох Епархій або з одної Епархії вибирають головний, центральний заряд, управу, яка концентрує усі нитки поодиноких деканальних організацій. Це лише загальний нарис технічної організації — проєкт цей може бути ширше оброблений, зглядно поодинокі точки можуть бути обширніше пояснені. — Що до формальної справи цієї організації: *Наша організація не потребує основуватися яко нове статутове товариство, вона може дуже добре увійти в рамки нашого*

старшого станового „Товариства св. Ап. Павла у Львові“ (Се вказане з різних зглядів! — Редакція). Після статуту цього товариства можна закладати кружки провінціональні чи деканальні. Такі кружки містилиб в собі нашу священичу організацію. Для того всі священики повинні вписатись як члени Тов. св. Ап. Павла. — А колиби треба змінити деякі точки статута, то лекше це зробити в готовім вже товаристві чим основувати нове. Заряд Т-ва св. Ап. Павла у Львові бувби zarazом центральним зарядом священичої організації в епархії! — Така організація не виключає і повітової організації, бо в кождім повітовім місті можуть бути філії товариства і ту моглиби збиратися відпоручники з поодиноких деканатів. О. декан З. Маркевич не противний організації Всч. ОО. в скільським повіті з „тріюмвіратом“ на чолі — добре, най буде тріюмвірат повітовий, чи навіть епархіяльний, чи краєвий, бо він буде стояти на сторожі солідарности священичої. — Бажає собі дальше, щоби „Нива“ відступила на дискусію в цій справі організації місце на своїх сторінках, щоби всі деканати висказались в цій справі, щоби так можна як найскорше прийти до одноцільного пляну та здійснення його.*) Над цим рефератом о. декана Маркевича розвинулась ширша дискусія на соборчику в Гологорох. Всі присутні оо. кондеканальні згодились на цей проєкт і таки зараз вибрали виділ декан. організації.

З черги приступлено до обговорення реферату о організації з повіту скільського. Зазначено, що в рефераті цім висказано лишень бажання організації, а не подано в нім техніки організації — що до точок регуляміну солідарного поступовання, заподаного в цім рефераті, висказано гадку одобряючу з додатком, що духовенство зорганізоване має дбати про забезпечення своїх родин, вдів і сиріт на случай смерти священика, яко мужа і батька. — Зазначено також, що священики, яко зорганізована одиниця не тільки станова, але і частина українського народу, мають успішно трудитися для добра свого народу і повинні мати рішаючий голос разом з іншими народними верствами. Висказано побажання, щоби Тов. св. Ап. Павла у Львові зволило також забрати слово в справі цієї організації.

*) Дуже радо помістимо. — Редакція.

о. Іван Рудович.

Мученича смерть св. Йосафата її причини і наслідки.

(Продовження ¹⁾).

Про само вбійство священо-мученика оповімо коротко на основі зізнань наочних свідків архідіякона о. Доротея Лециковича, Грека Емануїла Кантакузена, вірного єпископського слуги Григорія Ушацького і його сповідника о. Геннадія Хмельницького, зложених по запряженню в канонізаційнім процесі в роках 1628 і 1637. Деякі біографічні подробиці та про вітебську катастрофу возьмемо і з зізнань його ворогів і зі заяви вітебських бурмістрів, радних і лавників про „нечуваний і страшний випадок з преосвященим йосафатом Кунцевичем“, списаної 18 падолиста, а вписаної до мійських книг в Орші дня 21 падолиста 1623 р.

До Свято-Троїцького монастиря вступив св. Йосафат 1604 р., маючи тоді 24 роки. (Родився у Володимирі Волинським 1580 р., як син чесних, побожних і національно свідомих міщан Гавриїла і Марини Кунцевичів). Монастир сей був уніятським лише з імени; чернечого життя майже не було в нім, бо жило там всего двох ти трох черців. Се боліло молодого монаха, і тому зближався до побожних і образваних молодців і притягав їх до монастиря. Тим чином приєднав він для монастиря 1607 р. пізнішого митрополита Велямина Рутського, що недавно вернув з Риму і визначався наукою і основним образом.

В 1609 р. рукоположив його митрополит Потій на священика, і від тоді був він неутомимим сповідником і проповідником в монастирській церкві св. Троїці. Своїми ясними і пориваючими проповідями навертав упавших до Бога, а православних на унію, і тому назвали його „душехватом“. Своїм строго аскетичним життям захоплював він православних, а його ворог, полоцький посадник Доротей, так зізнав в канонізаційнім процесі:

„Тоді не було у Вильні ліпшого монаха від Йосафата; постив строго, не носив біля лиш волосінницю, спав на твердій шкіряній постелі, а часто на голій землі і бичувався що дня“.

В 1614 р. став він архимандритом Св.-Троїцького монастиря, бо Рутський поступив по смерті Потія на митрополичій престол, в 1617 р. іменував його Рутський коадюто-

¹⁾ В першій частині сеї розвідки випечатаній в ч. 2—3 зроблено такі друкарські помилки: на стор. 55. Павло Древинський замість Лавро, а на стор. 56. Моросський замість Морохівський.

ром 90-літнього архієпископа полоцького Гедєона Брольницького і рукоположив в єпископи. Управу полоцької архієпархії обняв він 1618 р. по скорій смерті старенького архієпископа.

Населення Білої Руси не виступило проти унії, але й не було щиро уніятським. Св. Йосафат обіздив свою єпархію і тим чином підносив побожність та закріплював унію між народом, поучав духовенство, заохочував до чесного життя упавших, а до ревної душпастирської праці недбалих. Єго канонічні візити лишали тривкий слід в єпархії, а обжаловані о його убійство так зізнали перед королівським судом 1623 р.:

„Коли блаженної і святої пам'яті небіщик отець Йосафат, полоцький архієпископ, витебський і мстиславський владика 1618 р., тут у Витебську засів на владичім престолі і показав нам листи його Королівської Високости, нашого милостивого пана, прийняли ми його за свого пастиря. І придивившись його святости, побожному життю і захоплюючій пастирській науці, та бачучи рівнож, що він не робив найменшої зміни в обрядах Божої церкви, але все сповняв після синодів і правил св. Отців, ми дуже втішилися ним і шанували його як свого пастиря і всі признали його ласку і батьківську любов до нас.

Так було три роки. Відтак з Божого допущу прислав Мелетій Смотрицький якогось Сильвестра в чернечім одязі із своїми листами до Витебська, і згадані черці і місцевий Іван Каменець, підданий його королівської милости, тайно збунтували місцеву людність. Дня 3 марта 1623 р. прийшли на ратуш і передали лист, в яким той Мелетій підписався як полоцький архієпископ витебський і метиславський єпископ, начеби з волі і за згодою його Королівської милости був висвячений. Опісля панове горожани, шляхта, що з тими черцями пішли на ратуш, поспільство і деякі старші як Наум Вовк, Симеон Ніша і другі, не даючися успокоїти, вповіли послух отцю владичі Йосафатові“. (Ign. Siebelski. *Dwa wielkie święta*. T. III, стор. 198–200).

В жовтні 1623 р. приїхав св. Йосафат до Витебська, щоби успокоїти православних, розбурханих ємісарами Смотрицького і дуже подратованих невдачею на сегорічнім соймі. Мешкав в єпископській палаті при Богородичній церкві, недалеко ріки Двини, і через 14 днів що дня відправляв богослуження і проповідав по церквах та відвідував навіть завзятих своїх противників. На другім березі ріки була деревляна православна церква.

В місті говорили голосно про сходини і наради православних в ратуші (між 8. а 10. падолиста), про заговор на життя владики, а приятелі остерігали його, що ситуація є дуже грізна. Лише витебські коронні влади, а навіть тамошній воєвода-католик — Ян Завіша, мовби не знали про

заговор, і нічого не зарядили для ратowania життя архієпископа. В суботу 11. падолиста був св. Йосафат на селі і вернув вечером по вечірні. Бурмистр Петро Іванович прийшов до нього, оповів про заговор і сходини в ратуши, на яких рішено вбити владику слідуєчого дня — в неділю, і благав його, щоби таки в ночі виїхав з міста. Св. Йосафат не хотів втікати перед небезпекою і заявив: „Моє життя в Божих руках“.

(Докінчення буде).

Нові книжки.

Богословія — науковий тримісячник. (Видає „Богословське Наукове Товариство“), Львів 1924, Кн. 1. Зміст: *о. Іван Рудович*: Кобринський Синод 1626; *о. др. Гавриїл Костельник*: Границі вселенної. 2. Огляди й оцінки. 3. Вибрані питання. 4. Всячина — Хроніка. 5. Богословське Наукове Товариство. 6. Книжки й часописи. — В тому числі особливо багаті змістом 2. і 3. частина.

Стежечка в рай або Майське Богослуження. Зладив *о. Данило Бодревич*, почесний крилошанин, декан і парох у Порохнику. Друге перероблене й доповнене видання. Львів 1924. Накладом Видавничого Інституту „Добра Книжка“. Книжочка посвячена Преосв. Єпископови Д-рови Йосафатови Коциловському. Ціль Стежечки улекшити відправу майського богослуження в церкві і приватно по домах, піднести і плекати почитання Пречистої Диви, та двигнути і духово відродити вірних через добру сповідь і гідне прийняття св. Причастя. Науки, розложені на всі дні мая, мають місійний характер. Пять наук горкається прямо Пречистій Диви, пять Ісуса Христа, а в прочих відмічується вартість нашої душі, шкода, яку робимо їй тяжкими гріхами, а особливо тими, що їх допускаємося найчастійше, та подаються середники проти гріха: пам'ять про останні річи (смерть, суд, пекло, небо) та сполука з Христом у Найсв. Тайні Евхаристії.

На кождий день у тижні є уложених сім посіщень Преч. Диви Марії.

Щоби всі посідачі сеї книжочки могли з хісном брати участь в прилюднім маєвім богослуженню, по науках випечатано Параклис і Скорочений Молебен до Преч. Диви Марії. На прикінці додано десять найпопулярніших пісень до Божої Матери.

Книжочка суто ілюстрована, видана дуже старанно, гарну окладинку для неї зладив мистець Павло Ковжун. Списана популярно, мова чиста і гарна; ся книжечка повинна найтисся у кождій українській католицькій родині. *о. І. Р.*

Молебен до святого священомученика Йосафата — зладив свщ. *Осип Кодельський*. Видала „Добра Книжка“, Львів 1924. Маленький формат, стр. 16.

Памятка з ювілейної місії. Видала „Добра Книжка“. Маленький формат, стр. 16. — Обі сі книжечки надаються до масового поширення між народон.

Жонатий клир а безженство клиру. Написав: Безженний Священик. Накладом Товариства Безженних Священиків ім. св. свящмч. Йосафата. Станиславів 1924. Стр. 23.

Орест Петрічук: „Про це, що люблю я“. Еротики. Видавництво „Льогос“. Прага—Львів, 1924. Стр. 70. Дуже гарне видання. Заголовок трохи за крикливий, однак він призначений лише на те, щоби бути привабливим. Зміст зовсім не такий, як можна би судити по заголовку. Видно, що автор (псевдонім) належить до тої „нової української молоді“, яка розуміє тайни хреста й цінить їх. Зі змісту тих поезій пробивається ніжна душа, котра знаходиться в світлі „Христового світа“. Автор без сумніву має ліричний поетичний талант, йому доступні ніжні поетичні зворушення. Та не над тим хочу я застановлятися. Для мене важніша „школа“, до якої він пристав, бо се нині загальне явище. Для означення сеї школи нема досіль іншої назви, як „модерна“. А нинішній новий поетичний рух ще не є здіференційований, слідно в ньому різні напрями (з котрих деякі мають уже свою близшу назву, як пр. „футуризм“). Школу, до якої пристав наш автор, я назвав би „декораційною“. Давнійше від поезії вимагалось, щоби була наче жива квітка (щоб її можна пересадити, защіпити...). Декораційна школа з живих квітів вибирає пелюсти та листочки, і ліпить їх у штучні композиції... Словом: не життя, лише декорація. Такої поезійки (се з засади мусять бути лише коротші віршики) ані не переведеш на іншу мову, ані не затямиш, ні не розбереш легко різниці між одною а другою поезійкою (як і між декораційними взорами). Ясно, що нічого великого в такому стилі створити не можна. Думки тут підрядні; верховодять дібрані слова, образи, уклад стихів, слів, кропок, пустих місць. Певна річ, що нині вже годі так просто собі поетизувати, як поетизували наші діди. Добір слів, образів і т. д. мусить бути нині старанніший. Однак можна се получить з вимогами вічної поетики. Декораційна школа се лише один зі стадіїв по дорозі до нової висшої школи, яка певно матиме багато схожости зі старими, котрі видали твори „аеге регенніога“. Декораціонізм сильно пробивається вже в Тичини, і наш автор зраджує жерело свого декораціонізму, коли переймає від Тичини деякі декораційні образки, як: стрибливе зайчєня, вишневий цвіт, дзвонять волошенки, співа коліскову, і сниться — ти, коліскову ім сурчить свершок... Є один недогляд (у наслідок декораціонізму): „хоронять осінь — соловії“ — а вже соловії не співають під осінь! Під кінець книжечки випечатано кілька дуже вдатно переложених поезій чужих авторів. Особливо гарне є „De profundis“ Е. Ван Арєнберга. Ось після вимог вічної поетики

такі мають бути поезії. Нехай наш автор слідкує за такими взорами, то — як думаю — зможе щось тривалого створити. — о. Др Г. К.

Цікаві оповідання (виходять при „Поступі“): Том I. Свята Керниця. Написав *Антін Гуондер*, з німецького переклав: Володимир Яценків. Жовква 1923. Стр. 112. Том II. У султана в неволі. Написав *Йосиф Шпільман*, з німецького переклав: Володимир Яценків. Жовква 1924. Стр. 106. Книжечки гарно видані, а призначені для підростаючої молоді, щоб витиснути з її рук ріжних „Шерльоків Гольмесів“. Гарна й похвальна ціль! Замовляти можна сі книжечки по адресі: „Поступ“, Жовква.

Стара Україна — часопис історії і культури, Львів 1924, ч. II—V. Сей місячник став виходити від січня с. р. під редакцією Ів. Кривецького. Часопис — в повному значінню слова — культурний, старанно видаваний, з мистецькими ілюстраціями, дописують до нього наші найкрасші знавці „старої України“. Поручаємо його всім П. Т. нашим передплатникам. Замовляти можна в книгарні Наукового Т-ва ім. Шевченка, Львів, Ринок 10. Адреса Редакції: Львів, вул. Чарнецького ч. 24.

Душпастырь, ч. 5. Чимраз гарнійше редагований.

Благовѣстник, ч. 8—9.

Наш Приятель, ч. 4 і 5.

ВСЯЧИНА.

Ювілейні ласки. В останній хвилі довідуємося: що з Риму вже для нас надійшов відпуст з нагоди пропам'ятного Свято-Йосафатівського ювілею. Ся вістка знові певна, й священники при нагоді місії можуть з неї користати.

Святочна Академія у Городку Ягайл. З нагоди 300-літної річниці смерті нашого земляка і патрона зєдинення св. священомученика Йосафата Кунцевича влаштувала українська молодь державної гімназії у Городку Ягайл. дня 17. лютого 1924. в салі Товариства „Поміч“ Святочну Академію, яка оставила у присутних вельми миле вражіння.

Відчит „Св. Йосафат на тлі релігійно-народних відносин XVII. віку“, опрацьований вичерпуючо, виголошено вміло і з життям. Гарні та палкі були деклямації. Мішані хори завдяки мозольному трудови д. Гавришука, управителя місцевої української школи, випали знаменито. Їх точне виконання, чудове переведення переходів з м'яких п'яніссімів до нагальних фортіссімів, — було нагороджене бурливими оплесками громадян. Передусім пісні Й. Кишакевича „Пісню слави заспіваймо“ і „Владико Отче“ виконані з патосом, були

приняті з великим одушевленням. Милою несподіванкою було цитрове сольо С. Ковальчуківної, яка бездоганно виконала Рейдермана Думку. Сценічний образок у двох діях А. Труха „Апостола Любови“ відіграла гімназійна молодь з повним успіхом. А вжеж кульмінаційною точкою сего свята було прегарне посліслово о. д-ра І. Цегельського; тим своїм словом о. д-р справді зумів одушевити численно зібрану вибагливу публику (переважно інтелігенцію), яка залишила салю з дійсним вдоволенням під симпатичним вражінням вдатної Академії святочної. Немило лиш вражала відсутність замісцевих священиків. Наприкінці не можна поминути і сего, що городецька гімназія, у якій фреквенція української молоді є досить незамітна, значно випередила сим святом прочі гімназії. — С. К.

Евхаристійний Міжнародний Конгрес відбудеться сього року в Амстердамі в днях 22—27. липня під проводом кардинала van Rossum.

Нові кардинали. Дня 27. III. с. р. на явному консисторі наділив Папа Пій XI. кардинальськими капелюхами: Юрія Вільгельма Mundelein, архієпископа в Chicago і Патріція Hayes, архієпископа в Ньюйорку.

Конгрес на Велеграді. Черговий уніоністичний велеградський Конгрес відбудеться с. р. в днях 1. і 2. серпня. Є вістки, що сим разом прибуде на конгрес також папський делегат. Та від нас ледви чи хто зможе взяти участь в тому конгресі, бож польський пашпорт коштує 500 зл. п. Програма конгресу:

I. день. 1. — Doctrinae Orientalium de constitutione ecclesiae propositio, prout defendit a) dyarchiam, b) pentarchiam, c) ecclesiam nationalem, eiusque cum unitate, quae ut proprietatis ecclesiae admittitur, apud theologos conciliatio. (*Д-р Юлій Гаджега*). 2. — Concilii oecumenici conformiter ad hanc doctrinam auctoritas et valor. 3. — Difficultatis theoreticae et practicae ex his principiis pro unione ecclesiarum resultantis solutio. *II. день.* 1. — Historica evolutio auctoritatis patriarchatum in antiquitate christiana, ad quam Orientales pro confirmatione doctrinae supra positae provocant. 2. — Separatio a centro unionis perditionem libertatis ecclesiasticae involvit, cuius praecipuum argumentum vicissitudines patriarchatum Constantinopolitani et Mosquensis praebent. 3. — Status ecclesiae catholicae in Bulgaria et Serbia. *III. день.* 1. — Propositio principiorum iuridico-moralium ex unione Brestensi ductorum, praecipue quoad a) praxim sacramentorum, b) cultum sanctorum orientalium, c) monachismum, d) clerum saecularem, quae usu probata ad unionem facilitandam adhiberi possunt. 2. — Quid ad eundem finem ecclesia catholica ecclesiis Orientalibus praestare possit in respectu, a) religioso, b) charitativo. 3. — Sectarum protestantium in oriente slavico labor et tendentiae. — („*Душпастьєрь*“).

Історичний вітер. З різних сторін доносять нам наші душпастирі про різні погрози й кари за ведення метрик в українській мові. Деякі старости грозять навіть позбавленням парохії за таку провину проти „царського патенту з дня 20. IV. 1854 р. Dz. U. P. ч. 96“, то знова „розпорядження австр. міністерства внутр. справ з дня 4. VI. 1869 р. ч. 2354“. Розходиться тут о латинську мову... Гейби, ніби — бо то старі патенти, ще з тих часів, коли мапа Європи инакше виглядала... Але новіші розпорядження, хоч і не царського походження, ясно вказують на напрям сього вітру. Ось так для приміру:

L. 23717[?]. — Zbaraż, dnia 10 stycznia 1924. — Do wszystkich Zarządów gminnych urzędów parafjalnych obrz. gr. kat. oraz izraelskiego urzędu metrykalnego w powiecie. — Wskutek reskryptu Wydziału Prezydjalnego Wójewództwa z dnia 20 grudnia 1923. ч. L. 7745[pr, polecam Zarządom gminnym, Urzędom paraf. gr.-kat. i Panu prowadzącemu metryki izraelskie, aby przy wystawianiu wszelkich dokumentów urzędowych, mających służyć tak w kraju jak i za granicą, posługiwały się wyłącznie językiem polskim. Używanie bowiem przy wystawianiu dokumentów urzędowych, obcych języków — jest ze stanowiska państwowego niedopuszczalne, a nadto naraża Obywateli Polskich za granicą na straty materialne, ponieważ dokumenty takie są bez znaczenia i nie będą brane pod uwagę przez polskie placówki zagraniczne. Wyjątek od tej zasady stanowią odpisy z metryk, co do których obowiązuje język łaciński. Odbiór niniejszego polecenia należy potwierdzić i przesłać dowód doręczenia do dni trzech, do Starostwa. — Starosta zbarski — *Koczyński* w. r.

Отже „wyłącznie w języku polskim“... Тай на се є вже й відповідне нове розпорядження з числом і датою. А польське урядовання щойно заведено до всіх шкіл на терені львівської кураторії тільки силою слова „zarządzam“ — без відклику на якесь висше розпорядження з датою й числом. Отже чи сяк, чи так, то той історичний вітер має все й усюди один напрям. І домагатисьме щораз то нових жертв, уступок, перестрою аж повного перелицювання українського народу на своє „подобіє“. Не ходить тут о державу — ні. Атже Поляки жили в Австрії (хоч і ворохобились проти неї), було їх в останніх часах щось около 4 міліони (на 51 міліонів усіх горожан), але їх парохі не писали до пп. старостів по німецьки, тай у своїх школах не урядовали по німецьки. А нас, Українців, у теперіш. Польщі є понад 6 міл. (на 27 горожан) — тай які права маємо? В писаній конституції бодай згрубша, а в пана старости та в інших панів „non sunt“ (а властиво: „sint“). Ось із того береться вся біда. Не pomoже тут ніяке уступлення з наших нових позицій, коли заразом жадається від нас уступлення з позицій, які ми займали ще в XIX стол. Живий народ

мусить думати й дбати про своє життя. Се право природне й боже — висше від усяких людських розпоряджень і бажань.

Церкви на kościóły. До тих 250 православних церков, які на Холмщині й Волині Поляки відобрали від православних на підставі рішення варшавського сойму в останніх днях відобрано православним ще й собор у Луцьку. Ясне як сонце, що тим болючо відпихається православних від католицизму (атже вони католицизм утотожнюють з польською вірою). Хочби й з сього згляду ми рішучо осуджуємо таку „політику“ супроти православних, а з нами, як *Katol. List* (гляди „Югославія“ в рубриці „Зі світа“ в ч. 2—3) висказується, весь католич. світ. Що воно й самим Полякам на добре не вийде, так пророкують усі посторонні.

„Sila Boga ne moli“ (хорватська приповідка)... Румунія заміряє заключити конкордат з Апост. Престолом. Розуміється: зі сторони Апост. Престола висунено домагання, щоби католич. Церква була рівноправна з православною. Румунські політики (*Averescu*) бодай словами мали згодитися на се. Але православне духовенство, сполучене в Т-ві *Ajutoral*, остро виступає проти рівноправности католич. Церкви з православною. Голова Т-ва *Ajutoral* д-р *Popescu Mulaesti*, заявив: що православне духовенство ніколи не признає конкордату. Що більше! Православне духовенство жадає від держави: щоби конфіскувати майна католицької Церкви... Тут так, там якраз противно — а всюди сила, яка „Богу не молиться“... бо сама обожується.

Новий календар у православній церкві в Польщі. Як доносять часописи, дня 12. квітня відбувся в Варшаві собор православних єпископів в Польщі під проводом митрополита Діонізія, на яким розглядано справу введення нового календаря в православній церкві. Собор ухвалив згідно з царгородською церквою завести в православній церкві новий стиль від дня 22. червня с. р. з тим застереженням, що всі дотеперішні свята залежні від Великодня будуть на дальше заховані.

Вбійці народнього духа. Проспект видавництва „Шлях освіти“ в Харкові, що займається видаванням і продажою книжок для селян, пропонує для селянських хат, читалень, сельбудинків та інших сільських організацій різні популярні книжечки, а між ними й таку „Серію антирелігійну“: Лукин: Церква і держава; Степанів: Гадки про релігію, Про святе причастя (!), Про душу і загробне життя, про бога (!) та безсмертя, про правдиву і неправдиву віру; Про Адама і Еву; Ляфарг: Оповідання про непорочне зачаття; Пилипенко: Євангелія часу; Струмилин: Бог і воля. — Ото раз будуюча просвіта для українського селянина! Зжалься, Боже!

Царгородська Церква. Як звісно, народний турецький сойм в Ангорі викинув каліфа з Царгорода. Але на тому

не кінець. Твориться там явна думка, щоб викинути з Цар-города також усіх інших найвисших релігійних достойників. Малиб отже бути усунені: православний патріярх, вірменський патріярх, вірменсько- (римо) католицький патріярх і єврейський великий рабін. Греки й загалом усі православні дуже тим зажурені.

Чи не кара божя? Спершу часописи доносили: що труп Леніна псується, бо зле забальсмовано його... А помісяцями (як донесли кореспонденти льондонських і берлінських газет) труна з трупом Леніна десь запалась під землею, і по нині її не віднайдено... Ціла подія так дивно виглядає, що спершу здавалась тільки злобною видумкою. Однак нині се вже певне, що з трупом Леніна скоїлась якась пригода, для большевиків дуже немила. Військо день і ніч стереже місця довкола мавзолею Леніна. Нікого не припускають, а за всякі чутки проголошено грізні кари... Історія колись виявить усю тайну.

Але люди вже нині хочуть собі пояснити отсю дивну подію. Часописи („Новий Час“) пишуть про се так:

„Фахівці інжинєри, не годні на разі дати докладних пояснень. Вони кажуть, що не виключена така можливість, що десь там глибоко під сподом був якийсь старинний незаний канал. Під тягарем домовини він завалився, а в наслідок того запалась будова гробівця. І труна пішла мабуть у той канал.

Сі здогади можуть мати деяке оправдання. Гріб Леніна був на Красній площі біля Кремлю. Можливо, що там були якісь старі канали“.

Але — насувається думка — чи може бути сей канал так глибокий, щоб інжинєри не могли видобути з нього труни? Якось не годиться.

Колиж собі пригадаємо: чим був Ленін і що з його трупа хотіли зробити большевики (— якесь матеріалістичне божище, до котрого зїзджались би паломники з цілого світу...), то подія сяк чи так мусить уходити за примірну кару божу — навіть що до того, що труп „не дався“ забальсмувати. Звісні подібні кари з історії, тільки нам здаються неімовірними тому, що вони рідкі.

Просимо негайно присилати передплату! Наші фонди з дотепер присланих передплат уже вичерпалися!

До цього числа залучуємо чеки.

місячник посвячений церковним і суспільним справам.

Ч. 5—6. Львів, за травень—червень 1924. Рік XIX.

Новий єпископ для американських Українців.

Наші інформації в ч. 2—3. з с. р. про нового єпископа для американських Українців були неповні, а через те вийшли вони й невірними. Нині вже маємо вірні інформації про цю справу, й хочемо поділитися ними з нашими П. Т. читачами.

о. Василь Такач, духовник в ужгородській богословській семінарії, призначений єпископом тільки для тих американських Українців, котрі походять із Закарпатчини (давної Угорщини). Резидувати буде в Нью Йорку.

А для галицьких Українців іменований єпископом о. д-р **Константин Богачевський**, мітрат, генеральний вікарій у перемиській єпархії. Він буде резидувати в Філадельфії, і являється властивим наслідником бл. п. Еп. Сотера Ортинського.

Так отже від тепер матимемо в Сполучених Державах двох гр. кат. українських від себе незалежних єпископів. Чи таке порішення справи буде поліпшенням чи погіршенням долі гр. кат. Церкви й українського народу, про се не беремося судити, бо не маємо відповідних інформацій про причини, які спонукали Апост. Престол саме так, а не інакше справу порішити. Се покажеться в будучности. Певна річ, що Апост. Престол мусів мати якісь дуже важні причини, бож звісно, що він з правила відтягається креувати нові єпархії на території вже існуючої єпархії. Якщо до нині існувала Угорщина, то таке порішення справи ми були би склонні приписати впливови мадярської політики, при чому заразом була би й наша виграна, бож Ап. Престол в той спосіб охоронив би галицьких наших емігрантів перед мадяронським впливом. Але що нинішня Мадярщина вже не могла в тій справі забирати голосу, то видно, що в гр. кат. духовенстві, яке походить з давньої Угорщини, ще й до нині покутує свого рода сепаратизм, і саме той сепаратизм — як нам здається — був причиною, що Ап. Престол назначив осібного єпископа для українських емігрантів з Галичини, а осібного для тих, що походять із Закарпатчини. Історія мститься — се бачимо всюди, а не тільки в нас.

Одначе для витворення нової історії всі проводарі нашого народу в Спол. Державах повинні намагатися, щоби і церковно і національно злучити те, що розділила не-

сприятлива нам історія. Особливо очікуємо сього від обох нових наших тамошніх єпископів. Господь нехай їм помагає, бо як тут в краю, так також там за морем для нашого народу й для нашої Церкви нинішня доба переломова. Бачимо, що ніщо в нас нині вже не може остаятись „так, як було“ — отже або буде ліпше, як було, або далеко гірше. А добрим сином Церкви й народу завсіди треба стреміти до ліпшого.

*

Номінація Преосв. о. Д-ра К. Богачевського наступила несподівано навіть для нього самого. Дня 8. VI. с. р. в Римі має він прийняти єпископський чин, куди для сеї цілі поїхали перемиський Преосв. Йосафат і крижевацький Преосв. Діонізій.

Новий єпископ, о. Д-р К. Богачевський родився 1884 р., походить із священичої сім'ї, богословські студії кінчив у Львові і в Інсбруці. Висвячений на священика 1909. року. Був професором у львівській дух. семінарії; через якийсь час завідував парохією Петранка по смерті свого батька, який там був парохом, опісля був адміністратором Преображенської церкви у Львові, а звідти перейшов до Перемишля на капітулярного крилошанина. Відзначається особливо ревністю, посвятою й витривалістю в душпастирській праці та непохитною любов'ю до свого народу. Нового Владика вітаємо на так важному престолі, на який засідає, бажаючи йому божої помочи й благословення, щоб його ревна праця увінчалася повним успіхом.

На многая літа!

К.

о. Іван Рудович.

Мученича смерть св. Йосафата її причини і наслідки.

(Продовження.)

По вечері оповів йому архідіакон Лецикович, що священик Воскресенської церкви Ілія вже кілька днів по кільканайцять разів переходив через подвір'я єпископської палати, все зневажав унію і владичу службу, а вечером в суботу кпив собі і лихословив самому владичі. Радив він укарати сего відступника. Ілія був католицьким священиком, але навели його до відступства черці, прислані до Витебська Смотрицьким, а заговорники намовили викликати бучу перед палатою, щоби була притока до нападу. Кантакузен відраджував займати сего ворохобника, але владика послушав ради архідіякона, і рішено придержати його в неділю, як буде їти до церкви на богослуження.

Цілу послідну ніч молився св. Йосафат, а велика ясність обгортала його тіло. Над владичою палатою бачили

люди чорні хмари, посеред них виринав червоний хрест, а св. Йосафат стояв перед ним, простягав руки і бажав пригорнути його до себе.

В неділю рано пішов св. Йосафат з архідіяконом до катедри на богослуження. Вже кінчилась утрєня, коли надійшов священник Ілія, і став перед палатою зневажати унію та лаяти і обиджати владика. Служба придержала його і ввела до кухні в палаті. Побачив се селянин Іван Гузницов, що ішов до церкви, і став кричати. Зараз ударили в дзвони на ратуші і у всіх церквах, в місті зчинилася метушня, нарід збирався перед владичою палатою і кричав: „бий, убий!“ Служба замкнула брами, щоби не впустити товпи на подвіря і до городу.

Скінчилась утрєня, повідомили владика про збіговище і його причину, а він казав негайно випустити священника Ілію. Вертаючи коло 8 години до дому, перейшов поміж розбурханою товпою і ніхто не займав його. Здавалося, що звільнення Ілії зовсім успокоїло нарід.

Та провідники заворушення рішили довести справу до краю, підмовляли нарід не щадити уніятів. Товпа розвалила браму, паркан і окружила палату. Владича служба замкнула двері, але заговорники розбили їх сокирами і увійшли до сіний. Найперше побили тут Кантакузена і задали йому 13 ран. Майже мертвого забрав його протестант цирулик Бартош до себе і тим чином уратував йому життя. Другі заговорники били архідіякона Доротєя. Обезсилений впав на землю, товпа думала, що він уже вмер і викинула його на двір. Жиди заопікувалися ним і забрали до себе.

Перед владичою кімнатою стояв вірний слуга Ушацький. Заговорники побили його, а багато з них розбіглося по кімнатах, і рабували все добро. Владика чув крики і стогін, вийшов до напасників, поблагословив їх знаком св. хреста і сказав: „Діти! чому бете моїх слуг? Як маєте що проти мене, я ось тут“. Ніхто з народу не поважився піднести руку на нього. Але саме тоді вибігли з сумежної кімнати два замовлені вбійники, і оден ударив його палицею по голові, а другий розрубав йому голову сокиркою. Св. Йосафат ще вимовив слова: „О Боже мій!“ і впав мертвий на землю.

Товпа здерла одіж зі священномученика, а лишила на нім лиш волосінницю. Довго знушалася над мертвим тілом, а опісля привязала верівки до шиї і ніг, виволікла на беріг Двини і з високої кручі кинула на зарінок. Замовлені рибалки підплили човном, наклали каміння у волосінницю, привязали камені до шиї і ніг, забрали тіло в човен, підіхали горі водою більше як кільометр на найбільшу глибину, і там затопили небіщика. Перед канонізаційною комісією зізнали заприсяжені свідки, що саме тоді, як кинули тіло у воду, спустилася з неба велика ясність, серед неї сховався величний мушкетер і увійшов у глибину. Негайно виплило тіло

і каміння з глибини, та плило за човном. Рибалки налякалися, але вернулись і затопили тіло другий раз.

Прикро вражає поведення витебського воєвідського уряду, що не зарядивши охоронних середників, навіть не явився в пору на місці злочину. Рано відізвалися рівночасно дзвони у всіх церквах і на ратуши, в місті заворушення, товпа гуляла кілька годин, вбила високого достойника церковного і серед наруги затопила його тіло в ріці, а світські влади не знають про те майже десять годин. Аж по полудни дійшла вістка про те до мійського уряду, і по вечірні явилися: підвоевода Ян Уженицький і мійський суддя Филип Осиповський, і веліли шукати затопленого тіла. Шукання відбувалося дуже повільним темпом — аж шість днів. Тіло добули з води аж 18 падолиста!

Причиною сеї невважливости і маловаження св. Йосафата за життя і по смерті латинянами, представниками світської влади, було невдоволення з його ревної, щиро католицької душпастирської праці. Нехіть до св. владики виявилася найяркійше, коли Рутський і слуги вбитого домагалися кари на вбійників. Правительство і ворожі унії круги радили королеви судити справу аж по соймі 1624 р., надіючися, що опісля вдасться замяти її. Під напором папи Урбана VIII. і його нунція король Жигмонд III. назначив 9 грудня 1623 р. окремий комісарський суд, що мав рішити справу без відклику. Судова розправа тягнулася п'ять днів, від 18 до 22 січня 1624 р. Вирок оголошено 23 січня, а був він строгий.

На кару смерті і конфіскату майна засудив суд 93 винувників, але 74 в пору втікли з Витебська і тому лише сконфіскувано їх маєток. Кару смерті виконано на дев'ятнадцятих ворохобниках; між ними згинули два члени витебського магістрату: Наум Вовк і Семен Ніша. Містови Витебськові відобраз суд право самоуправи, велів зруйнувати ратуш, і розбити всі дзвони по церквах а з того матеріялу вилляти оден дзвін для катедрі. На будуче не вільно було виливати дзвони до витебських церков або дзвонити без окремого дозволу митрополита.

Смерть св. Йосафата визвала наслідки, яких православні не надіялися. Уніятські єпископи важко відчули втрату ревного співробітника, але зовсім не налякалися. Рутський скликав їх негайно на раду, а опісля запросив на зїзд до Новгородка Литовського на день 20. січня 1624 р. Всі єпископи, одушевлені приміром св. йосафата, заявили згідно, що дадуть своє життя за католицьку віру, не подадуться перед ніякою небезпекою, будуть боротися з противниками і ворогами унії та ломатимуть всякі перепони, доки не побідить унія.

Але й бачили вони шкідливі наслідки релігійного роз'єднання Українців, признавали конечну потребу дійсного.

замирення обох церков і тому рішили навязати переговори з православними „прееминентами“ себто з владиками і представниками: печерського кружка, Богоявленського братства і козаків. І вислали послів до Києва з інструкцією, в якій подали плетформу переговорів і умовини замирення, а саме: усунення посторонних впливів і основання самостійного українського патріархату, що удержував би одність цілої української церкви. Подаємо тут повний текст сего вельми інтересного і важного документу:

Инструкция тымъ, которые мають ѣхати до Кіева, для знесенія зъ прееминентами стороны противной. Писана въ Новгородку, року Божого 1624, мѣсеца Генваря 20.

1. Оповѣдити або замѣтити имъ отъ насъ митрополиты Кіевскаго и всея Русіи, и отъ ихъ милости отцовъ пяти епископовъ, которые на тотъ часъ до Новгорода собралися были, яко зъ сынами и братьею въ единомъ народѣ Россійскомъ рожденою, просячи Господа Бога, абы тое што ниже написано есть, через его святую ласку и особливое надхненіе Духа Святого до skutku своего рѣчью самою, а не словы прийти могло.

2. Пытати у нихъ, естли бы щырымъ сердцемъ, откинувши приваты свои на сторону, прагнули съ нами соединенія, яко на многихъ мѣстахъ съ тымъ ся озывали, и въ друкъ подавали, и ушомъ многихъ зацныхъ людей доносили; нехай же знакомъ якимъ певнымъ, позверховнымъ прагненіе тое свое въ притомности вашей освѣтчатъ.

3. Пытати у них, естли skutечнѣ могутъ зъ вами, а потомъ знами зѣѣхавшися гдѣ, часу певного, на мѣстце певное, устнѣ о тыхъ рѣчахъ безъ выразной пленипотенции отъ братствъ своихъ зноситися; а естли не могутъ, то даремна и праця наша. Однакже, естли позволять на зѣѣздъ самыхъ насъ, альбо на зношенъе черезъ медыяторы свѣтцкіе: остеречи ихъ потреба, абы ся о томъ постарали, або якимъ инымъ способомъ насъ упевнили, же не дармо працювать будемъ. Тоежъ и мы учинимъ, естли не поѣдемъ.

4. Зъ нашої стороны часъ зѣѣхаться особамъ, которые отъ насъ и отъ нихъ назначоны будутъ, въ томъ року 1624, въ день святого, а мѣстце зѣѣзду; а естли они часъ иншой и мѣстце иншее оберутъ, нехай же на письмѣ тое вамъ для певности съ подпысомъ рукъ дадутъ.

5. Назначить особы въ личбѣ яко найменьшой, а не большъ трехъ, двухъ духовныхъ, третяго свѣтцкого. Мѣстце тежъ менуемъ альбо имъ меновать допускаемъ, которое бы отъ насъ было не отлеглое и на обѣдѣ стороны способное.

6. Способъ отъ людей многихъ зацныхъ зъ нашею и ихъ стороны поданный тотъ есть, абы былъ новифундованный въ нашихъ краяхъ, яко и въ Московскихъ, Патріярха на добрахъ певныхъ духовныхъ, который бы на добрахъ

тихъ на вси потомные часы пребывалъ, и по благословеніе нигдѣ не посылалъ. Мы зъ стороны нашее тотъ способъ заховавши, за добрый быть разумѣмъ, и за спольною намовою и згодою старатися о томъ хочемъ; только бы зъ ихъ стороны таяжъ щырость сердечная была, и працювать въ томъ святобливомъ дѣлѣ щыро хотѣли.

7. Сказать тежъ то имъ, же мы тое не зъ жадноѣ боязни и постраховѣ, либо теперешнихъ, либо за часомъ на рѣчь посполитую (чимъ ся они посполитѣ хлюбить звыкли) приходячихъ чинимъ, але зъ повинности пастырской, которую мы повинны къ овечкомъ мѣти.

8. На остатокъ, освѣдчити поволность нашу и братолюбіе къ нимъ, и што тое вышйменованое предъсвятіе наше, уваживши вси околичности, згоднѣ, щырѣ, а не облуднѣ отъ насъ есть намовленное и отъ всѣхъ принятое: которое коли за помощію Божою до skutku своего прійдетъ, освѣдчити готовы есмы милость братерскую такъ въ пожиточномъ ихъ яко и въ (послѣдна стрічка затерлася на загибі листа).

Іосифъ Веляминъ Рутскій, митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Русіи. Іоакимъ Мороховскій, епископъ Володимирскій и Берестейскій. Афанасій Пакоста, епископъ Холмскій и Белзскій, властною рукою. Іеремія епископъ Луцкій и Острозскій, властною рукою. Антоній Сѣлява, епископъ Полоцкій, Витебскій и Мстиславскій. Григорій Михаловскій, епископъ Туровскій, сослужитель епископіи Пиньской, Именемъ велебного епископа Перемышльскаго и Самборскаго на тотъ часъ черезъ листъ притомного, а не обичнѣ, я митрополита подписую рукою властною. З архіва греко-уніятскихъ митрополитів при святійшій Синоді в Петербурзі. (Акты Западной Россіи Т. IV. стор. 513 і 514 Ч. 224).

Інструкція ся є мовби диктатомъ витебського священомученика. Відбивається в ній його дух, слідно в ній його сердешне бажання і безупинне змагання зєдинити всю Русь під католицьким стягом, бо вірив він кріпко, що католицизм скріпить нашу церков, піднесе морально наш народ, та розбудить дрімучі сили в народі, потрібні до збереження національної самостійности супроти напору Польщі і Москви, яка піддержкою православних вже тоді підготовляла „присоединеніе Малороссіи къ Россіи“, або визвіл українських земель з під влади своєвільної польської шляхти, як заявив 1625 р. шеф московської дипломатії дяк Грамотін епископови Борисковичови, послови митр. Борецького. Довший час обмірковував св. Йосафат з Рутським справу усамостійнення нашої церкви через оснoвання українського патріархату під верховною владою папи, що зєдинивби всіх Українців: уніятів і православних, та спинив шкідний вплив Царгороду, якому правовірні закидали відхилення від православя — на патріяршій престолі сидів тоді кальвініст Кирило Лю-

каріс — та ширення безладдя в українській церкві насиланням своїх повновласників, що спричинювали тертя а навіть спори і боротьби між єпископами та їх вірними.

Щоби правлячі круги в Польщі і на Литві не противилися основанню патріярхату, зясував св. Йосафат політичні користи з нього для держави в листі до вел. литовського канцлера Льва Сапіги з дня 12. квітня 1622 р., та покликуючися на примір Москви написав ось так: „Знав се і сам московський цар, що злука його духовенства з Царгородом є некорисна для його держави, і тому передтриццяти роками просьбою і грізбою наклонив патріярха Єремію. щоби заіменував йому окремого патріярха в Москві.“ („Przegląd Poznański“, 1862. Том 34 ст. 36—42.)

Св. Йосафат готов був все жертвувати для унії; прилюдно заявив, що радо відступить Смотрицькому полоцьке архієпископство, як лиш прийме унію. Також і наш єпископат, закликаючи православних до згоди, не кермувався своєкорисними цілями, а насупроти годився на компромісового кандидата на патріярха: воеводича молдавських земель Петра Могилу, що був освіченою людиною, покінчив студії на католицьких університетах за границею і заявляв прихильність до унії.

Покищо переважили впливи бажаючих братовбійчої боротьби між Українцями. Православні владики не хотіли ризикувати своїми престолами, на яких держала їх православна шляхта, київський кружок і козаки „христолюбове воинство черкаських молодцов“. „Прееминенти“ навіть не відповіли на соборове запрошення єпископату, а митрополит Борецький вислав луцького єпископа Ісаака Борисковича зі „слезним“ прошенням до царя Михайла і московського патріярха Філарета о прийняття „Малороссії“ і Запорозьких козаків під свій покров. Ще кілька разів опісля пропонували уніяти православним основання українського патріярхату. Рутський двічі запрошував православних на спільні уніятсько-православні собори до Кобриня 1626 р. і до Львова 1629 р., та затовкли справу вороги самостійницьких змагань на Україні: Москва і Польща.

І саме православні українські владики найбільше відчули опісля прикрі наслідки незорієнтованости, неуміння глядіти в дальшу майбутність та маловаження глибоко обдуманого заклику уніятського єпископату до береження самостійности цілої української церкви.

Коли Хмельницький, знеможений довгою боротьбою з Польщею, рішився віддати під опіку і оборону цареві „всю Русь“ — всю Україну, цар по Переяславській угоді 1654 р. потвердив права і вільности всякого звання людий на Україні, признав Уквaїні права окремої, самостійної, автономної держави, звязаної з Московю лише особою царя, але церковної автономії не хотів признати і в своїм указі

заявив: „митрополиту кievському быть подѣ благословеніємъ святѣйшаго патріарха московскаго. а въ права духовныя патріархъ вступать не будетъ“¹⁾.

Тодішній кievський митрополит Сильвестер Коссов зазнав багато прикростей від нових панів України за те, що з нехиттю глядів на обмежування московськими воєводами українського самопорядкування та намагання привести кievського митрополита і українських владик під владу московського патріарха, через що малообразоване — темне московське духовенство мало верховодити над вище образованим українським. Кievський воєвода князь Куракин до нів у Москву на митрополита, що він є приклонником шляхотської Польщі і тому мусів гетьман Хмельницький боронити його і заступатися за ним у царя.

По смерті Коссова 1657 р. Москва не допускала до свободного вибору нового митрополита, не узнала вибраного духовенством митрополита Данила Балабана, що опираючися на поміч гетьмана Виговського не хотів піддатися московському патріярхови. Адміністратором (блюстителем) кievської митрополії заіменували в Москві Лазаря Барановича, чернигівського єпископа. опісля усунули його і прислали з Москви нового „блюстителя“ Методія Филемонава, а опісля увязнено Филемонава і вибраного духовенством митрополита Тукальського. Від 1657 до 1686 р. не було в Кієві митрополита. Гетьман Самійлович постарався о вибір свого свояка луцького єпископа Гедеона князя Четвертинського на кievського митрополита 1685 р., а сей піддався під владу московського патріярха Йоакима і від тоді мав урядову назву „митрополит Малої Россії, кievський і галицький“. Царгородський патріярх Діонізій згодився 1687 р. на перехід кievської митрополії під владу московського патріярхату²⁾.

Так короткозорі православні діячі занапали самостійність української церкви, яку намагалися зберегти подвижники унії св. Йосафат і Рутський.

Більший ляк і збентеження визвало вбійство св. Йосафата між православними і спонукало розважніших між ними до застанови. Найбільше скомпромітований між владиками архієпископ Смотрицький виїхав негайно з Вільна на Схід, а митрополит Йов і всі єпископи перебралися на Україну, щоби тут переждати „дондеже мимоидеть гнѣвъ“. Та голос крови невинного мученика промовив до їх серця: Смотрицький вернув зі Сходу уніятим, Борецький і близькі до нього духовні круги бажали компромісу з уніятами, багато шляхти і міщан наверталось на унію, та прилюдно осуджували вбійство архипастира, якого всі мусили високо пова-

¹⁾ И. Чистовичъ. Очеркъ исторіи Западно-русской церкви. Ч. II. С. Петербургъ 1884, стор. 134.

²⁾ ibid. стор. 136—149.

жати як взірцевого черця-аскета, щедрого опікуна бідноти і невтомного робітника над моральним двигненням свого народу. Автор Синопси нап'ятував убійців жорстокими, безбожними людьми, „що не мають страху Божого і тільки божевільний мігби похвалити такий злочин“¹⁾. Навіть у найбільше покаянстві місті України — Києві витворився під проводом Могили і Сильвестра Коссового православний гурток, що не бажав безцільної партійної борби і проливу крові, витрачування енергічнійших і рішучійших одиниць та ослаблення народних сил. А насупроти гурток сей переймав від латинян і уніятів багато звичаїв і установ, які саме надавалися до усунення безладдя в православній церкві та причинювалися до розбудження релігійного життя і піднесення рівня просвіти. На се „було велике негодовання невчених попів і козаків, і хотіли були самого Петра Могили і учителів на смерть побити“²⁾. (Дальше буде.)

¹⁾ Supplementum Synopsis. Архивъ Юго-Зап. Россіи. Т. VII. Ч. I. ст. 587.

²⁾ Прибавленія къ твореніємъ св. отцовъ. Лист Гавриіла Домецького 1846, ст. 37.

о. Яків Тарнавський.

Наша оборона.¹⁾

(З кругів станиславівського духовенства).

Ми є свідками переломової доби в історії нашої церкви. Церковні справи в нашій народі вже то силою релігійного духа, що оживляє церкву, то під впливом рішачючих чинників, що стоять на чолі церкви, а також під впливом політичних обставин, серед яких наша церква в останніх часах перебувала, пішли на нові шляхи і ми вже рушили з того стану, не скажу мертвоти а духового сну і застою, в яким ми самі ще недавно находилися.

¹⁾ Понукою до написання „Нашої оборони“ послужила мені допись о. Йосифа Смеречинського поміщена в органі „SS. Eucharistia“ Nr. 11, 12, 1922 з зазивом до всіх членів-почитателів: „Fratres! Oremus pro introductione coelebatus in clero uscrainico-catholico Parvae-Poloniae (!)“. В цій дописі згадує автор про наше церковне право, яке дає можливість кандидатам духовного стану женитися перед прийняттям діаконату, і зараз сміло і явно твердить перед чужими людьми — католицькими священиками, що це „Begünstigung“ наносить велику шкоду церкві, бо жонатий священник на селі має численну родину і мусить господарити, а це перешкоджає його в сповнюванню душпастирських обов'язків в церкві і школі.

Відраді явища, як релігійне освідчення вірних і оживлення релігійного духа, розцвіт монашества і основи нових монаших чинів і згромаджень, реформа і основи духовних семінарій, поява численних молодих сил, образованих за границею і поширення релігійної літератури, прийнятий у нас культ Пречистої Діви Марії у майських богослуженнях і Найсолодшого Серця Ісуса, а разом з цим і почитання Найсвятішої Евхаристії, поширення впливу нашої церкви далеко поза межі нашої провінції, доказують нове життя в організмі нашої церкви, що росте в силу. Відзиваються голоси про введення живої народної мови в молитвах і богослуженнях, про реформу календаря, про піднесення чистоти обряду і оживлення його через впровадження нових богослужень, про зміну дисципліни і заведення цілібату.

Взагалі намічено нові середники в цілі оновлення і скріплення нашої церкви, котра особливо в теперішній хвилі має також ворогів, що стараються її розбити, ослабити і знищити. Щоби досягнути перше, то є скріплення нашої церкви, а оминати друге, то є ослаблення і занепад її, конечно потрібна між нами єдність і солідарність так в добуванні позитивних наслідків нашого відродження, як також в борбі проти нападів на нас. Конечно намітити шляхи спільної праці, а не ділати одиначо і припадково, бо це нас ослаблює. Якраз замітний у нашій церковній провінції брак тої єдності і солідарності, вона й так маленька, а коли поділимо свої сили, ще будемо слабші. Справедливо звернув недавно увагу преосвящений Боцян на нашу церковну неміч, що у нас „брак закону, а з того самоволя і безладдя“.¹⁾

І справді у нас, що край — то обичай, годі зорієнтуватися в церковних справах, якби ми жили не в сусідніх дієцезіях одної малої митрополії, але що найменше в трьох державах великого патріархату. Чи це корисна різнообразність, чи шкідлива безобразність, не беруся судити, однак многи уважають це за ознаку нашої слабосильности. Тому загально, хоч деколи не зовсім слушно, говорять, що у нас

¹⁾ Нива, 1923, 11—12, стор. 392.

Бути духовним отцем для громади і отцем для родини, для жени і дітей є дуже тяжко, бо не можна двом панам служити. Священники не відповіли покладаю на них надіям, що своїх синів і доньок будуть женити з сільськими парохіянами, щоби через це помножити ряди свідомих християнських родин!... Протинно, сини священничі учаться на лікарів, адвокатів, урядників, священників, і часто вже в гімназії або на університеті перечать між селянами словам відвічної правди, яку отець голосить людям в церкві, богохулять вони й проти віри. Найбільші подвижники радикалізму і релігійного індуферентизму це священничі сини, хоч деякі родини виховали свої діти в душі віри на славу Божу і вітчини.

Дальше автор переходить до обставин повоєнних і пише, що християнсько-українська церква потребує тепер священників, котрі би посвятилися цілком для Христа і для духовних та матеріальних потреб церкви. Єпископ, після думки автора, переконався, як тяжко жонатому

при вирішуванні важних справ загального характеру так церковних, як обрядових чи станових, ділається без правила і певної ціли, що до піднесення і скріплення нашої церкви зовсім не причиниться, а навпаки загальне добро Церкви в одиничнім і випадковім вирішуванні важних справ наражується на многі і великі труднощі, які не легко можна усунути. В таких справах, кажуть, вимагається збірного голосу і повного авторитету цілої нашої Єпархії, як загального певного закона для цілої провінції. До таких справ належить безперечно станове життя нашого духовенства. Ця справа для всіх нас дуже важна і хотяй дотеперішними церковними законами досить ясно определена, однак ми нині нічого певного не знаємо в цій справі, якби ми не були священниками одної церкви і не мали однакових прав, бо в кожній дієцезії інакші постанови і відмінні практики. На наших очах повторяється історія, яку висші духовні влади вже много разів розбирали так на вселенських, як і льокальних соборах, а саме: в яким стані має жити духовенство: жонатім, чи безженім?

В так важній справі, чи в нашім духовенстві має бути удержаний на дальше жонатий стан при добровільнім цілібаті, чи має бути заведений загальний обовязковий цілібат з виключенням жонатого стану, мусить бути для всіх однаковий закон, бо це життєва справа цілого клиру, ту розходиться про впровадження нової системи в устрою нашої церкви, про зміну дисципліни двацяти століть; інакше можна наразитися на справедливий закид, піднесений Преосв. Їоцяном¹⁾, що у нас „мало хто закон знає, а ще менше хто тримається. Звідсіль походить та безвладність і випадковість, яка є типічною признакою нашого церковного життя“, що у нас підпирання „анархії в клирі“ і „свідомолдбжні наклепи на наш клир і на нашу Єпархію перед широким католицьким світом“.

¹⁾ Нива, 123, 11—12 стор. 392.

провадити парохію, і тому хоче виховати священників-целібсів, однак цілий народ перенятий духом грецького орієнтального візантанізму, не розуміючи шкідливості жонатого стану в духовенстві, не розуміє також намірів Єпископа, а навіть злобно їх толкує, тому справа йде тяжко. Але для побіди треба жертви, церков жадає жертв передовсім від нас священників і тому жаданню треба відповісти, а до цього зміряє наш Архієрей: христовій церкві українського народа дати ревних, правдиво католицьких священників.

Отже майже дослівний, хоч неповний, перевід згаданої дописи о. Смеречинського, жонатого гр.-кат. пароха (з нашої єпархії), в котрій представлено нас перед широкими кругами західних католицьких священників як шкідників католицької церкви. Чи автор мав право кинути неславу на своїх братів-жонатих, маємо відповідь в „Нашій Обороні“. Чи автор руководився чистим і добрим наміренням при писанню своєї дописи, се річ його совісти, а що повинен зділати в цій справі, це справа також його священничої совісти.

Якраз всі ті заміти даються як найточнішше приноровити до станового життя в нашім духовенстві, що під нинішню пору стало найактуальнішою справою. Не тільки загально говорять про це у священничих кругах при всяких нагодах, але й інтелігенція цією справою живо інтересується, навіть простий нарід цю справу на свій лад обговорює; вийшли окремі брошури і появилися численні дописи, вивязалась ізза цієї справи спеціальна полеміка. Колиж так всі довкруги нас нами інтересуються і про нас говорять, то ми жонаті священники не можемо всему пасивно приглядатися, але в інтересі церкви, народа і нас самих ми, як найбільше заінтересовані, повинні забрати прилюдний голос в цій справі, і вяснити її зі всіх сторін pro і contra. А вжеж маємо природне право себе боронити перед закидами, що ми жонаті наносимо шкоду церкві, як непотрібні, а навіть шкідливі. Добра справа і справедливе слово є певна запорука, що можемо отверто і щиро свою думку виявити для самої засади справедливости: „Audiat et altera pars.“ Будучи переконаним, що гадки висказані в „Нашій обороні“ є дійсним, хоч неповним, висловом цілого загалу нашого жонатого духовенства в порушеній мною вище справі, думаю, що голос цей на часі, бо порушує життєву справу нашого клиру. Спеціально в нашім становім органі підношу цю квестію, яко дискусійну тему, щоби справу вяснити всесторонно. Виміна думок може дуже придатися компетентним чинникам при вирішуванню цієї справи. В ім'я доброї справи підписуюся також повним іменем, щоб дати примір тим з поміж нас, котрі забирають голос в цій справі по світських газетах і прикриваючися псевдо — або анонімами, стріляють з поза плота, куди не треба. Виволікаючи перед світський загал все без розбору, роблять найгіршу прислугу нам самим, а ще більше провинюються проти церковної Єрархії через негідне зневажування, брак такту і приличности. Ні, отці-Браття, говорім з отвертим лицем. Свого часу, коли мав зїхати до нас Апостольський візитатор о. Дженоккі, Експедиція Митрополит поручав все йому виявити, всі наші добрі і злі сторони, всі наші радості і болі для повного освідомлення о. візитатора в наших справах. І ми відкріймо перед нашими Владиками всі наші почування і скажім, що нам лежить на серці. Нехай вони нас вислухають як добрі Отці своїх дітей, а що з нами зроблять і як нашу справу вирішать, це покаже найблизша будучність. Покищо ми змушені стати в нашої обороні, а що вона конечна, пізнаємо з дальших виводів „Нашої оборони“. Ціль наша така¹⁾: не виступаючи

¹⁾ До цієї самої цілі змріяв також Всея о. Д-р. крил. Щепкович при писанню своєї брошури „В ім'я правди“. Наша ціль висказана там вісе верса словами: „Мені ходило голвно о се, щоби попри жонате духовенство був узнаний також і стан безженний священника“. По 13 літах зайшла тільки та ріжниця, що перше треба було боронити стан безженний, а тепер зайшла потреба боронити стану супружого...

проти безженности клиру, поважаємо її і шануємо, як річ знеслу і святу, а рівночасно віддаємо належне право жонатому стану у священників, що також є „тайна велика“ і свята, у котрій священник, подібно як в стані безженнім, може бути добрий, ревний і святий і повинен бути добрий, ревний і святий, а тим самим для церкви хосенний.

I. Морально-догматична основа.

При поставленню цієї тези опираємося найперше на по-
вазі св. письма, якого Божий авторитет для всіх мусить бути
найвисший. З цього жерела якраз впевняємося, що право
нашої церкви, яке дозволяє кандидату духовного стану
перед прийняттям св. чинів вступати в подружний стан і мати
законну жену, сягає найперших часів св. Церкви і є з на-
укою і духом євангелія вповні згідне. Сам Христос, осно-
витель Церкви, на верховного апостола покликав жонатого
св. Петра¹⁾, вступав до дому його тещі і уздоровив її. (Марк.
I. 30—31). Жонатий стан не був перешкодою до звання
апостольського св. Петрови, що для своїх личних прикмет
удостоївся стати основою церкви. Також оден з братів го-
сподних, Юда Тадей, був жонатий і мав діти. Цих апо-
столів мав на гадці св. Павло в I листі до Коринтян 9. 5.
коли так пише: „Чи не маємо власти сестру-жену водити,
як і прочі апостоли, брати господні, і Кифа“. Симон Кана-
ніт, після греків, мав бути тим женихом, у которого на ве-
сілью гостив Ісус з своєю Матір'ю. Інші апостоли, як Ан-
дрей, Іоан, Павло були безженні, однак годі поставити міру
гідности між одними і другими. Хоч Іоан Ісусови миліший,
однак Петро властю висший. Ісус Христос покликав також
на 70 учеників одних і других, між котрими були Акила
з женою Прискилею, Андронік з женою Юлією, Филимон
і Анфія, Клеопа і Марія, родичі братів господніх.

Спаситель жадав від своїх учеників тільки покори
і убожества, самовідречення і жертви, праці і ревности, під-
чинення волі совершенної любови понад всяку людську люб-
бов до батька чи матери, жени або дітей: братів і сестер,
та ще й до своєї власної душі (Лука 14. 26). Ця найвисша
любов до Ісуса має бути понукою для його учеників, щоби
сказали своєму Учителеви разом із св. Петром: „Се ми оста-
вили все і пішли за тобою“. (Марко 10. 28). Правдивий
ученик мусить нести хрест вслід за Христом (Лука 14. 27)
і вповні посвятитися справам царства Христового так, що
навіть найблизша рідня не може спинити його у повненню
обовязків свого звання, щоб готов у всякій потребі, сказати
разом з Христом: „Хто чинитиме волю Божу, сей брат мій
і сестра моя і мати“. (Мат. 12. 50)

¹⁾ Жена св. Петра послідувала йому як сестра на апостольських
подорожах і померла в Римі як мучениця (Мільницький: Життя Святих).

Подібно діляли апостоли і вибрали одного з семи діяконів, Филипа, що провадив родинне життя і мав чотири доньки (Діян. 21. 9.), а св. Павло пише до Тимотея 3. 12. що „Епископ повинен бути муж одної жєни“, а так само „діякони нехай будуть мужами одної жєни“. Тита напєминає св. Апостол, (І. 5—9) щоби настановив по містах прєсвитєрів, коли хто без догани, муж одної жєни, має віруючі діти... Бо Епископ яко божий управитель повинен бути без догани, не гордий, не гнівливий, не пияця, не забіяка, не захланний на брудний зиск, але гостинний, добротливий, тверезий, справедливий, святий, повздєржливий, щоби держався вірного слова науки“, а ще також після Тим. (ІІІ. 3—4) „смирний, мудрий, стидливий, до научання спосібний, своїм домом добре управляючий, що держить свої діти в послусі з усякою повагою“. От знамена євангєльського святика. Значиться зі згляду на добро церкви в перших часах християнства стан жонатий у святика не був шкідливий і в покликанню до цього звання не був ніякою перешколою, а св. Павло, апостол такого розуму і тої ревности, не допустив би до священства жонатого, колиб був переконаний, що це вийде на шкоду церкві. Апостоли чули науку безпосередно з уст Христових, утверджені Духом св. як найдокладнїше її розуміли, інтересам церкви як найвірнїше були віддані, а однак не находили нічого, щоби жонаті мужі були перєпинєні в покликанню або діяльності священства, а вчислені висше святики прикмети у св. Павла мають бути саме у жонатого святика, і ми мусимо признати, що жонатий святик з такими прикметами буде певно добрий святик.

Про безжєнність і чисту совершенну повздєржність, як стан вищий — доскональший, знаємо тільки раду з науки самого Христа (Мат. 19. 12.) „не всі понимают це слово, а кому дано“. І св. Павло (І. кор. гл. 7.), про дівство не дає ніякого приказу ані від себе ані від Господа, а дає раду і каже, що хто виходить замуж, не грішить, добре робить, а хто вибирає дівство, лучше робить; тому говорив нежонатим і вдовицям, щоби позістали, як він сам. „Колиж вони не повздєржні, нехай женяться, бо лучше женитися, як розпалюватися“.

Великий апостол знав добре людську природу і коли хвалить і поручає дівство, рівночасно зі згляду на немїчну і уломну нашу природу перестєрїгає, що не для всіх воно відповідне і можливе, тому в цїм випадку вказує на певнїшу дорогу супружого закона для того, хто не повздєржний, не чує в собі покликання, не має сили чи охоти видєржати в дівстві. Євангєльська отже наука така: *Совершеннїйший стан дівственний, як стан супружий, а лучшїй-доскональшїй чесний стан супружий, як розпусний стан безжєнний,*

Поміж двома протилєжностями досконалости і упадку

супружество є тою „in medio virtus“, де загал людей найскорше і найпевніше ступає по дорозі правдивої побожності. Священики також не всі найдоскональші, бо вони людьми, у них супружество також є добре і спасенне само в собі як установа Божа, а також для тих, що булиби в небезпеці упадку проти чистоти через неповздержність, яка часто являється як природна схлонність, подібна до многих інших злих пристрастей і наклонів у нашій зіпсутій людській природі. Тому відповідно до внутрішнього морального стану душі, одержуємо також відповідне покликання до внішнього стану життя. Хто з внутрішнього покликання із чистої любови посвятиться Богу, не тільки жени відрікається, але навіть самого себе і всего, що є на світі, через вибір і послідування трем євангельським радам, це досконалість християнська, ідеальний стан, перед котрим всі клонимо голову. Бог уділяє ласку покликання і витривання в тім стані, однак на світі таку досконалість рідко стрічаємо, вона процвітає звичайно по монастирях. Хтож не чується покликанним до послідування євангельським радам, може жити після свого стану також в супруестві побожно із заслугою.

Хтож може уважати жонатий стан у священиків за шкідливий для церкви тепер, коли в початках церкви найтрудніших було много святости в церкві, велика сила в борбі за добро церкви і небувалий вицвіт християнських чеснот серед християн, пад котрими працювали побіч безженних також жонаті священики. Тому вже цей огляд нашої квестії з морально догматичної сторони приводить нас до заключення, що жонатий стан у священика тому, що з установи Божої є добрий і святий і з наукою євангелія вповні згідний, тим самим не може бути шкідливий ані для церкви, ані для священика.

II. Правно-історичний розвій.

А щоби це заключення не було голословним, тому пригляньмося цій справі з правно-історичного погляду узглядаючи передовсім дисципліну східно-католицької церкви, яка нас обов'язує.

Церковне право від найдавніших часів полишало священикам свободу жити в стані супружнім або безженнім і Церков в своїх правних постановах опиралася на існуючих звичаях, або принятих переданнях. Тому в перших віках християнства, подібно як за апостольських часів, духовенство жило після свобідного вибору в стані одним або другим. Свідчить о цім рішення нікейського собора (325 р.), на котрім виявилися змагання заборони священикам подружого пожиття. Проект цей однак не мав за собою більшости отців собора і на представлення єгипетського Єпископа, св. Пафнутія, нічого нового в цій справі не ухвалено. Стан

остав незмінений. Св. Пафнутій, хочай сам жив в дівстві разом з іншими отцями, був за тим, „щоби ті, що вступили в клир безженними, пробували безженними, а ті, що посвяtilися, будучи жонатими, не розлучалися від своїх жен“. Дперва по Соборі нікейськїм подибуємо певні усталені норми в становім життю духовенства, що клир висших степенів, передовсім Епископи, були вибрані з поміж безжених, найчастійше монахів і пустиножителів, однак ще тоді безженність не мала знамен обовязкового целібату і ми в цїм часі стрічаємо на єпископськїм престолі святителя Григорія, Епископа в Назіанзі, що дав церкві великого сина, св. Григорія Богослова Назіанзенського. Св. Григорій Богослов, щоби бути помочєю і підпорою для своїх стареньких родичів, Григорія і Нонни, яких називав з почеси Авраамом і Сарою, опустив пустинне життя і дитячий обовязок зглядом родичів був у нього перший і щоби його сповнити, рішився оставити самолюбомудріє. Будучи посвяченим в Епископа, помагав своєму отцю правити дієцезією, як вірний син мав в найбільшій почеси своїх родичів називав свого отця окрасою єпископського чина і казав, що мати його оказувалася найдостойнішою такого мужа. Церков почитає всіх членів родини, Григорія і Нонну і їх троє дітей, Горгонію, Кесарія і Григорія, святими, даючи нам як найкрасший примір побожного життя священничої родини¹⁾ Канони церковні з тих часів боронять тільки святости тайни священства і по одержанню свячень ніхто не міг взяти жени під карою депозиції.

Дперва в VII. віці на синоді Трулянськїм (692 р.) для єпископату застережено виключно стан безжених, що для єпископської гідности був найвідповіднійший і з огляду на приняті обовязки прямо конечний. Для низших степенів священства не видано ніякої заборони супружного життя, тільки обмежено жонатим священникам уживання супружного права в часах посту і богослужень²⁾. Заборонено також вдівцям другий раз женитися, а б. канонем усталено засаду: „Якщо хто з тих, що вступають до клиру, хоче злучитися з женою законом супружества, то нехай це ділає, заким буде рукоположений в піддіякона, діякона або пресвитера“.

З приняттям христїанства після грецького обряду, приймалась у нас також дисциплїна східної церкви в той спосіб, що єпископські гідности були застережені тільки для безжених, а що „клир світський загально був жонатий“, тому у нас єпископами були давнійше тільки монахи. Наше право церковне опиралося на уставах Номоканона, прийнятого у нас

¹⁾ Гляди: „Жите св. Григорія Богослова“ у оо. Дорожинського і Мільницького.

²⁾ В перших віках богослуження відправлялося тільки в дні святочні і в неділі.

за Володимира і Ярослава, як правний кодекс, для церковних справ. Духовенство так монаше, як світське враз зі своїми родинами було винате з під світських судів і віддане виключко під юрисдикцію митрополита, а стан нашої церкви в двох перших століттях по прийняттю християнства був світлий, бо віра християнська в короткім часі поширилась від Києва аж до Перемишля. Коли монахи розвивали живу діяльність по монастирях, парохіяльне духовенство довгі часи, як загально жонате, на сталих місцях занималося душпастирством і було удержуване вірними через складання десятин, або було наділене землями. Аж до 1745 майже не було у нас ніякого світського безженного. Хотяй такий стан при цілковитій відсутности світських безженних не був конче корисний для нашої церкви і вже митрополит Рутський думав про основання семинара, що мав стати розсадником бевженного клиру, то всеж Рим в часах унії на соборах фльорентійським (1438) і берестейським (1596) крім унормовання чисто догматичних справ що до віри і єдности, не зміняв нічого в справах дисципліни, але потвердив всі прийняті і заховувані звичаї і установи нашого обряду, оскільки не були противні духови католицької церкви. До цих установ нашої церкви належав також жонатий стан нашого духовенства, а однак через Рим зістав полишений у своїм дотеперішнім праві, хотяй в західній церкві вже всюди обовязував цілібат. Колиб жонатий стан духовенства був противний духови католицької церкви, певно в часі унії Рим не бувби полишив його в нашій церкві. Тому також пізнійші наші собори, замостський (1720) заховав всі дотеперішні постанови і повтворюючи 3. канон трул. соб. під многими церковними карами заборонив вдівцям священикам другий раз женитися, а львівський (1891) виразно виповідає, що з важних причин задержує супружий стан духовенства, позволяючи кандидатам духовного стану вступати в стан супружий. Всі рішення наших соборів Рим потвердив і надав їм силу обовязуючого закона. Так отже ми в посіданню нашого права від найдавніших до найновіших часів. Можна його придержуватися, можна з нього користати і боронити його перед закидом, що воно шкідливе для інтересів церкви. Являєсь воно як загальне право і формально не тільки нашої церковної провінції, але цілої східної католицької церкви всіх греко католиків, як таке може бути правно і формально змінене і знесене по мисли канонічного права тільки ухвалами загальних соборів, у нас синоду провінціального. Инакше „*ingens fieret ecclesiasticae disciplinae perturbatio*“.

В історії нашої церкви¹⁾ проти жонатого стану духовенства наші духовні влади, як одиноко компетентні чин-

¹⁾ Гляд: Dr. Pelesz: Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom.

ники, ніколи не виступали, а тільки в другій половині XVIII століття за єпископа атаназія Шептицького в перемиській єпархії були спорадичні випадки застереження деяких приходств на домагання фундаторів для безженного клиру. Однак це змагання не вийшло від церковних кругів, але від світських людей, хто знає чи не латинників, бо якраз на границі в Ярославі, де латинники творили більшість населення, і як фундатори мали вплив на справи нашої церкви. Ті змагання мали попертя також державних чинників тодішньої Польщі однак не тільки сам клир, але також наші єпископи були противні тим змаганням і на володимирському соборі за митрополита Володковича порішили предложити на сойм петицію клиру, в якій між іншими було писано, що є неможливо висвячувати для всіх парохій безжених, бо тоді не булоб кандидатів духовного стану. Висші шляхотські верстви не хотіли своїх синів бачити священиками, а хлопські діти не йшли до висших шкіл і були неспосібні до духовного стану через підданство у панів, так що оставали майже виключно сини священиків, що посвячувалися в духовний стан. При слабих доходах церковних, священик не маючи підпертя в приданім своїй жени, не мігби вижити, а члени родини помагають йому в господарстві, якого без родини не мігби провадити". Коли серед таких обставин згадаємо ще рішення собора замостського в § VII. "О священстві" що "булоби желательним, щоби із слуг, рільників або підданих, або *ніколи або рідко* були вибрані, котрі мають прийнятися до стану духовного, що не може статися доти, доки пан не согласиться", то нині можна певно сказати, що колиб в тім часі був у нас заведений загальний обовязковий celibat, то сьогодні наші вірні всі булиби латинниками, а тим самим поляками. бо з браку своїх священиків наша церковь не булаби в силі їх при собі задержати. Ми нині находимся в подібнім положенню, ми цілий час були поневолені і доси ще не стали державним народом, щоби ми мали змогу вповні розвинути свої духовні сили. У нас не то що далеко ще до гіперпродукції інтелігентних сил, якіби заповнили всі місця духовного звання на всіх областях релігії, науки мистецтва і цілої культури, але навряд ми є свідками переслідування наших шкіл і занепаду освіти, а тимсамим і наглядного уменшення інтелігентних одиниць між нами, що дуже некорисно відбивається на інтересах нашого народу, а тим самим і наша церковь мусить відчувати уємний вплив тих невідрадних відносин. Знаменне це, що в проєкті наших сусідів „na zniszczenie Rusi“ є також точка „powszechny celibat ruskiego duchowieństwa". Їм наше жонате духовенство є також сіллю в оці і вони цілком не в ім'я католицизму хотілиби його перепинити і знищити, тому при всяких нагодах стараються його понижати і в злім світлі представити. Якраз жонате духовенство разом з народніми масами про-

тиставилось всім ворожим нападам і спеціально, коли було време люте нашій церкві і нашому народові, стало в великій пригоді. Ніяке духовенство в жаднім народі не має за собою так світлої історії в народнім відродженню, як наш клир. Він уратував також нашу церкву і заховав її до нині і на дальше певно сповнить своє завдання зглядом рідної української католицької церкви.

Історія нашої церкви і нашого народу доказує, що жонате духовенство не було шкідливе, але навпаки переходячи в нашу історію ми бачили ті причини, чому жонатий клир аж до нині удержався в своїм праві. Видно, що собор Львівський думав над цією справою і знав ті важні причини задля котрих поручаючи безженність рівночасно одобрив і потвердив право жонатого стану в наших духовенстві.

III. Практичний огляд діяльності.

Задля великої ваги цього питання розберім його докладнійше. Теоретичні висновки, хочби оперті на певних дослідках минулих часів, декому не вистарчають, бо — мовляв — нині обставини змінилися, інші потреби церкви, жонатий клир пережитий, без користі для церкви, а навіть шкідливий... Погляньмо отже в життя і висвітлім дійсні, практичні і життєві черти жонатого духовенства.

Цілий зміст діяльності священничої міститься в виконанню троякого чина: священничого, учительського і пастирського, тому жонатий клир тоді був би шкідливий для церкви, колиб не міг обов'язків священничого чина сповнити гідно і совісно, а тим самим стояв на перешкоді інтересам Божого царства на землі. Однак жонатий клир має всі дані до того, щоби стати гідним робітником в Христовім винограді. До цього одержує від Бога покликання і потрібну Божу ласку, а церква уділяє йому всі потрібні власті, так що жонатий священник є правдивим Божим священником і в крузі свого звання і ділання не уступає перед безженим. Вартість священника не становить його стан, чи жонатий чи безжений, але його характер і личні внутрішні душевні прикмети, що творять його правдиву внутрішню силу і дають здібність бути добрим священником. Сильний характер, чесна душа і правдиво побожний муж, хоч жонатий, буде найлучшим священником, зате хиткий і несталий характер, скритий грішник і упавший чоловік буде найгіршим священником так безженим, як жонатим. Безженність є лише помічним средством, що можна в тім стані бути совершеннішим, але тут рішає все добра воля. Треба той стан з доброї волі із замилювання до совершеннішого життя вибрати, його використати і йому в цілм життю відповісти. Такі люди, що в совершеннішій стані живуть совершеннішим життям, відповідніші на заняття висших урядів в церкві, і коли ці степені висшої Єрархії задержані для безжених, ніхто з нас жона-

тих не чується через це пониженням, бо самі відчуваємо, що ми там нездібні і невідповідні. На обсаду таких місць певно не бракне мужів Божого духа, хочай разом з ними жонате духовенство буде працювати на своїх місцях як парохіях, школах і т. и. В парохіяльній праці, що приділена до одного місця на ціле життя і серед тих самих обставин, жонатий клир посідає всі дані, що його підпомагають і улекшують, а навіть уприємняють того рода працю на ниві церковній. В тих самих обставинах безженний на селі, сам один, що різниться інтелектуально і станово від цілого оточення без ніякої помочи і поради серед многих небезпек, з гори засуджений на велику пробу, чи остоїться на висоті свого звання, а досвід в деяких випадках може потвердити такі побоювання. З правила однак признаємо, що безженність служить до висшого освячення себе. Але і стан супружний може послужити до освячення себе для кожного, хто схоче в нім свято жити, як то посвідчив недавно Ексцеленція Кир Григорій про бл. п. крил. Вальницького Михайла, що „свято жив і свято умер“¹⁾, а походив він, як вдовець, з кругів жонатого духовенства. Жонаті священники все були, є і будуть щиро віддані своєму Епископови, вірні для церкви і з посвятою працюють для своїх парохіян. Як на загал, то відносно до парохіян нема великої різниці, чи в селі священник жонатий чи безженний, так в душпастирській праці, як також у всяких датках і оплатах, о чім щоденно можемо всі переконатися. Становище нашого жонатого духовенства у простого народу, що глядить на життя тверезо і судить своїм хлопським, однак здоровим, розумом, стрічається все з чуттями симпатій і пошановання та довіри і любови, а якщоб наш стан був получений зі шкодою для вірних, то вони певно найскорше се відчулиби і далиби нам се пізнати. Ми мали нагоду пізнатися з вірними латинниками не тільки Поляками, але й Німцями, Чехами, Італійцями, які видячи нас жонатих католицьких священників не находили в тім нічого противного їх католицьким почуванням, що найбільше дивувалися кажучи: „Das ist zu beneiden, wenn sie heiraten können“. Як часто щось подібного можна почути від наших собратів латинників, однак навіть монахи, які ex professo живуть в безженности і в тім згляді мають вже випробовану — ніжну совість, не находили в тім ніякої противности і не говорили нам, щоб наш стан не дався погодити з нашим званням.

Та перейдім до поодиноких частин нашого звання щодо видатности праці душпастирської жонатого духовенства в церкві, школі, парохіях і суспільности. Звання священника вкладає на нього обовязок приносити безкровну жертву за вірних і уділяти св. Тайни, голосити Боже слово і чувати над моральністю в парохії,

¹⁾ Вістник стан. епархії. 1923 ч. IV.—VI. стор. 22.

щоби християнське життя вірних було згідне з Божим законом, і управляти вірними в імені церкви. Обовязки святі, великі і відвічальні, але жонатий стан не є нікому на перешкоді, щоб їх гідно виповнити. Недільні і святочні богослуження, як також відправа у будні є та сама в церкві, чи там жонатий чи безженний, а з яким успіхом сповняє священник свої священодійства і яку користь відносять вірні, це залежить від ревності і внутрішньої якості священника, ніколи від його зовнішнього стану. У жонатих священників також є точні відправи, добрі проповіді, побожні зарядження, як щоденні причастія і частійші сповіди, реколекції і місії, братства і захоронки, тому маємо взірцеві парохії, де ділали і ділають жонаті.

Таксамо в школі відбутися тих кілька годин в тиждень ніхто не є перепинений родинними справами, бо ж дійсні учителі релігії, оо. катехити, хочая жонаті, сповняють свої обовязки без закиду, бо можуть всі свої сили посвятити в тім напрямі. Навіть господарство є тільки зглядною перешкодою, бо в часі найпильніших господарських робіт є шкільні ферії. Є у нас інші перешкоди, як мала і неправильна фреквенція шкільних дітей і низький степень шкільного образования, заняття в парохії, трудність правильного посіщення школи на прилучених через неприсилання підвод через дотичні громади і т. н. Що під тим зглядом є занедбання, цему можна зарадити, бо священник є також чоловіком, що потребує нагляду, напіннення і заохоти, щоби не занедбував свої обовязки. При добрій волі і при щирій ревності всі релігійні потреби шкільної дітвори можемо заспокоїти, які належуть до наших душпастирських обовязків. Миж передовсім душпастирями, а не катехитами, і з цього згляду треба оцінювати нашу працю в школі. Поза церквою і школою наша діяльність в громаді і суспільности є так впадаюча в очи, що не треба цього доказувати. На полі народної праці положив жонатий клир великі заслуги і многі з нас є живими свідками, скільки добра можна зділати в нашій родинній життю для загалу.

Не можна поминути діяльностю жонатого духовенства на полі церковної літератури. Перегляньмо Ниву, Сіон, Посланник, Богословський Вістник і інші давнійші періодичні видавництва, ціла гомілегічна література, всі шкільні підручники, сеж дорібок, придбаний нашими співробітниками, хоч не відмовляємо тут заслуги безженним, але їх участь мінімальна. Коли старші безженні доктори ще на тім полі працювали, то з молодших безженних майже ніхто не виказався поважнішою науковою діяльністю. Треба признати, що ОО. Василіяни віддали велику прислугу своїми видавництвами нашій церковній літературі. Ми дали також свою поміч при оснóвуванні різних церковно-релігійних, гуманітарних і економічних інституцій, але у нас всюди початок праці, доперва доробляємося на полі церковнім

Однак уважається нас, жонатих священиків, як „malum necessarium“, яке лишень до часу терпиться. Ми поставлені на посліднім місці, постпоновані якщо не гонимі. Тому в послідних часах слідне розднання між нашим клиром, недовіря, прирство і відчуження замість зближення, довіря і любови, яка має бути найважнішою ціхою Христових учеників. Всю надію покладається на безженних, однак чи все зло через жонатих? Чи в західній церкві безженність клиру уратувала церкву від таких болючих ударів, як лютеранізм, кальвінізм, янгенізм і інші ереси? А хто знає, чи при роздсах целібату не відіграв своєї ролі і чи не мав ніякого впливу на загал католицького західного духовенства, яке після опинилося в рядах протестантських? Справа на заході до нині актуальна, як ми самі мали нагоду переконалися, що діялося в Чехії і Хорватії, де часть духовенства спроневірилася католицизмови через охоту до женячки. Вправді західна церква далеко вище стоїть від нашої, однак це явище слідне на всіх областях цілої культури і це не залежить так від безженности тамошного світського клиру, як радше від впливу на справи церковні тамошного монашества. Та всеж між західними народами є далеко більше сильніших і завзятіших ворогів церкви, як у нас Масонерія, соціалізм, матерьялізм, лібералізм, модернізм, атеїзм і всі інші ізми, це плоди заходу. Чи нема також там темних сторін, де правуює безженне духовенство? Більша половина Німців в протестантизмі і ціла північна Європа з виїм ом одної Бельгії і Ірландії, в Англії католики в зникаючій меншости, північна Америка, а спеціально сполучені держави це гніздо безчисленних сект і ересей аж до релігійних терористів Ku Klux Klan, чого на сході не видати навіть межі іногіцями. Ціла Франція ліберальна, в Італії повно масонів, а чи безженний клир сему заравив або пегепинив? Один французський священик жа увався¹⁾: „Ах, 40.000 священиків у Франції і віра упадає, якщоб було 80 таких як Vianney з Арс, а вона буде процвітати“. Сам отже целібат не вистарчає до доброти і вартости священика, ані не дає запоруки про успіх в праці. Тут треба тих чеснот, які поручав Христос і Апостол Павло. Христос був ідеальним, найсовершеннішим священиком, йому уподобився св. Павло і до нас всіх кличе „подібні будьте мені, як я Христу“.

Однак всі наші недостатки і недомагання а навіть пороки, чи ж це все можна числити на рахунок самого жонатого стану духовенства? Хто ж нас виховував на добрих жонатих священиків? Чи може давний семинар давав відповідне приготування? Всі знаємо, що там діялося, де питомець по чотиролітнім побуті навчився всего, що йому не треба, а мало що з того або майже нічого, що йому було конечно знати. І якжеж мав бути добрим священиком, коли

¹⁾ Quartalschrift, 1923, IV, стор. 651. „Anton Chevrier“.

ті, що мали обов'язок дати церкві добрих священиків, це занедбали? Ніхто не звертав уваги на це, що ми маємо бути мужами-батьками християнської-священничої родини, ніхто не учив нас про цілі і завдання, які маємо і можемо сповнити між світськими родинами, зв'язаними з нами спорідненням, щоби вони признавалися до віри і не були індеферентами або що гірше: ворогами церкви. Наше життя родинне було основане на хибнім вихованню, воно було більше світське як духовне, ми не вливали духа Христового в наші родини; нічого дивного, коли з поміж нас виходили одиниці, о котрих говорять: Сили священничі проводир радикалів і соціалістів. Меч бє нас самих. В наших родинах були великі недомагання, але ніхто нами не інтересувався, щоби їх двигнути і подати средства освячення та зділати їх правдивими духовними родинами¹⁾. А моральний вплив священничої родини дуже багато добра може принести. Примірне пожиття поміж самими супругами і побожне виховання дітей, ревне сповнювання релігійних обов'язків і виконання християнських чеснот, праця в життю суспільнім в душі Христовім, оборона віри і протиділання безбожності, це способи поширення християнсько впливу не тільки в парохії, але і в широких суспільних кругах. Спеціально жена священника має змогу до апостолованія в родиннім кружку, якої ніхто не заступить. Не можу поминути тут слів похвали св. Григорія Богослова для своєї матери св. Нонни²⁾. „Супруги перевисаючи других не могли перевисшити себе, тому що в обох чеснота була однакової ціни і сили. Мати моя знала одну красоту, красоту душевну, одну правдиву благородність — бути побожною, одно богатство стратити своє майно для Бога і бідних. Старанністю і трудами так умножила все в дома, якби зовсім не знала побожності, але і так була ревна для Бога, якби зовсім не занималась домашніми ділами. Чи укрилась перед нею яка хвиля або місце молитви? Хто при молитві так сильно надіявся, що получить то, о що просити буде? Хто оказував таку почессть руці і особі священників? Хто більше, як вона, умертвила тіло постом і нічними чужаннями? Хто побожнійше від неї стояв в часі богослуження? Хто частійше від неї величав дівство хоч сама несла узи супружества? Хто був лучшою заступницею вдів і сіріт і в такій мірі улекшав нещасний стан тих, що плачуть? В нещасних пригодах перше подякує Богу, а потім зітхне і сушить добуваючися слези знаком св. хреста. До свого сина, Григорія, часто говорила: Памятай, що я вимолвила тебе від Бога і за тебе молюся, щоб ти був досконалий“.

¹⁾ Всего один раз в станиславськiм семинарі були уряджені рекo- лекції для жен і дочок священничих під проводом бл. о. Ортинського. На жаль то богоугодне діло більше не повторилося, хотия воно для наших родин не скажу потрібне, але конечне.

²⁾ Д-р Дорожинський: Празн. Карт, „Григорій Богослов“ і Д-р Мільницький: Житія святих.

Чи ж у наших родинх нема таких благородних невіст що визначаються подібними чеснотами? Видіти в жені священника тільки небезпеку і заваду до побожності, се груба несправедливість в осуджуванню її. Священик в добрій жені має велику поміч в своїм життю. Особливо для священика слабшого характеру, добра жена це правдивий ангел хоронитель. Певна це річ, що священики много добра зділали, много зла перепинили; много небезпек оминули завдяки своїм женам. Це треба явно засвідчити. Це приятель, перед яким не маємо ніяких тайн в серцю, у якого знаходимо цілу суть правдивого приятельства і любви, аж до ідеального пожертвованя цілим життям для мужа. Законна жена це велике слово, повне найкрасших знамен в родиннім життю священика, вона у нас являється природною konieczністю, без чого наш нарід ніяк не представляє собі гармонійної цілоти найблизшого окруження свого душпастиря і його цілого дому. Колиб ми уміли і хотіли використати ті моральні сили, які криються в наших родинх, миби добули дуже много добра. Це все дуже переважні справи, однак у духовних семінарях ці справи цілком занедбані, тому думаю, що управи семінарій не осягають своїх цілей, коли при жонатім стані нашого клиру цю справу лишають на боці. В семінарях повинні звертати увагу на це, серед яких обставин ми живемо, і тому там позинні відбуватися правильно конференції на церковно-суспільні теми. Подані здорові, практичні а притім християнські засади і вказівки на одному позісталиби в пам'яті на ціле життя. В склад управи семінара, передовсім ректор і духовник, повинні входити люди поважні наукою і досвідом, а при тім ревні і побожні, що здобули собі призначення своєю працею і своїм життям. Вони ж вихователі наші, в їх руках судьба цілого клиру і церкви. На жаль, ми не мали щастя найти у наших духовних виховників правдиве розуміння і оцінення інтересів жонатого духовенства. Но при всіх тих браках виходили також світлі мужі з давнього семінара, що є правдивою окрасою нашої церкви. Авжеж коли настала реформа семінара і прийшли люди відповідніші на свої місця, а на чолі нашої церкви стали мужі Божого провидіння, під їх проводом піднісся урвень духовного життя також у жонатого духовенства і ми бачимо, що ми зробили великій поступ наперед, а з цим оживився релігійний вплив не тільки в наших парохіях, але також по дієцезіях і цілій провінції.

Не малої ваги в цій справі є голос народу, для якого ми поставлені священиками. Хотяй навід в церкві не має голосу, бо належить до церкви слухаючої, однак з його потребами, бажаннями, установами, з його життям ми повинні числитися. Історія народу, його традиція, дух народу і інші народні справи, це важні моменти, яких не можна легковажити. Церков складається з двох елементів, вірних і началь-

ства, одно без другого не може існувати. У нас спеціально церков є синонім народности, бо не можна подумати собі гр. католика, щоби він рівночасно не був Українцем, і тому католицька церков у нас що до своєї організації і устрою мусить мати спеціальні ціхи і прикмети, яких де инде зовсім не видно. Церков також іде з духом часу і дисципліна церковна відповідно до обставин даного народу, чи краю, чи часу, прибирає також відповідні форми. Якраз тут найважливіша річ збагнути, чи теперішні обставини серед нашого народу домагаються зміни дисципліни в тім напрямі, щоби понехати жонатий стан і родинне життя нашого клиру. Не є се моральний принцип „*vox populi, vox Dei*“, однак містить в собі багато правди, а цілий наш нарід у всіх верствах суспільних є за нами.

Політичні обставини у нас такі, що при нашім зовнішнім ослабленню належить оминати всего, щоби нас могло ослабити внутрішню. Наша справа, хотая церковна, є так тісно злучена з інтересами нашого народу, що одної справи, не оглядаючися на другу, ніяк не можна вирішити без шкоди на обі сторони. Стратить справа народня, підупаде справа церковна. У нас повоєнний час, розбурхані війною пристрасти неуспокоєні, ми розбиті і безсильні фізично і морально, не маємо перед собою певної цілі і шукаємо доріг і способу, деби ми могли зібрати свої сили. Вся наша увага звернена в сторону самооборони перед ворожим напором, а серед таких обставин не конче вказано переводити далекосяглі реформи, які вимагають спокійного часу, відповідного приготування, розваги і певности, а що найважливіше солідарности і взаємної помочі нас всіх до переведення наміреного діла. В цім згляді ми всі на розстайній дорозі, що вимагає від нас доброї засанови, чи йти і куди йти наперед, щоби опісля не треба назад вертати.

(Докінчення буде.)

Церква й державний устрій.

Християнська церква не робить в засаді ніякої ріжниці що до форми державного устрою. Для неї байдуже, хто стоїть на чолі держави й хто нею править. Її обходить тільки те, щоби державна влада правила по засадах Христової віри. І ми бачимо, що церква яко така не висупала ніколи проти ніякого державного устрою, кождий признавала, з кождим годилася. У перших часах нашої історичної доби жила українська церква в якнайкращій згоді з князівською владою. Коли настала демократична козащина, було те саме. Ба навіть в часах справдішнього козацького анархізму, на Запорозжю, в добі панозання „черні“, за гайдамаччини, співжиття

церкви з існуючим політичним режимом не переривалося. Ще саме стрічаємо й в інших народів.

Правда, в переходових хвилях приходило нераз до сутички. Та се неминуча конечнсть. Люди все людьми. Старих привичок, герестарілих поглядів — переконань, годі відразу позбутися, з них отрястися. Хто привик пр. до монархічного режиму, хто з ним ізжився, кому з ним було добре, сьому годі в одній хвилі погодитися на режим республіканський чи який там інший. Згода іриходить шойно з часом. Справа ще труднійша, коли враз зі зміною режиму наступає раптова зміна в становищі його до церкви, або зміна матеріяльного положення духовенства. До сього прилучається ще звичайно непотрібна горячковість із боку нової влади, котра часто приводить до конфліктів. Колиби так кожда нова влада поступала обережніше й розумніше, колиби більше узялася людяський консерватизм, людяські привички й звичаї, колиби керувалася людяністю, а з другого боку, колиби духовники привязувалися більш до народу, як до кождохасної змінної влади, колиби гляділи більш на інтерес Христової справи, як на свій власний, колиби були більш ідеалістами, як мате. іялістами, то до конфліктів між ними й новим державним режимом рідко приходилоби. Чому ірийшло до переслідувань духовенства, а разом із тим і церкви, в часі великої француської революції? Бо церкву вважали голсною підпорою монархізму. Щось подібного повторилося в наших очах в Росії. Колиби туг російська церква не відпалася була цілковито в службу державі й династії, колиби російські духовники не вважалися „царськими жандармами“, то й тут не прийшлоби було до конфлікту з большевицькою владою, а бодай не до такого кривавого.

Дуже розумно робить найвища духовна влада, що заборонює католицькому духовенству брати активну участь у партійно-політичнім життю. Священик повинен бути поад всякі партії, він повинен бути тільки слугою церкви й свого народу. Політиканство духовенства шкодить не тільки йому самому, але передовсім церкві, Христовій справі. Духовенство, що працює для церкви й народу, а не для своєї партії, не боїться ніяких змін у політичнім життю. Чи на чолі держави стане цар, чи гетьман, чи директорія йому все одно, бо воно тримає з народом, а народ з ним.

А зрештою християнський священник повинен бути завсіди приготований на переслідування. Його повинна потішати думка, що він терпить за високу ідею, його повинно підбадьорувати переконання, що він, як чоловік, як слуга церкви, терпить, та сама церква, сама ідея Христова неіносить при тім тривалої шкоди. Церква буде все церквою, хочби стратила всі свої бенєфіції; церква остане церквою, хочби її слуги жили в якнайбільшій нужді, хочби її свяще-

ники в деньправи Богослуження й душпастирювали, а ночами заробляли на насущний хліб.

Вправді серед кожної суспільности є різні політичні партії, а наслідком того спори й вороговання, але де йде о загальне добро, там всі ті партії еднаються й виступають спільно. Коли йшло о ратовання німецької держави, втихли всякі партійні непорозуміння. Коли будовано польську державу, не було різниці між консерватистами й соціялістами. Те саме бачимо й всюди инде. Зате в нас стрічається щось зовсім противного. Ми з якоюсь диявольською насолодою нищили свою власну державу тільки тому, що вона не відповідає нашим партійним переконанням. Ми волимо, щоби нас гнобив чужинець, як щоби мала верховна влада знаходитися в руках не нашої партії. Бувє навіть таке, що ті самі, котрі другим витикають партійне відношення до своєї держави, грішать рівночасно таким же гріхом. Ось недавно чули ми голоси, котрі зі становища загально-державного осуджували зруйновання гетьманщини, а рівночасно ті самі голоси відзивалися проти існуючої української держави. У нас на дневнім порядку: „або трудова Україна, або ніяка“; то знов: „або соціялістична Україна, або ніяка“; а також: „або монархістична Україна, або ніяка“ і в кінці: „або радянська Україна, або ніяка“. Розуміється, що коли так усі будемо ставитися до тої нещасної України, то остаточно мусить вийти „ніяка Україна“. А коли нестане України й на її місце прийде пр. Россія, то тоді чи вона, буде демократична, чи монархістична, чи республіканська, чи совітська, ми всі без виїмку будемо їй коритися й почуватися „щасливими“, що нам не приказує ворожа нам, хоч українська партія.

Супроти такого відношення загалу нашої суспільности до ідеї своєї власної державности повинно бодай українське духовенство стояти на загальнішій і раціональнішій становищі та всіми способами, всіми своїми впливами длати в напрямі протирезіння в нутрі нашого партійного життя. Воно одно найбільш відповідне до сього завдання. Воно силою свого покликання, силою послуху своїй розумній, авторитетній і досвідній верховній владі, повинно стояти понад партіями, повинно бути далеке від всяких політичних і партикулярних пристрастей, повинно бути чуже всяким амбітним особистим чи навіть становим посяганням, повинно бути для кожної суспільности національним „світлом“ і „сіллю“, повинно бути тим цементом, що споює всі „клітини“ народного організму, передовсім воно повинно стояти не на партійнім, а на загально-народнім становищі і в тім напрямі повинно свою суспільність виховувати.

Супроти різних партійних кличів українське духовенство повинно поширювати клич „своєї держави“. Злобудемо сей ідеал, тоді щойно будемо говорити про внутрішнє устроєння тої своєї України...

Др. Яр. Левицький.

О. Др. Масцюх.

Дещо про автокефальні церкви.

Яке становище має заняті наше греко-кат. духовенство до пропаганди автокефальної церкви.

(Відчит на соборчику в Пісках дек. Комарнянського дня 27 мая 1924).

Щоб на повисше питання відповісти, треба розглянути науку кат. церкви про власть і її підмет у кат. церкви та запізнатися з витвором і устроєм автокефальних церков на Сході.

Засуймо науку кат. церкви. — З установлення Христа є два степені влади в Церкві: один висший і незалежний, а другий низший і підчинений сему висшому. Висшу і незалежну власть в кат. церкві справує папа римський яко особа фізична, або папа римський разом з цілим єпископатом на світі, яко одна особа моральна. Церков, сею властю зв'язана, є організмом на цілий світ і на всі народи, є всесвітньою, вселенською католицькою церквою (*ecclesia un versalis, catholica*) і є незалежною від якої небудь іншої влади на світі. Офіційно називається „католицькою церквою“ (*catholica ecclesia*) в протиставленню до „*oikoumenike ekklesia*“, під котрою назвою розуміється візантійська церква патріархату константинопільського. Назви автокефальної церкви кт. Церква ніколи не уживала. — Другу власть низшу і залежну від вищої влади справують поодинокі єпископи, кождий в своїй території. Ці території звуться частними церквами (*ecclesiae particulares*), Ці частні церкви в деяких кр'ях і народах витворилися з часом у більші організми, над якими справують точно определінену власть визначені єпископи. Також ці організми приходять під назвою частних церков. Кожда частна церква підлягає папі римському, хоч впрочім ся залежність може бути більша або менша, залежно від привілеїв і історичних причин. Цілковитостійних церков нема в кат. церкві, бо кожда частна церква чи вона зветься єпархією, чи провінцією, чи екзархатом, чи патріархатом, чи має назву від свого обряду або народности, мусить підлягати папі римському. Така є наука і практика в кат. церкві.

Інакшою є практика, а за тим і наука, яка обосновує практику, в восточних, православних, з папою несполучених церквах. Там від XI. століття не узнають папи римського за верховну власть всесвітньої церкви. Хоч на всесвітнім соборі в Ферарі — Фльоренції по 24 сесіях диспуту прийшло в р. 1439 до порозуміння між восточними і папою у всіх спірних питаннях („*Laeen'ug coeli*“ з 6. липня 1439), однак восточні кілька літ потім відпали від папи. В наслідок сего між поодинокими частними церквами забракло практичного

лучника, яким доси була власть папи римського. Щоб се не довело до ересей, до борби за власть і до цілковитого за-непаду, прийнято на сході з часом в практиці і науці два правила: 1) Має бути захована єдність між усіма восточними церквами (відпавшими від папи римського), якщо вони мають остатися ортодоксійними. 2) Частні церкви, що є в себе звязані своїм звичаєм та властю, управляються самостійно.

Правилом єдності ортодоксії є заховання (консерватизм) сего, що було спільне всім частним церквам до часу відпадення від папи римського. Тут належить: а) віра сімох вселенських соборів, від якої не вільно відступити. Нині нормою віри в восточних незлучених є два віроісповідання: „*Orthodoxos omologia tes pi teos tes katholikes kai apostolikes ekklesias anatolikes*“ і „*Omologia tes orthodoxou pisteos tes anatolikes ekklesias*“, з яких перше уложив Петро Могила, київський митрополит (р. 1640), друге Доситей, єписалимський патріарх (1672), а прочі церкви прийняли їх. б) Всі ортодоксійні церкви мають придержуватися основного права канонічного, поміщеного в номоканоні XIV. титулів, якого послідну редакцію завершено в р. 883. В склад сего номоканона входять: апостольські канони, вселенські собори з Трулянським, десять частин соборів з IV. і V. ст. і канони 13 канонічних вітців (Атенська синтагма з 1854 р. том I—IV). в) Всі церкви довжні ненарушувати передання усвяченого віками. г) Щоби всі церкви зносилися з собою по приятельськи. В сей спосіб ідеально, а не властю, сполучені восточні церкви, що відпали від папи римського, називаються „вселенською православною церквою восточною“. Як бачимо, вона не существує яко організм *in concreto*, бо немає в ній власти, яка вязалаби частні церкви в одно, та сю єдність переводила в практиці.

Яко організм *in concreto* сществують у тій церкві лише частні церкви, які придержуються повисшого ідеального принципу єдності ортодоксії. Вони витворилися в часі і під впливом льокальних причин і є цілковито в усіх справах независимі одна від одної. Звуться „*autokephalai ekklesiai*“. Се є друге правило, що льогічно висновується з практики відпадення від папи римського. Независимість відноситься до гієрархії, законодавства додаткового до номоканона XIV титулів, судівництва і управи. Впрочім усрій у поодиноких автокефальних церквах є ріжний. Найвисшу власть виконує без вдклику одна особа гієрархічна фізична або моральна в формі перманентного синоду при участі заступника власти держави. Важнійші справи рішаються на синодах. На отворення нової автокефальної церкви потреба з оди синоду тої церкви, з якої части мається отворити нова автокефальна церква, або просто державна власть організує на своїй території автокефальну церкву, а спісля в догіднім часі виеднує згоду зверхника тої церкви, з якої части твориться нова

автокефальна церква. Катальог константинопільського патріархату з квітня 1855 вичисляє такі автокефальні церкви: 1) константинопільська, 2) александрійська, 3) антіохійська, 4) єрусалимська, 5) на острові Кипр, 6) російська, 7) карловіцька, 8) на горі Синай, 9) в Чорній горі, 10) в Греції. В пізнішій часі додано: 11) церква у Германштаді, 12) в Болгарії, 13) на Буковині і Далмації, 14) в Сербії, 15) в Румунії. Це є так звані канонічні автокефальні церкви.

Коли ближче приглянемося тим автокефаліям, то завважимо, що лише чотири патріархати: константинопільський, александрійський, антіохійський і єрусалимський мають своє обґрунтування в основнім праві номоканона XIV. титулів, яко особні організми, однак зависимі від папи римського; прочі канонічні автокефальні церкви є пізнішим витвором. Ся еволюція відбулася поступово і під впливом нових держав, в яких ті канонічні церкви повстали, на підставі логічного висновку із заложення, що, коли нема видимої голови вселенської церкви з установлення Христа, то церква зорганізована в державі може самостійно управляти собою — бути церквою автокефальною. Дальше мусить впасти в око, що автокефальні церкви є державною і релігійною організацією, зависимою від держави в своїм буттю і діланню. З сего виходить, що автокефальна церква представляє дуже малу силу, звязану з долею держави. Навіть коли держава, народність і церква накриваються що до території, то автокефалія виходить на шкоду церкви, держави і народности бо ділання церкви зводиться в практиці до певного рода державної поліції, загирається різницю понять про те, що Боже а що людське. Хочби взяти всі канонічні автокефальні церкви разом, то й вони не представляють сили, бо нема між ними органічної лучности, яка могла б *in concreto* доцільно організувати і розвивати працю та видержувати катаклізми світа.

Крім канонічних автокефальних церков є ще сектанські автокефальні церкви, які відступили від ідеального принципу єдності ортодоксії, пр. українська автокефальна церква на Вел. Україні. З такими сектанськими автокефаліями не зносяться канонічні автокефальні церкви, осуджуючи їх як єретиків.

Зробім тепер заключення для нашої теми. В кат. церкві творення автокефальних церков є недопустиме. В виду сего становище нашого гр.-кат. духовенства до агітацій за творенням у нашій народі автокефальної церкви має бути таке, як до агітації за схизмою і єрессю, бо тут розходиться про творення сектантської автокефалії.

З радістю замічаю, що пропаганда за автокефальною церквою в нашій народі в Галицькій провінції майже не існує. А якщо десь такий голос піднісся, то він вийшов

від православних емігрантів, або від нашого чоловіка невдоволеного. Для таких нехай послужить за науку відстрашуючий примір ортодоксійної автокефалії в Польщі, що є середником для нищення недержавної народности. Небезпека в нас є *in stadio nascendi*, проте навіть найслабшій у тім згляді пропаганді належить протиділати, бо тут розходиться про оборону нашої католицької віри. Найуспішнішим середником до поборювання загрожуючої струї булоб ясне представлення справи, коли сего потреба, і уникання давання причини до невдоволення.

Горожанна велика, дня 25. мая 1924

Д-р Гавриіл Костельник.

Сотворення.

(Продовження).

14. Теорія Laplace а має зовсім механічно вияснити повстання сонця, планет і їх місяців. І се їй удається, але тільки до якоїсь границі, а не дальше. Треба згодитися на се, що маса нашої планетарної системи спершу була розжареною масою (як се Laplace приймає), що планети повідривалися від матірної маси, з котрої утворилося сонце, а від планет повідривалися їх місяці (однак се не певне що до всіх місяців). Ось і все. Але в який спосіб, на підставі яких фізичних законів се сталося — на се вже теорія Laplace-а не дає стійної відповіді. Laplace приймає (га не вміє сього причиново зясувати), що розжарена газова маса кружила з права на ліво довкола своєї осі. А якжеж дійшло до того, що в тій масі від часу до часу перемігала відосередна сила доосередну — а саме тоді, коли творилися планети та їх місяці? Ось тут Ахилева пята теорії Laplace-а. Інші теорії, яких є подостатком, припускають, що се ставалось (чито раз тільки сталося) в наслідок збиття маси нашої планетарної системи з якимись кометами (чито з кометою). Однак така супозиція до нічого не доводить. Після Laplace-а отся причина лежала таки в масі сонішного укладу. А він її так сформулював: Сонце не може простягатися до безконечности; воно мусить кінчатися там, де відосередна сила, викликана через оборот сонця, рівняється доосередній силі. А що газова маса в наслідок остуджування стягається, отже тим росте відосередна сила — а саме: відворотно пропорційно до третьої потенції віддалення від осередка, коли міжтим доосередна сила росте відворотно пропорційально тільки до другої потенції віддалення. З тої причини підчас корчення газової маси відривається один пас маси довкола сонця, кружить довкола сонця, опісля сей перстень розри-

вається, і в наслідок поспішнішого остуджування стягається в одно тіло з формою кулі (зі сплюсненими бігунами). Arrhénius каже на се: „Се однак фізично неможливе“. Без сумніву. Атже колиб се так мало діятися, як Laplace собі уявляв, то ціла маса первісного сонця повинна би була розлетітися на безліч менших тіл, а з нинішнього сонця щораз повинні би творитися нові планети, бо воно в наслідок остуджування щораз більше корчиться. Годі було би се оспорювати тим, що сей процес міг удаватися тільки до якогось мінімуму кількості маси. Атже в нашій планетарній системі біля таких велетнів, якими є Юпітер (його обем 1306 разів більший від обему землі, а маса 310 разів більша) та Сатурн (його обем 800 разів більший від обему землі, а маса 92-більша), повстали сотки таких небесних тіл, котрих промір виносить ледви по кільканайцять кілометрів (деякі планетоїди, деякі місяці Сатурна). Чому отже Сатурн „зродив“ собі аж 10 місяців, Марс 2 (хоч він менший від нашої землі) ігд., а наша земля тільки 1?¹⁾

На основі тих фактів можемо з цілою певністю ствердити, що причина, ізза якої відосередна сила в первісному нашому сонці перемагала доосередну, ділала тільки принагідно й мусіла бути зовнішною з огляду на масу первісного сонця. Дається подумати, що наше сонце на своїй подорожі по вселенній могло знайтися поблизу величезних чужих мас, і саме під діланням тих мас перемогла в ньому відосередна сила так, що потворилися (нараз, чи може періодично) планети й місяці. Одначе якщо небесних тіл у вселенній нема безконечно много та якщо матерія є однородна, то для метафізичних зглядів се все одно, чи ми розважаємо повстання всіх небесних тіл загалом, чи тільки повстання одної планетарної системи: кожда матірня маса, з котрої потворилися небесні тіла, розлетілася на ті тіла під зовнішнім впливом, який тільки принагідно ділав. Отже бодай перше розжарення всесвітної маси та перший її розділ на різні громади невідклично мусить бути ділом зовнішнього чинника т. є. Бога. Ось тут замітна революційність в основних фізичних законах матерії подібно, як у перших віках органічного життя на землі. Ніякі теорії, що хотіли би розвій світа механічно вияснити, тут не допоможуть. Щораз родяться нові такі теорії, але одна одну зїдає своєю критикою.

¹⁾ Трудностей, на які теорія Laplace-а нагажена, далеко більше: та нас тут вони не обходять. Так н. пр. не дається погодити з тою теорією сей факт, що місяці Урана та Нептуна, найдальший місяць Юпітра та місяць Фебе Сатурна кружать довкола своїх планет у противному напрямі, як інші місяці.

Як отже стоїть справа з „вічними, постійними, незмінними природними законами“, тим ідолом атеїстів усіх часів? Здається, що се тільки безкритичне повгорювання „піснї“ старинних філософів. Шляхами нинішніх фізичних законів не можемо дійти аж до вихідної точки буття. Сї закони доводять нас до такого місця, де вони хитаються, заломлюються. І мусимо розрізнити подвійний стан фізичного світа: 1) нинішній стан, коли фізичний світ, уже яко готова машина, виконує свою працю — тут його закони постійні; 2) первісний стан, коли до розвою світа, як декотрі висловлюються, мішався „чинник незвісної природи“ — тут фізичні закони ще не були постійні. Сей „чинник незвісної природи“ не може бути ніхто інший, як Бог-Творець.

15. Ціла старина, всі її мислителі на підставі неточного досвіду приймали: що низшого рода органічні істства (як черви, мухи, жаби) повстають самородством. Вони спостерігали, що в гниючому м'ясї, в калї ітд. являються черви, а не бачили, щоби там якесь живе істство вкладає свої яєчка; отже й думали, що ті черви зродилися просто з матерії. Однак уже William Harvey (+1658) на підставі свого досліду над розмножуванням звірят поставив правило: „*Omne vivum ex ovo*“ — „Всяке живе з яйця (береться)“. Без огляду на се віра в самородство тревала в науковому світі аж до 1862. р., тільки що її обмежувало щораз до простіших та дрібніших організмів (інфузорій). Наведеного року Louis Pasteur на засіданню париської академії виконав славні свої експериментації над розмножуванням бактерій і виказав незбито, що також бактерії (сі найдрібніші та найпростіші організми) вповні підлягають законови „*omne vivum ex vivo*“ — „все живе з живого“. „При повстанню клітинової теорії“, наводжу слова Оскара Hertwig-a¹⁾, „думка про самородство через якийсь час навіть спиняла її розвій, бо після поглядів Schleiden-a і Schwann-a²⁾ нові клітини в людськїм та звірячїм тілі начеб мали повставати через свого рода кристалізацію з відживляючого плинну внутрі або зовні матірньої клітини (отже через самородство). Щойно завдяки мозильній праці й знаменитим експериментам Mohl-a та Naegeli, Remak-a, Kölliker-a й Virchow-a та многих інших дослідників сталась узнана, яко загально обов'язуючий закон, та правда: що клітини розмножуються виключно родженням дорогою ділення“. В наслідок сього стару правду про неістнування самородства так сформульовано: „*Omnis cellula e cellula*“ — „кожда клітина з клітини“.

Дивна річ, що віра в самородство вдержувалася так

¹⁾ Oskar Hertwig: *Rozwój biologji w XIX. stuleciu* (переклад з німецького), Warszawa 1914. Стр. 8—9.

²⁾ Се творці клітинової теорії; Мафтей Schleiden (1802—1881), Теодор Schwann (1810—1882).

довго, доки властиво не була потрібна. А коли через видвиження теорії загальної еволюції¹⁾ стала потрібною яко основний камінь, аме тоді природничі відкриття виказали: що вона безпідставна. І ще наведемо слова О. Hertwig-a: „Загалом можна сказати, що мимо всього поступу природничих наук пропасть між живою і мертвою природою замість щоби поволі заповнюватися, стається щораз глибшою й ширшою. Основніші студії, сполучені з філософічним поглядом, чимраз виразнійше повчають нас з року на рік, що клітина, той елементарний основний камінь живої природи, дуже далека від того, щоби її можна вважати за якийсь спеціальний, величезний хемічний молекуль, а тим менше за якесь живуче білко, котре, яко таке, могло би колись припасти в участі обемови хемічних досліджувань“.

Зіставмож сей загальний біологічний закон з тим фізичним законом, що дуже сильний огонь раз на завсіди нищить усякий органзм, і пригадаймо собі певний факт: що щла матерія нашої сонішної системи в своїому первовіці була розжарена до кілька сот тисячів ступнів тепла. Щож із тих преміс слідує? Якщо вони певні, то з них слідує: що життя, яке по остудженню земської маси зявилося на землі, не є земського походження, ані навіть планетарного походження. Нема підстави припускати, що пр. на Марсі чи на якійсь іншій планеті для самородства були красші обставини, як на землі. Се дійсно безвихідне становище для нинішніх атеїстів. Як отже вони тут собі радять? Одні з них приймають обі наведені нами тези, яко правдиві, але тезу про неможливість самородства ограничують лише на нашу планетарну систему — чито: на такі обставини, які володіють у нашій плантарній системі. Вони так розумують: самородство вправді неможливе на землі, але в безконечній вселенній, в инакших фзичних та хемічних обставинах воно можливе, й мусіло десь приключитися. Стараються отже витолкувати: в який спосіб могли органічні зародки передістатися із чужих сонішних системів на нашу землю?²⁾ Яко посередники мали би тут виступати метеори, козмічний етер, сонішні лучі — тощо. Одні к ся гіпотеза немає ніякої правдоподібности за собою. Трудности, на які вона наражена, просто руйнують її. І так: 1) між нашою планетарною системою а сусідними сонцями є непонятно велика відстань (наиблизше сонце а Кентавра віддалене від нас о $4\frac{1}{2}$ року світляної дороги, а світло перебігає в 1 секундї 300.000 km.);

¹⁾ Оцією теорію перший видвигнув Іван Lamarck (1744—1829), а Кароль Darwin (у своїй праці „Про повстання відмін“, яка появилася 1859. р.) старався більше зраціоналізувати її.

²⁾ Вперше висунув таку гіпотезу W. Thomson, добачуючи в метеорах тих посередників, що із „світа“ принесли органічні зародки на землю. Згодом слідували критики й адепти (Helmholtz і ин.).

2) у тих просторах нема атмосфери, а організми не можуть через довгий час удержатися в життю без атмосфери; 3) в тих просторах володіє майже абсолютне зимно (-273°C), а таке зимно вбиває організми подібно, як і дуже велике тепло; 4) середники, які мали би переносити органічні зародки з одної планетарної системи в другу, не є здібні до того. Вправді на се можна згодитися, що наша планетарна система (отже й наша земля), подорожуючи по вселенній, колись — перед міліонами літ — могла знаходитися в близькому сусідстві з іншими сонішними системами, всеж таки гіпотеза про козмичні зародки останеться тільки „соломкою, якої хапається потопаючий“. Треба ще пам'ятати, що ця гіпотеза супонує другу гіпотезу яко своєю „*conditio, sine qua non*“. З козмичних зародків малиби на землі розвинулися всі роди органічних еств дорогою еволюції. Алеж гіпотеза загальної еволюції, поскільки не признає сотворення, є вповні немічна. Інші знов атеїсти, опрокидуючи гіпотезу про козмичні зародки життя, яко вповні довільну та нічого не вияснюючу, не мають іншого способу, як відкинути тезу про неможливість самородства. В супереч усім, добре утвердженим, фактам новочасного поширеного досвіду вони приймають самородство, яке малоби десь і колись приключитися таки на землі. Признають, що процес самородства ще не є нами у природі висліджений, алеж прецінь — таке їх заключення — він мусить бути природі питомий, коли з перепаленої земської матерії розвинулося життя. Так вони на підставі далекого нам факту, який припускає кілька толкувань (тим фактом є початок життя на землі), оспорюють свідоцтво близького нам досвіду, котре свідоцтво припускає тільки одно толкування. Отже поступають саме противно від того, як каже логіка. Алеж для упертих нема нічого протилігочного, якщо воно скріплює їх упертість.

16. Наш місяць, дитя нашої землі, найближше нам небесне тіло, яке й найліпше знаємо, своєю історією виразно свідчить також про історію своєї мами, нашої землі. А він також складає свідоцтво проти самородства та проти козмичних зародків життя. Отже заявляється за сотворенням. Місяць знаходиться в тому самому віддаленні від сонця, як і наша земля. Значить, під тим оглядом моглоби на ньому бути життя так, як і на землі. Се певне, що нині на місяці нема жадного життя — атже нема на ньому конечних умовин для життя: нема атмосфери (воздуху та води). Але чи колись не було життя на місяці? Моглоби здаватися, що місяць перейшов таку саму історію, яку переходить наша земля, тільки що він, як далеко менший від землі, вже остудився, добіг до свого кінця, а земля ще ні. А якщо процес самородства дійсно питомий природі, якщо органічні природи („душі“) не є чимсь доданим до матерії, але чимсь,

що матерії імманентне, то воно саме так мусілоби й бути. Маса місяця відорвалася від земської маси, отже що зовсім природно розвинулося на землі, те саме мусілоби розвинути-ся й на місяці. А коли козмічні зародки запліднили землю, то вони повинні були запліднити також лоно місяця. В су-періч сьому поверхня місяця незбито свідчить, що на ній ніколи не було органічного жит-тя. Місяць, коли маємо на думці його призначення, дійсно ніколи не був чимсь іншим, як тільки величавим „світилом нічним“ (для землі).

Услівя для органічного життя вдійсності не є так прості, як моглоби здаватися. На місяці ніколи не могла бути та-ка сама атмосфера, як на землі. Чому? Бо декотрі складники земської атмосфери не моглиби на місяці вдержатися у віль-ному стані з того приводу, що маса (не об'єм) місяця 81,5 разів менша від земської маси. Тому на місяці гравітація далеко менша, як на землі: тіло, що на землі важить 1 клг, на місяці важило би тільки 164 грамів¹⁾. Земля так притягає всі тіла, що щойно, те тіло вже не впало би назад на землю, котре було би прямовисно викинене зі скорістю 11'01 клм (або більше) на секунду. На місяці ту саму ціль-осягнуло би тіло, прямовисно викинене зі скорістю 2'38 клм на секунду. А між частицями водня або гелію є багато таких (ті, що знайдуться зовсім увільнені), котрих скорість більша від 11'01 клм на секунду, і тому ці тіла в увільненому стані не можуть удержатися яко постійні елементи в земській атмосфері. Зноваж на місяці з приводу його далеко слабшої гравітації не міг би постійно вдержатися навіть кисень та азот у вільному стані. Ось тому на місяці не могла би естувати така сама атмосфера, як наша. Та чи загалом-неможлива була би на місяці ніяка атмосфера? Вона була би можлива, тільки мусіла би складатися з таких газів, котрі мають великий молекулярний тягар. Чомуж отже не повстала там така атмосфера? Чи може в масі місяця не було відпо-відних елементів для витворення таких газів? Як се заперечити, коли маса місяця відорвалася від земської, а в земській масі є такі елементи? А коли дійсно душа матерії імманентна, то на місяці повинна була повстати місяцєви відповідна атмосфера — бо прецінь ота „матеріальна душа“ (тобто: принцип органічного життя, який проявлявся би самород-ством) повинна всюди перти до життя, де тільки заходить-конструкційна можливість (що на місяці безперечно заходило). Що отже з того слідує? Слідує, що з матерії, з якої збудована наша земля, не тільки що орга-нічне життя не розвинулося „само собою“ чито „*necessitate naturae*“, але в той спосіб

¹⁾ Dr. Marcin Ernst: Planety i warunki życia na nich, стр. 50 (Warszawa—Lwów 1913).

не мусіло прийти навіть до такого розділу матеріяльних елементів, щоби витворилася атмосфера.

Місяць своєю поверхнею свідчить, що його історія була зовсім инакша, ніж історія нашої земської кулі. Колиб земля зовсім природно добігла до свого кінця так, як місяць, то її поверхня виглядала би зовсім инакше, чим поверхня місяця. В чому булаби ріжниця? Головно в числі та розмірах вулканічних кратерів. Вправді, нам звісні тільки $\frac{3}{8}$ частий поверхні місяця¹⁾. Алеж характер сеї більшої частини має таке значіння, що він свідчить про цілу поверхню місяця. Ціла поверхня місяця формально засипана своєрідними вулканічними кратерами. Число звісних кратерів перевищує 50,000, а з землі не можуть бути спостережені ті кратери, котрих промір менший як 180—200 м. Многі з них так великі, що найбільші земські міста годі з ними й порівняти. Так н. пр. промір кратеру Grimaldi виносить 250 клм, Clavius 240 клм, Schikard 220 клм, Riccioli та Schiller по 190 клм і т. д. До того у великому числі (є звісних звиш 1500) виступають на місяці щелини, які з певністю повстали в наслідок тріснення поверхні місяця (ширина їх виносить від 2 до 4 клм). Не улягає ніякому сумнівови, що ці кратери та щелини на місяці повстали ще за первісного остуджування маси місяця. Як кипляча вода булькає, так кипляча маса місяця „булькала“, а що чимраз більше застигала від поверхні, то позістали проводи „булькання“ (себто: вулканічні кратери) яко скаменіння. Та не в тому диво, бо правдоподібно мусіло спершу анальоґічно діятися також на землі. Алеж на землі первісні вулканічні кратери позникали, а на місячі ні. Чому? Видно, що на місяці ніколи не було тих причин, котрі на землі змінили первісне лице землі. Якіж се причини? Атмосфера (воздух і вода) та органічні ества. Сі причини щораз змінюють поверхню землі: вода розмиває, заливає, переносить матерію з місця на місце; вітер (хвилювання воздуха) розсуває, розсипує, переносить; органічні ества перероблюють сиру матерію — так н. пр. рослини ссугь свою поживу з землі та з воздуха, перероблюють її у своє тіло, а з тих тіл твориться нова верства землі. Труп органічних еств вигладили та ужизнили поверхню землі. Ось щойно се кидає світло на той факт, що в перших віках органічного життя на землі, як у царстві рослин, так у царстві звірят жили найдивніші кольоси. Так н. пр. папороті доходили до тої висоги, як нині пересічні лісові дерева, і що року складали вони незчислені гекатомби своїх трупів для перелицювання та ужизнення землі. А многі зі звірят

¹⁾ Се тому, що місяць завсіди звернений до землі одним і тим самим своїм боком.

(як н. пр. brontosaurus, plesiosaurus, ichtyosaurus і тд.) доходили до 25 м. довжини. Чи не було се вповні доцільне в перших віках землі?

Колиж первісна поверхня місяця осталася неперелицьована, так се значить: що місяць відразу по остудженню перейшов у стан скаменіння, що на ньому ніколи не було органічного життя, ані навіть атмосфери. Сьому треба приписати також се, що місяць пропорціонально так нагло застиг. Атмосфера — щоби так висловитися — „зодягала“ землю, і сповняла функції, які вже одіж сповняє: внутрішній теплоті перешкоджувала вільно випромінювати; а ззовні приняте (тобто: сонішне та місячне) тепло краще задержувала. Процес остуджування землі став скомплікований: повстали дві відмінні, значно від себе віддалені верстви, котрі нагліше остуджувалися, як інші. Водяні пари, якими первісна земська атмосфера була переповнена, остуджувалися у високих верствах, гусли, і (як дощ) падали ближше до осередка землі, де остуджували ту полосу, з якої витворилася кора землі. Вода на поверхні землі то замулювала вулканічні кратери, то знов своїм притиском (треба тут вчислити також тягар атмосфери) перешкоджувала творенню так численних та величезних вулканічних кратерів, які повставали на місяці.

Годі нам запускатися в подробиці. Для заокруглення поданого начерку наведемо лише се, що також те тепло, яке дає землі органічне царство, причинюється до повільнішого остигання землі.

Як отже переконуємося, не є пусті слова св. письма: „Хай зберуться води, що під небом, на одно місце, і хай покажеться сухе місце“. На місяці не прийшло навіть до такого розділу матеріяльних елементів, щоби витворилася атмосфера. Чому? Не можна навести йншої причини, як сю, що там Творець не повелів повстати атмосфері та органічним ествам. (Докінчення буде).

Свящ. С. Біленький.

Пляни науки релігії в народних школах.

(Продовження).

IV. Кляса.

Не досить *вірити*, щоби бути спасеним. Віру треба ще оживляти добрими ділами, се є *жити* по Божій волі, яку докладно пізнаємо зі *заповідий*.

Однак самими власними силами не зможе людина собі заслужити на вічне щастя. До того щастя потрібна їй поміч

від Бога, яку звемо *Божою ласкою*. Свою ласку уділяє Бог людям через *святі Тайни*.

Отсе й предмет науки релігії в четвертій класі: в першій півроці заповіді, — в другій півроці святі Тайни. Катехизи о заповідях заокруглити наукою про *гріх і чесноту*, — а цілорічну науку закінчити катехизаами про *последні справи*.

Для оживлення та узмисловлення сеї трудної науки оперти її на вибраних біблійних оповіданнях.

Молитви: Крім молитов із попередніх літ навчити дітий ще: покаянної молитви „Ослаби, прости, відпусти“, — до Пресв. Діви „Преславна Вседіво, Маріє, Мати“, — і величання Пресв. Трійці „Уповання наше Отець“.

Пісні: Дітвора повторяє пісні з попередніх, а наново виучується деяких пісень зі Служби Божої: Святий Боже, Алилуя, Слава-Єдинородний, Іже Херувими, Свят, Достойно єсть, Отче наш, Буди імя Господне.

Подрібний плян.

1. XI. — 15. XI.

1. *Дві головні заповіді християнської любови*. Любов Бога зобразити оповіданням про Авраама, котрий любив Бога над всьо, — навіть свого сина хотів жертвувати Богови. 2. *Науку о любови ближнього* оперти на притчі про милосердного Самарянина. Ближнього любимо задля Бога, бо він є сотворений на образ і подобу Божу. 3. *О десяти Божих заповідях* взагалі. Їх проголошення на горі Синай. Для чого й ми християни маємо їх сповняти?

Перша Божя заповідь.

4. Коротко про життя людей після потопу, про їх заблудження, про будову Вавилонської вежі та про ідолюальство, в яке попали люди розійшовшись по землі. 5. Ізраїльтяни також деколи кланялися ідолам: Поклін золотому теляті. Найвисша честь, яка Богови належить, зветься *поклоном*. Божому поклонови противляться всякі пустовірства й забобони. 6. Праведний Йов. Тільки в одного Бога маємо вірити, на Нього надіятися і Його любити. 7. Почитання Ангелів і Святих не противиться першій заповіді Божій. Миж не віддаємо їм Божого поклону, тільки належну честь, а вони вставляються за нами перед Богом. Поміж всіми Святими найбільше належить почитати і призвати Пресвяту Діву Марію.

Друга Божя заповідь.

8. Жиди насміваються з Ісуса в часі його страдань. Друга Божя заповідь заборонює зневажати Боже імя, се є: без по-

треби або й ложно присягати, хулити Бога, проклинати та недодержувати обітниці Богови зділаной.

Трета Божа заповідь.

9. Після сотворення світа в шістьох днях призначив Бог семей день, се є суботу, на відчинок і приказав святкувати сей день. У Новім Завіті перенесли Апостоли святкування святого дня на неділю, бо в неділю воскрес Ісус Христос і в неділю зіслав ім Святого Духа. В неділю здержуємось від тяжких робіт, йдемо на богослуження і робимо добрі діла.

Четверта Божа заповідь.

10. Товит і Товія. 11. Бог приказує, щоби діти своїх родичів шанували, любили і слухали, бо родичі заступають ім Бога. Також приказує Бог в четвертій заповіді, щоби ми шанували свій обряд і свою мову. Що обіщує Бог тим дітям, котрі сповняють сю заповідь, а що жде злих дітий, котрі її не сповняють?

Пята Божа заповідь.

12. Каїн убив Авеля. Бог заборонює шкодити собі та ближньому на тілі або на душі. На тілі шкодиться побиттям, зраненням та вбивством, а на душі згіршенням. Що говорить Ісус про згіршення?

Шеста Божа заповідь.

13. Погибіль Содоми й Гомори. В шестій заповіді заборонює Бог всьо, що противиться стидливості. Що робити, коли сумніваємся, чи щось противиться стидливості?

Сема Божа заповідь.

14. Юда як злодій. Сема заповідь заборонює шкодити ближньому на майні: через крадіж, грабіж, обманство і всякий інший несправедливий спосіб. Зділану шкоду треба ближньому чим скорше відшкодувати. „Хто чужим майном буде собі дім, сей збирає собі каміння на гріб“ (Іс. с. Сир.).

Осьма Божа заповідь.

15. Аман очернює перед царем Мардохея й ізраїльський нарід, щоби їх погубити (кн. Естир). 16. Підплачені Жидами свідки складають ложні свідоцтва проти Ісуса. Бог заборонює говорити неправду, очернювати та обмовляти ближнього підозрівати без достаточної причини і в який небудь несправедливий спосіб шкодити ближньому на чести.

Девята і десята Божа заповідь.

17. Девята Божа заповідь заборонює безстыдні мисли і пожадання. Десята заповідь заборонює недозволені пожадання чужої власности: Ахав і виноградник Навутея.

Молитви: Ослаби, прости, відпусти...

Пісні: Святий Боже, Алилуя, Слава Єдинородний.

16. XI. — 31. I.

18. *Шість церковних заповідей* взагалі. Ріжниця між Божими а церковними заповідьми: перші надав сам Г. Бог і ніхто не може їх змінити, — другі проголосила св. Церква і в разі потреби змінює їх. Ми обов'язані сповняти як одні, так другі.

Перша церковна заповідь.

19. Установлення у Старім завіті свята пасхи, Зелених свят, Судного дня і свята кучок. 20. Ми обов'язані святкувати крім неділі також всі великі свята, які св. Церква установила в честь Г. Бога, в честь Пресв. Богородниці і в честь Святих.

Друга церковна заповідь.

21. Построєння святині й уладження богослуження (жертв) у Ізраїльтян. 22. Друга церковна заповідь приказує нам у всі неділі і свята вислухати побожно Служби Божої. До сього зобов'язані всі християни, котрі прийшли до розуму і не мають ніякої важкої перешкоди, 23. Притча про сівача. Християни повинні також слухати в неділі і свята Божого слова.

Трета церковна заповідь.

24. Ісус постить сорок днів і ночий і поконує покуси злого духа. Св. Церква приказує, щоб ми здержалися в пости, від м'ясних — а деколи і від молочних страв. До сього обов'язує всіх вірних, котрі прийшли до розуму і котрих не звільнює від сього яка важна причина. 25. Постанови львівського собору (1891) в справі постів.

Четверта церковна заповідь.

26. Ісус уздоровляє прокажених. Для улічення душі обов'язаний кождий християнин бодай раз у рік около Великодна свовідатися і причащатися.

Пята церковна заповідь.

27. Св. Церква заборонює справляти весілля і гучні за-

бави та танці у всі пости, а також в часі між Різдвом Христовим а Богоявленням та цілий тиждень після Великодня. Для чого?

Шеста церковна заповідь.

28. Св. Церква забороняє читати всі киижки і пїсьма, які виступають проти віри і моральности, отже проти Бога, проти св. Церкви і її заповідий. Порівняння зі забороною їдження затроєних потрав. 29. Хто переступає заповіди Божі або церковні, сей переступає Божу волю, Переступлення Божої волі зветьмо *гріхом*. Гріх первородний і особистий, — смертний і простительний. 30. Сім головних гріхів. 31. Інші роди гріхів. Постійну склонність до гріха зветьмо *налогом*. 32. Противну, постійну склонність до доброго зветьмо *чеснотою*. Розріжняємо чесноти 1) Божі, 2) обичаєві.

Чесноти Божі се дари від Бога, які сконюють нас до добрих діл зглядом Бога. Їх є три: віра, надія і любов. Се найважніші чесноти. Ми повинні збуджувати їх у всіх важніших хвилях життя.

Збудження *віри*: О милий Боже! Вірю в Тебе якнай-сильнійше, бо Ти є вічна й непомильна правда!

Збудження *надії*: О милий Боже! Надіюся на Тебе якнайпевнійше, бо Ти є безконечно милосердний!

Збудження *любви*: О милий Боже! Люблю Тебе з цілого серця над всьо, бо Ти є моїм найбільшим щастям!

33. Чесноти обичаєві, се дари від Бога, які склонюють нас до добрих діл зглядом нас самих і зглядом наших ближних. Їх є багато. Головні є отсі чотири: Мудрість, справедливість, відвага і повздержнсть.

Молитви: Преславна Вседіво.

Пісні: Іже Херувими.

1. II. — 15. III.

34. Закхей стрічає Ісуса. Навернення Савла. 35. *Божя ласка* взагалі. Се Божя поміч, яка нам до спасення конечно потрібна і яку нам Бог дає задля заслуг Ісуса Христа. Ласка дійствующа і освячуюча. 36. Божу ласку одержуємо по найбільшій часті через *святі Тайни*. Се видимі знаки Божої ласки. Їх є сім. 37. Діакон Филип хрестить скарбника етіопської цариці. Тайна *Хрещення*. 38. Апостоли Петро і Іван уділяють св. Духа тим людям в Самарії, що їх охрестив діакон Филип. Тайна *Миропомазання*. Хрестні родичі. 39. Ісус обіцяє дати Своє Тіло і Свою Кров як поживу душі. Установлення Найсв. Тайни *Евхаристії*. 40. Служба Божя або св. Літургія. 41. Святе Причастя. 42. Притча про блудного сина. Тайна *Покаяння*. 43. Пять умовій. Що таке обрахунок совісти і як його робити? 44. Ісус відпускає гріхи Марії Магда-

лині. Жаль за гріхи. 45. Постанова поправи. Сповідь. 46. Покута. Дешо про відпуст.

Молитви: Святі славні і всехвальні. Уповання наше Отець.

Пісні: Свят, Достойно єсть.

16. III. — до кінця шк. року.

47. Тайна Єлеопомазання. 48. Тайна Священства. 49. Тайна Супружжя. Повторення. 50. Притча про таланти. Г. Бог дає кожному чоловікові стільки ласки, що при її помочі може робити добрі діла і заслужити собі на вічне щастя. Найважливіші добрі діла то молитва, піст і милостиня. Милосердні діла для душі й тіла ближнього. 51. Притча про багатого чоловіка: *Смерть*. 52. Суд особистий і загальний. Що таке *чистилище*? 53. Притча про пшеницю й кукіль. Після страшного суду буде тільки небо й пекло. 54. Притча о десяти дівах. Що таке *небо*? Хто піде до неба? 55. Притча про богача й Лазаря. Що таке *пекло*? Хто піде до пекла?

Молитви: Повторення всіх молитов.

Пісні: Отче наш, Буди імя Господне благословенно.

(Дальше буде).

Пересторога для тих, що мріють про виїзд до Злучених Держав.

Погані відносини і нужда в ріднім краю неодному з наших священиків підсуває думку в биратися за море, бо там сподіються знайти ліпші умовини життя. Часто дістаю листи від знайомих і незнайомих священиків з проською о інформачії та поради, тож замість відповідати на кождий лист з особна я отсею дорогою відписую всім тим, що мріють про виїзд до Америки.

Про Америку наші священики мають легендарне поняття, і тому не диво, що один з молодих священиків приїхав сюди таки зараз на вступі заявив, що „я приїхав до Америки зробити гроші“... І нема дивоти, що коли до того самого священика прийшли за складкою на інвалідів, то він сказав: „на інвалідів? Защо? В мене наші жовніри украли 4 бутельки вина. Не дам“. Не дав, бо він приїхав сюди „робити гроші“. Можливо, що „такий“ зробить гроші. Не тепер робити гроші в Америці. Відносини за послідних десять літ змінилися до непізнання. Те, що перед 10 літами коштувало одного доляра, нині коштує п'ять доларів, а платня священика все однакова, бо наші люди вміють заховувати „звичай“. Так само держаться уперто такс за духовні функції на „стару скалю“. Перед десятьма літами була недостача наших

священиків і часто лучалося, що один священик мав до обслуги кілька громад. А нині більше священиків чим парохій і через се духовники „потаніли“. Деякі, прилучені до матерної церкви, громади потворилися самотійними парохіями і мають свого священика з такою місячною платнею, що вижити не годен, хоч самотний. По кожній „пейді“ мусить лазити по хатах і жебрати на церков, бо інакше ані він, ані дяк не буде мати місячної платні. А треба знати, що харч в реставрації четверторядній коштує місячно 35 доларів.

Тут хиба під одним зглядом ліпше як в краю, що тут нема сотрудників, тут усі парохі, але ...„незаприсяжені“. Власть духовна дасть грамоту на парохію, але „колятори“ можуть „отця пароха“ не впустити до хати і не дати ключів від церкви. А коляторами в Америці є урядники церковні, коршмарі, і всі „свідомі“ члени парохії. Вони то на мітінгах своїх настановляють платню священикови, визначають такси за духовні функції, ухвалюють, як має правити і коли, одним словом: ми громада, а „піп“ наш слуга. Доперва як громада згодилася, може священик зачинати свою „роботу“. Через місяць церковні урядники придивляються, чи той „піп“ є „олрайт“. Як вони скажуть, що „олрайт“, то буде сидіти, а як ні, то за місяць бери, отче духовний, свої манатки і мандруй на нову парохію. Тому то наші священики володяться як цигани з місця на місце, і майже кожний за десять літ мав 25 парафій. Переїхав цілу Америку вздовж і поперек. А що на те саме місце другий раз наші людоньки не приймуть, отже хто відбув „свою туру“ і мав шастя бути парохом на всіх парохіях, то може хиба покинути священство і станути в якійсь реставрації або готелі за кельнера. Давнійше наші люди не могли бодай так дуже дерти носа і перебирати, бо брак був священиків, але нині? Иди під ласку урядникам і всім впливовим „сальоністам“ і держися руками і ногами, бо на твою „парохію“ вже чекає ліпший. Такі то гаразди днесь в Америці українському греко-католицькому духовникови... самотному, бо жонатому ще гірше. Щиро кажу, що жонатому священикови або вдівцеві з дітьми в Америці нема що робити. Хиба, що батько згодиться на се, що його донька, матуристка з краю, стане за робітницю до цигаровні, або мити начиння в реставранті. А яке життя для жени священика без товариства відповідного, без сусідів, без родини без ..язика. А може й воно добре для декотрих жінок, що язика не знають, але се мука для жіночого роду дозволити язикови, „дармувати“.

Також треба взяти на увагу і се, що наших людей псувають і від церкви відривають різні сектярські агенти. Бувають наші люди, що тут в Америці, в „вольнім“ краю змінюють віру як рукавицю. Неодин був в десятих вірах за час свого побуту в Америці. Часом на вірі і „бізнес“ зро-

бать. У мене самого був грабарем чоловічина неграмотна, п'яничка, а коли виповіджено йому місце, він удався до протестантів-баптистів і там зістав „ксьондзом“ для баптистів українців з Галичини. Замість платні дали йому в уживання „баптиську“ ферму, прибрав собі кількох спільників, ну і...ширив між ними баптиську віру. В кулак сміялися з дурних нглійців, але мав життя і не потребував копати гробів...

До всього злого ще одно зло. Так, як компанія не любить старого робітника і шукає молодих, а старому, як уже мусить дати яку роботу, то з konieczности дає таку, щоби заробив на ложку страви, так подібно і наші люди не люблять старого священика і оглядаються за молодим. Постарієшся, священиче, в Америці то бідна твоя головонька. А захоруєш, то сейчас до шпиталю. Тиждень два ще може сусід заступить, а до місяця вже громада постаралася о другого, а ти, як вийдеш зі шпиталю, глядай нового місця.

От такі то гаразди для наших съвящеників в Америці, а воно йде до чимраз гіршого, бо заріbkів чимраз менше і нема виглядів на ліпше. Біда в Европі, але як до Америки загостить біда, то буде ще тяжше жити, як в Европі. Конець кінцем я не раджу нікому з наших приїжджати до Америки, не забезпечивши собі в тутешній Духовній Власті відповідної парохії.

о. М. Кінаш.

Лист

до Високопреподобного о. Кирилошанина В.

Високопреподобний Отче! На Ваш лист я відповідаю сею дорогою, бо а) справи, котрі Ви порушили у звязи з нашою статтею „Respicere finem“, інтересують увесь наш загаль; б) Ви самі зобов'язали мене до сего, коли так написали: „Отже і виходить, що єсть щось зле, і навіть кількох нас чекає, що в слідуючій числі „Ниви“, хотяй вже дуже коротше, спацифікуєте справу“. Одначе з гори заповідаю, що отся „пацифікація“ не буде така, як собі Ви її бажаєте. По всіх розмовах, вістках і приватних листах, які я дістав, не бачу нічого такого в статті „Respicere finem“, що я мавби змінити чи відкликати „для успокоєння справи“. Саме противно: я мавби ще багато до неї доповісти, деякі її части розвинути, щоб її становище підкріпити. Дивний отже (щоб инакше не сказати) погляд тих, про котрих пишете „другі осуджують виступ в так довгій виводі“, — як колиб там, де йде про бути або не бути могло бути щось задовге або закоротке... Видно, що ті „другі“ не зорієнтувалися ані в статті, ані в справі, й требаби для них ще цілі томи писати... Пишете: „ніде правди діти, ми жонате духовенство, таки мало робили і мало зробили і годі винити єпископів, що глядають способу, щоби стан поправити і пробують

організувати кадру нежонатих... до борби зі злом..." Ба-
чите, Високопреп. Отче, справа не така проста. В 1914 році
цесарі австрійський, німецький і російський бажали своїм дер-
жавам „ліпшого“ добра, зачали війну, — й утратили навіть
те добро, яке посідали... бо „eventus belli semper incertus“.
Борони Боже, щоб ми винили наших єпископів. Ми заста-
новлялися над самою справою в тій цілі, щоб наші
верховні церковні влади мали нагоду почути аргументи
з обох сторін: pro і contra. Саме тим, як думаємо, ми їм
найкраще можемо прислужитися, бож не той добрий до-
радник, котрий тільки потакує своїй влади, коли вона на
роздоріжжю, але той, котрий виявляє своє найглибше пере-
конання без огляду на се, чи воно приємне чи неприємне.
Зноваж із другого боку: на редакції такого часопису, яким
є „Нива“, тяжить відвічальність перед історією, щоб у зво-
ротних хвилях забрати слово про намірення й звороти, від
яких залежить погіршення, або поліпшення долі нашої Цер-
кви. Наш осуд про справу введення загального примусового
целібату в нашому духовенстві в теперішніх часах, як Вам
звісно, є такий: Тою реформою наша церква
дуже мало скористала би, але дуже легко
може все утратити. І годі від нас домагатися, щоб
ми помякли, злагіднили своє становище, „спацифікували
справу“, коли вона так грізно представляється нам. Переко-
найте нас, що наш погляд безпідставний, що нашій церкві
ніщо не грозить, — тоді зложимо оружжя й ще в руку Вас
поцілуємо за те, що Ви нам зняли камінь з серця... Але
доки того нема, доти ніякий наш крик (кажу просто: крик)
не буде зайвий і безпідставний і не буде шкода на се „до-
рогого паперу й друку“ (як се Ви пишете).

А що до Вашого твердження, „що ми, жонате духо-
венство, таки мало робили і мало зробили“, то воно з одного
правдиве — а саме з того, що живому завсіди мало...
В тому змислі також нежонате духовенство якогонебудь на-
роду може про себе сказати ті самі слова. Але з другого
боку прошу уявити собі, що всі наші теперішні священики
є безженні — чи думаєте, що їх праця в такому випадкові
булаби инакша? Найкраще буде, якщо судити мемо самі
по собі? Щож би Ви в своїй душпастирській праці такого
зробили, якщоб Ви були целібсом? Чи Ви працювалиби
більше, чи ліпше? Я признаюсь отверто, що я без порів-
нання менше працював би, як тепер. Можу себе досить добре
сконтролювати психологічно, і для мене ця справа зовсім
ясна. Тепер працюю за двох-трох тому, що мушу. Розу-
міється: я се охотно роблю, але колиб я був целібсом, то
я не видержавби довго в таких тягарах, і старався би ски-
нути їх зі себе, та працювати більше для приємности, а
менше задля примусу. Певна річ, що я навіть в Галичині не
оставби, бо не бувби доволі сильно зв'язаний з нею. Ось
бачите, що целібат сам собою „на двоє ворожить“: одних

він може „звальоризувати“, а других „здевальоризувати“. А тепер прошу звернути увагу на українську вдачу, яка тільки мріє про „свою хатоньку й воленьку“, й повинно Вам стати ясно: що загальний примусовий celibat не дуже то звальоризувавби нашого духовенства. Щоб загаль безжениого духовенства був агільнійший, як загаль жонатого духовенства, для сього булоби потрібно, щоби безжениий загаль відзначався або надзвичайним розбудженням релігійного життя, або просто фанатичним націоналізмом (як „кресовців“ Поляків). Словом: там примус має менший вплив, як у жонатих, і тому його місце і вплив має заступити ідея. Але для ідеї треба виховання, метаморфози душі, а сама форма celibatu нічого не допоможе (як я про се писав в „Ниві“ ч. 2—3 з с. р. 51 стр.) Ось з огляду на се Ваші слова „взагалі Ваші поклики, щоби наше (жонате) духовенство організувалося, пресу католицьку попирало, до праці взагалі бралось, лунають без відгону — отже кличте до безжениих“ — уважаю за свого рода lapsus calami. Ви хиба хотіли сказати, щоб „Нива“ виховувала целібсів... Одначе „Нива“ не може зрезигнувати з жонатих, хочби тому, що покищо вони творять загаль. А до того „Нива“ є проти ділення нашого духовенства на целібсів і жонатих, проти висування одних понад других, бо всі ми є й перед церквою й перед народом однакові. Але... лиха галицька доля! Щойно — по великих жертвах і терпіннях обох сторін — удалося значно вигладити різниці між „твердими“ й Українцями, а тут уже новий розділ між нашим духовенством: целібатники й протіцелібатники... І ніколи нам до єдності, без котрої нема сили. О, Боже!

А що пишете про „їмості“ („їмостів є кілька — в тім куті всіх не много, — що кажуть: ліпше не женитись“), то їм нема чого дивуватися. Невдоволені їмості, а особливо вдови по священниках, мають повне право агітувати за celibatom. Се недоволені елементи ізза свого фактичного чи тільки привидного нещастя. А такі й на весь божий світ нарікають (щоб весь світ пропав) — але Бог їх не вислухує, й без сумніву має рацію. Так би то відповісти й тим їмостям. Приймім, що нині є лише 2.000 священничих жінок у нас. Усі вони мають свій дім і приміщення. Їх загаль кінчить своє життя „по людськи“, хоч одиниці є й нещасливі (не заосмотрені вдови тощо). Прощуж уявити собі, що у нас панує загальний celibat. Тоді тих 2.000 жінок з ліпших домів опинилосяби просто на бруку... І лише деяким одиницям удалось би добитися до якогось „щастячка“, а загаль бувби просто плягою для нашої суспільности. Скільки є Польок учительок та занятих по всіляких бюрах, а для наших таких панянок наша суспільність не малаби хліба. Бачите отже, що для поневоленої нації в такому положенню, як ми, се просто щастя, коли духовенство жонате.

- До того не треба забувати: що в нашому посіданню

„на нашій не своїй землі“ властиво остаються тільки села. Наші священничі родини сповнюють ту саму роллю в народі, яку доси сповнювали „па kresach“ польські двори. Сам священник ніколи не заступить впливу цілої священничої родини, яка є повним завершенням сільських суспільних верств. Нині наш сільський нарід може похвалитися „ми маємо своїх панів“, маючи при тому на думці наші священничі родини. А колиб у нас був примусовий цілібат, то нарід мігби казати тільки се, що „ми маємо своїх єгомостів“. А сеж велика ріжниця для життя народу. Наш нарід почувався би тоді ще більше опущеним, схлоповатілим, як тепер. Ба навіть духовенство схлоповатілоби, бо не мало би навіть у кого бувати. Коли наш священник красше й чистійше убраний, так се переважно заслуга жінки. А якщоб були в нас всі целєбси, то непомірно збільшилося би число тих опущених сільських священників (які нині бувають між вдівцями й целєбсами), за яких в місті треба стидатися. Ось бачите, так се торочиться одно за одним, якщо вдуматися в справу. І виходить таке: що як вже нам є з нашим жонатим духовенством, а всеж таки для нашого народу є ліпше, далеко ліпше тепер, як було би тоді, колиб наш клир був безженний. Годіж від нас домагатися, щоб ми передували в християнській культурі, бо передувати можуть тільки міста, а міста не наші. Наша задача покищо удержати села, а для такої суспільности, яка не має можности належно здиференціюватися, жонате духовенство, як я вже сказав, є просто щастям.

На Ваші слова „на кожний спосіб борбу піднімаєте, а борби нам не треба“ не буду тут відповідати. А се тому, що вже й до редакції „Ниви“ наспіло письмо від тих „наших приятелів“ (гесіє: наших отців студентів) з Відня, про яких Ви згадуєте й їх слова наводите. Вони ставлять нам той самий закид, і ми на нього дамо відповідь у слідуючому числі „Ниви“. Бундючні собі ті оо. студенти (3) із цілою серією своїх „жадань“, „стверджень“, „спростувань“ й „протестувань“, які ми в слідуючому числі „Ниви“ видрукуємо в цілости, — але ті молоді отці гірко пожалують свогого виступу, бо переконаються, що то легко пальці пхати під млинське колесо, але тяжко й гірко назад витягнути... Нехай тільки „дуфають“!

Наконець ще одно. Пишете: „В „Ниві“ випадало сказати Безженому, де перебрав мірку, але й крикнути „Українському Голосови“ своє обурення, на котре заслужив... Дуже Вас прошу, станьте на дорозі до помиренья.“ Отче крилошанине! Легко ставити таке домагання до нас, але скажіть: в який спосіб се зробити? Вам присвічує ідеал „святого спокою“, алеж спокою вже нема в нас від тоді, від коли форсується обовязковий цілібат. Є війна, а воюючі.

сторони ніколи не жалували собі гострих виразів... Коли „Товариство безжених священників“ дозволило собі на „невідповідні вислови“, як се Ви кажете, то як від світської газети домагатися, щоб вона була більш делікатною? Впрочім: чи вона послухала би нас? „Нива“ не може причинитися до примирення, бо не від неї залежні ті причини, котрі викликають у нашій суспільності невдоволення й військовий настрій. „Нива“ могла би що найбільше мовчати на все, але се було би просто каригідне. Бож глядіти на те, як збираються запальні елементи в будові нашої церкви й як зарисовуються її стіни, а мовчати на все — се був би вершок „струської політики“. Наше переконання таке: Ліпше, щоб ся боротьба звелася вже тепер, як тоді, коли вже буде запізно. Представте собі, що тепер на Закарпатчині форсують целібат... До місяця либонь було би там уже по унії. Атже й без того там уже 100 православних батюшків „дійствує“. Або представте собі, що у нас стали форсувати целібат уже тоді, коли в Галичині були Москалі... Невже, що се вийшло би чудово?! А чи не заходить можливість, що ми за якийсь час опинимося в подібних обставинах? Шож тоді буде? Чи щойно тоді мається звести боротьба, про яку мова? Думаю, що кождий легко може уявити собі її наслідки...

Певна річ, що Рим радо в нас бачив би целібат, бож він у себе має немалі клопоти з тою справою („чеська національна церква“, „хорватська національна церква“, „польська національна церква в Америці“, а в Польщі „Маріявіти“, „старокатолики“...), й ми, жонате католицьке духовенство, є „злим приміром“ для кат. духовенства лат. обряду. Сього не можемо брати Римови за зле, бож кождий хоче ратувати себе. Алеж годі нам для „добрих очей“ западу іти на певну загибель; атже ми між православним сходом і польським відштовхуючим западом без порівняння більше немічні в тій справі, як інші катол. народи. Ось бачите, так воно — на наш погляд. А якщо наш погляд хибний, то нехай хтонебудь переконає нас про се.

Прощу приймати мій поклін і поздоровлення

О. д р Гавриїл Костельник.

У Львові 20. VI. 1924.

†

О. Николай Левицкий sen.

Звізда що на небосклоні священства Городецького деканату через довгий час ярко сіяла й ясними проміннями блистіла, упала — на віки погасла. Дня 17. квітня, 1924 невмолима смерть перетяла плідотворне й багатоплідне життя

невтомимого душпастиря Оброшина, о. Николая Левицького, в 36 році священства а 65 р. життя.

І знов стоїю на гробом ревного ділателя в винограді Христовім. Плачуть, гірко плачуть за Тобою, возлюблений брате-товаришу, сослужителю і друже наш, не лиш рідня й други Твої та браття-священники, але і всі знайомі і засмучені парохіяни. Ціла громада поважала Тебе і любила Тебе, бо Ти усіх, великих і малих провадив на спасенну дорогу, всі пороки викорчовував, та нераз скородив Ти ріллю ниву вширш і поперек глибоко, аби всю хопту з коренем по-виривати, знаючи добре, що громада, котру заглушив гріховний бурян, не наслідить царства Божого. І не жалував Ти ні праці ні божого насіння, але трудився невтомимо безодпочинно для багатой жатви на небесіх. А вжеж найкращим Твоїм ділом та чималою заслугою се чудова церковь в Оброшині та прегарна резиденція, так що Твій наслідник матиме усе готове. Справді Ти, як досвідний керманич, провадив увесь час своє стадо сильною рукою уміло через бурливе море сего життя.

І ми сьогодні чуттєво у піднесенім настроєви духа оцінюємо як слід Твою невсипущу працю: кілька доволичних процесій та кількадесят священників з кількох деканатів прибуло, аби відвести Твої тлінні останки на місце вчного спочинку.

Прашай дорогий і незабутий брате в Господі! Ми всі Тебе любили, Твоею дружбою дорожили й Твої пастирські заслуги величали. Ти не умер для нас, бо оставив Ти нам по собі дорогу память і прекрасний образ свого життя!

о. Ковалів.

3 Войнилівського Деканату.

(Допись).

Дописи з поодиноких деканатів є досить цікаві для загалу читачів „Ниви“, бо вони дають образ життя, діяльності, поглядів та бажань провінціального духовенства.

Послідними часами много пишеться про незорганізованість, несолідарність нашого духовенства, чується нарікання на байдужність духовенства до народних справ і до культурно-освітньої праці. Одною з причин такого стану є та обставина, що духовенство по деяких деканатах замало використовує існуючу деканальну організацію, зарідко сходиться хочби на приписані соборчики і сходи, на яких можна неодну болючу справу порушити, неодну добру постанову повзяти, до неодного доброго діла заохотитися. Фактом є, що в деяких деканатах не відбуваються деканальні собори цілий рік і більше, а коли і відбуваються, то

при нагоді празника, похорону, чи якої іншої okazji, коли попросту нема часу вирішити много актуальних справ.

В нашім деканаті стоїть справа трохи краще. Завдяки дбайливості о. декана Зарицького (но і гостинності його шан. дому) відбуваються у нас деканальні собори точно по приписам львівського синода, а крім того від двох літ відбуваються що місяця деканальні конференції. Так на соборі, як на конференції відбуваємо сповідь, слухаємо реферату на актуальну тему, ведемо дискусію і ухвалюємо відповідні потрібні внесення. Хотяй сходимося часто, маємо завсіди подостатком справ, які треба обговорити і вирішити.

Важніші рішення, які ми повзяли послідними часами і яким піддаємося солідарно, є такі:

1) Старатися о однообразність при відправі богослужень і у всяких духовних функціях.

2) При веденню метрикальних книг поступати згідно з відносними зарядженнями духовних властей.

3) На деканальнім соборі дня 22/V. 1924 рішено ноти з науки релігії вписувати на окремім аркуші паперу, коли нам не позволяють писати в катальогах по українськи.

4) В справі організації духовенства заявилися всі кондеканальні проти творення якоїсь окремої організації в виді триумвірату, чи щось подібного, тільки уважати Т-во св. Ап. Павла своєю становою організацією. Тому всі кондеканальні вступили в члени Т-ва Ап. Павла, складаючи рівночасно вкладку 1 зл. на 1924 р., та висказали бажання, щоби всі священники нашої провінції стали членами цього Т-ва.

5) На „Рідну Школу“ оподаткувалися ми так, що о. декан має стягати щомісячно 2 зол. від кожного священника з його пенсії.

6) Всі кондеканальні зложили по 25 зол. яко вкладку до обороту до Повігового Союзу Кооператив в Калуші і постановили зайнятися утворенням і провадженням кооператив по своїх парохіях; до тепер є вже утворені господарсько-споживчі кооперативи в Войнилові, Студінці, Сівці, Довгій і Станькові головню старанням м.сцевих душпастирів.

7) На конференції декан. 7/VI. 1924 р. порушено справу примусового целібату, яка є тепер злбодневною справою у всіх майже часописах. Над нею горячо диспутовано і постановлено звернутися до Виділу Т-ва св. Ап. Павла, яко становой священичої організації, щоби сей скликав конечно Надзвичайні Загальні Збори Т-ва, на котрих духовенство заявилоби недвозначно своє становище в тій болючій kwestії, хочби опираючися на заяві одного церковного достойника на зборах трудової партії, що „духовенство ту справу само порішить“.

8) Дальше ухвалено, щоби кождий священник в деканаті став предплатником „Ниви“ і попирав це видавництво.

9) Як справа примусового цілібату, так рівнож болючою під теперішній час є справа забезпечення вдів і сиріт по священниках. Заки буде переведена так потрібна заповідана реорганізація вдовичо-сиротинського фонду єпархіяльного, або і рівнобіжно з тим треба нам стреміти конечно до закупна чи збудовання священничого дому у Львові. На Загальних Зборах Т-ва св. Ап. Павла в 1921 р. на внесення о. Лициняка рішено купити священничий дім. На зборах тогож Т-ва 1922 р. довідуємося, що закуплено парцелю під такий дім. Однакож від 1922 р. до нині не робиться нічого дальше в тім напрямі. Се для нас сором перед іншими станами. Кондеканальне духовенство висказує бажання, щоби Виділ Т-ва св. Ап. Павла не засипляв справи купна чи будови священничого дому, а відновив в цій справі енергічну ініціативу. Тому зобов'язуємося на найближшій місячній конференції зложити кожний найменше по 10 зол. на ту ціль і кличемо, щоби Т-во св. Ап. Павла видало поновно горячу відозву до загалу духовенства, а до оо. Деканів з особна, щоби при нагоді виплати пенсії стягнули від кожного священника найменше по 10 зол. на ту ціль. Тепер хвиля досить пригожа: духовенство побирає місячну плату, побирає ремунерацію за науку релігії, тож тих 10 зол. навіть не відчує. Прецінь і урядникам стягають якусь часть пенсії на емеритуру. А колиби кожний з нас 2.500 священників зложив лише по 10 зол., то є 25.000 зол. або около 5.000 доларів, за яку то суму можна мати готовий дім. Лише оперто стреміти до назначеної мети!

Булоби бажаним, щоби духовенство по всіх деканатах висказалося 1) в справі організації, 2) примусового цілібату, 3) організації вдовичо-сиротинського фонду, а особливо щоби оо. декани стягнули від своїх кондеканальних принайменше по 10 зол. на священничий дім та прислати до Т-ва св. Ап. Павла з просьбою, щоби воно це діло енергічно провадило аж до бажаного довершення.

о. Мих. Чорнєга.

Зі світа.

Австрія. Як народ, так і держава австрійська станули від когось часу в першій ряді місіїної акції. От недавно, в першу неділю різдвяного посту, присвячено цій справі цілісенький день. Початок дала столиця наддунайської країни — Відень. Майже по всіх церквах влаштовано спільні святі Причастя в наміренню католицьких місій, а вечером принагідні проповіді і промови. В університетській церкві відправив набоженство кард. Піффль, а проповідь виголосив о. Бойсль, єзуїт. За сим початком мають піти і інші міста.

Америка. *Поляки в Сполучених Державах.* Недавно відбувся в Філадельфії звичайний трехрічний конгрес польських священників у Сполучених Державах. Учасники розpravляли про потребу більш загальної релігійної й церковної організації між америк. Поляками. На конгресі стверджено, що в Спол. Державах працює 1100 польських священників; парохіяльних конфесіональних польських шкіл є 600, в яких обучується 350.000 польських дітей.

Американські судії про релігійне виховання. Трех нью-йорських судіїв — Falley, Crain і Rosalsky — оголосили відклик до родичів, щоби постаралися про релігійне виховання своїх дітей. Судії звертають увагу на застрашуючий занепад моральности в суспільности, чого головною причиною є недостача релігійного виховання. В вязницях переважно знаходяться ті люди, які релігійно або зовсім не є освідомлені, або лише незнатно. Тому нехай родичі постараяться, щоб шкільну освіту дітей доповнити благородними релігійними ідеалами.

Поступ католицизму. Статистика Сполучених Держав за 1923 р. виказує, що там у тому році було 18,569.737 католиків і 23 159 священників. Померло в тому році 348 священників. Число католицьких парохій збільшилося о 199. До катол. шкіл ходило 1,988.376 дітей — отже о 65.956 більше, як у р. 1922. Число католицьких сирітських захистів з 312 піднеслося на 316, а число захистів для старців із 118 на 121. Катол. ієрархія числить тепер 4 кардиналів, 13 архієпископів і 97 єпископів.

Англія. В послідньому часі повернулось до кат. віри кількох знатних Англіїців. Так С. Н. Rouse, котрий у цілій Англії звісний як борець проти спиритизму. Ще більшу несподіванку зробила конверзія знатного проповідника А. Р. Tulloch, пароха в Ecclesmachau. В своїй останній проповіді він сказав вірним, що шкотська церква прогрішила, коли в XVI. ст. відорвалася від католицької церкви.

Італія. Рим. Відслонення пам'ятника Папи Венедикта XV. Дня 21. мая с. р. відслонено у Ватикані пам'ятник Папи Венедикта XV. В святочному обході взяло участь багато кардиналів і церковних достойників, сестра покійного папи й його сестринки. Під пам'ятник покладено вінець, який дарувала болонська міська рада, а болонський архієпископ мав промову.

Архієпископ Цепляк. Як звісно з часописів, архієпископ Цепляк поїхав до Риму. На залізн. станції привитав його державний секретар кард. Гаспаррі, папський majordomus msgr, де Сампера, як також польський конзуль із своїм персоналом. Ще того самого дня папа прийняв його на авдієнцію, на якій архієп. Цепляк зі сльозами в очах подякував папі за визволення, до якого найбільше причинився таки сам папа.

Іспанія. Чудесне розп'яття Христове. В північній Іспанії, в провінції Сантандер, у повіті Ляредо є місточко Лімпіас, що числить яких 1300 мешканців. В парохіяльній церкві сьогомісточка знаходиться на головному жертівнику велике Христове розп'яття, яке прикріплене до самого кивота. Хрест високий на 2 м. і 27 цм., а на ньому артистично вирізьблене тіло Христове („corpus“) майже в природній величині. Се розп'яття нині загально уходить за чудесне й називають його „Ісус в агонії“. Дивні явища зачалися 30. III. 1919 р. Розп'ятий Христос на сьому хресті часами дає ознаки життя: поводить очима, отвирає уста, перехиляє голову, прибирає живу краску тіла і т. ин. Богато недодорівків очевидців навернулося. Були й випадки чудесних уздоровлень. Очевидцями тих чудесних явищ були вже тисячі осіб. І нині до Лімпіас удаються сотки тисячів паломників з цілого світу — майже так, як до Люрду.

Німеччина. Від року існує у Вірцбургу т. зв. „Місійно-лікарський Інститут“. Вже в сім першій році вислав він около 10 лікарів і лікарок на місійну працю до заморських країв. Для сих успіхів інституції найбільші заслуги положили члени місійного згромадження — оо. Божого Слова (Вербісти).

Сербія. В Нішу в 1925 р. має відбутися вселенський собор православних церков. Вже вілбуваються приготування для нього. Деякі церкви вже дали свою згоду на сей собор. Церкви на сході с. р. підчас Зелених Свят у Єрусалимі рішили також узяти участь у ньому.

Совітські держави. Як доносять польські краківські часописи, совіти в останніх часах зачали переслідувати польське духовенство на Вел. Україні та в Білій Русі, закидуючи йому, що агітує на користь „сусідної ворожої держави.“ Польських священників вязнять, і — після поголосок — мають їх вивозити до Архангельська. В Житомирі нема ні одного польського священника на волі так, що польська людність позбавлена релігійної обслуги. На Білій Русі замикають совіти католицькі костели, а священників вигоняють з парохіяльного помешкання. Кілька осіб, котрі перейшли на католицизм, увязнено, закидуючи їм контрреволюційність. Не може бути двох думок, що се совітська відповідь на те, що з православними по цім боці рижської лінії виробляють Поляки. А коли так большевики поступають, то що буде тоді, якщо до влади прийдуть ті чинники, котрі в православію бачитимуть ознаку своєї національності?

Хорвація. Т-во хорватських католицьких священників „Узаямност“ оголосило збірку на католицьке духовенство в Німеччині, яке тепер знаходиться у великій нужді. Гарний се примір зі сторони хорватського духовенства й насуває нам різні рефлексії що до сили катол. віри, вдачі і виховання різних католицьких народів, його духовенства і т. ин.

Нові книжки.

Християнська Наука за руски дзеци у I., II. и III. класи нормалних школах. Зложел о. *Юрій Павич*. Видало „Руске Просвітне Товариство у Р. Керестуре“. З печатні ОО. Василян у Жовкві, 1924. Стр. 176.

Се біблія Старого й Нового Завіту разом із застосованим катехизмом. Матеріал опрацьований дбайливо й зручно. В книжці багато ілюстрацій. Доданий до неї „Буквар церковно-славянськи и руски — зложел Яким Костельник, учитель“ стр. 12. Мова чиста, правопис послідовний (після граматики о. Дра Г. Костельника).

Знак се великої діяльності Бачванців, коли деякими своїми виданнями випереджують нас, як от і тою „Християнською Наукою“. Побажатиб, щоби також у нас небавом появилася подібно уложена „Християнська Наука“.

Книжка вийшла заходом і коштом Преосвященного Діонізія з Крижевців. К.

О: Др. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статут. Львів 1924. Накладом Богословського Наукового Товариства. Стр. 19.

Catalogus Ordinis S. Basilii Magni Congregationis Ruthenae SS. Salvatoris ineunte anno MCMXXIV. Żovkva, 1924. Стр. 48. Довідуємося із цього каталога, що в 1924, р. є всіх членів у чині Василян 292; отців 109, учеників 87, братів 96. В 1923. р. усіх було 252, отже приріст 40 (4 отців, 24 учеників, 12 братчиків). Провінцій є три: галицька (Ruthena SS. Salvatoris) з 253 членами; закарпатська (Carpatho-Ruthena) з 36 членами; румунська з 3 членами.

Похвальне се, що наші назви подані чеською транскрипцією (пр. т. hošivense, krasnopuzšense).

З огляду на таку еманципацію трохи разить стара назва „Ruthenus“. Чи не далось би її заступити новою? (Здається нам, що трудність полягає головню з огляду на закарпатську провінцію.) К.

Проф. І. Огієнко: Український стилістичний словар. Підручна книжка для вивчення української літературної мови. Видання української книгарні й антикварні у Львові, вул. Рутовського ч. 22. Львів 1924. Стр. 496. Незвичайно цінна книжка для всіх, що пишуть українською мовою, а хочуть писати поправно. Шкода тільки, що задля доріжні не міг вийти сей словар бодай у двоє троє більший. Автор всюди звертає увагу на різниці між галицьким говором та тим, що на Вел. Україні; подає акценти, поодинокі (трудніші або менш певні) форми слів і т. ин. Богато з його вказівок має об'єктивну вартість. Але є й такі, на котрі не всі згодні.

Автор і сам свідомий сього: „Звичайно, може деколи й стою я на непевному ґрунті, але я свідомий того, що в праці своїй подаю нашому громадянству багато матеріалу для роздумування на різні мовні теми, часом і гіркі“ (стр. 10). Так пр. автор каже писати: клас, акциз, аналіз, анілін, девиз, фасад, візит, редут і пр., як се питоме московській мові; а про нашу галицьку форму тих слів (кляса, акциза, аналіза т. д.) каже, що вона польська. Свою пропозицію він оправдує тим, що „ми, Українці, занесли до Росії надзвичайно багато чужих слів, які в нас на В. Україні все появлялися на 100—200 років раніше, ніж в Росії“ (стр. 8). Отже форми візит, фасад, аналіз і т. д. малиби бути оригінально українські, і Москалі переймали їх від Українців, а не Українці від Москалів. Однак се не є згідне з дійсністю. Московська форма тих слів наслідує французьку вимову тих слів, а наша галицька форма наслідує німецьку вимову. В оригіналі ті слова є переважно женського роду, й тому зовсім зрозуміле, що галицька вимова се узглядноє. Годі отже твердити, що галицька форма тих слів є польська — атже Серби й Хорвати так само вимовляють ті слова. Україна ніколи не була під таким сильним французьким впливом, як Росія. І тому певне, що форма, яку автор заступає, в дійсності з Росії передісталась на Україну, а не навідворот. Виходить отже: що всі Українці повинні писати: візита, акциза, фасада і т. д. Се тим більше, що сього домагається уодностійнення подібних чужих слів. Автор каже писати генеза, адреса і ин., отже при деяких виразах приймає форму на — а; а грецькі слова на — ис то віддає в повній транскрипції пр. еліпсис, генезис, то знова без того — ис, пр. клас, еліпс і т. д.

Ясна річ, що наша галицька вимова практичніша, бо всі такі слова підтягає під одну форму на — а. Французька вимова слів українській мові й модуляції горла більш противна, як німецька. Коли отже автор заступає чисту французьку вимову ш о с е, кл і ш е (indeclinabile) супроти нашої галицької — ш о с а, кл і ш а, так се не є удосконалення української мови, але калічення. Не є слушний нарікання автора на західних Українців, що вони „нічого оригінального, нічого свого в ділянці чужих слів не створили“ (стр. 487). При тому він подекуди невірно віддає галицькі слова; так пр. „фразес“ (488 стр.) говорять Поляки, а західні Українці „фраза“; „Єзус-Марія“ (стр. 125) говорять Поляки, а західні Українці „(І)сусе Христе“, „Мати Божа“ і ин. К.

„Передшлюбний дарунок для женихів“ зібрав свщ. Михайло Дороцький, стор. 120 малої вісімки, Жовква, 1922.

Якраз на часі являється отся книжочка: в часі триумфу післявоєнного, грубого матеріалізму та підірвання поваги родини в її основах. По книжочці відразу видко, що то вірний і нерозривний приятель християнина взагалі, а християнського подруга з особна.

В І. часті зібрані й коротко пояснені всі релігійні обов'язки християнина, а саме: молитви, правди віри, заповіді та основи християнського богопочитання. Перше місце займають молитви на чистій народній мові, — відтак на церковнослов'янській мові. Деякі молитовки утворив сам автор — і треба признати, зовсім удатно. На примір:

Ангеле, Хоронителю мій,
Небесний Друже дорогий:
І в день і в ночі
Мене стережи.
І лише туди
Мене веди,
Куди дорога
До могого Бога!

Практичні вказівки поперті добірними цитатами зі св. письма, висказами св. Отців та народними пословицями.

В ІІ. часті представив автор високе достоїнство й велике суспільне значіння родини, а відтак обов'язки подругів. За взір ставить св. Родину з Назарету і радить, як поводитись женихам в часі їх заручин, вінчання, весілля, і як опісля жити. Між обов'язками родичів — кладе натиск на виховання дітей, так що до тіла, як і душі. При кінці додано вірєць родинної літописи.

Книжочка, оживлена добірними образками, робить симпатичне вражіння. Для народу принесе великий користь, а Всч. Отцям облегчить у значній мірі їх душпастирську працю. Тому повинна знайтися в хаті кожної християнської родини.

Замовляти на адресу: „Епархіяльна Поміч“ при гр.-кат. Капітулі в Перемишлі. *Свщ. С. Біленький.*

Respice flnem (з приводу замірів впровадження обов'язкового цілібату в нашому духовенстві). Передрук з „Ниви“. Стр. 20. Ціна 25 гр.

Учебник для І. і ІІ. класи народних шкіл: „**Біблійні Образки — перші початки науки релігії**“ замовляється на адресу: свщ. С. Біленький, Львів, вул. Здоровля 12.

Накладом видавництва „Світ Дитини“ у Львові вийшла прегарна книжка французького писателя Євгена Мілера п. з. „**Молодість славних людей**“.

На зміст сеї книжки складаються характеристичні події з життя великих і славних людей. З того огляду твір сей зацікавить кожного, хто займається вихованням дітей. Звернути на неї увагу повинно й українське духовенство, яке у великій мірі має вплив на виховання молодого покоління. Книжка ся подасть головно катехитам сільських шкіл багато цінних вказівок, які зможуть використати для придбання нашої суспільности гарних й талановитих одиниць з під

сільських стріх. Видавництво „Світ Дитини“ розішле сю книжку за посліплатою (6 зп.) на адреси всіх укр. священиків в краю.

Стара Україна ч. 6. Се число присвячене „Великим могилам української землі“.

Поступ ч. 6.

Душпастырь ч. 5 і 6.

Благовѣстник ч. 10 – 12.

Наш Приятель ч. 1–7.

ВСЯЧИНА.

З нагоди ювілею св. Йосафата, Цілком злишнім булоби доказувати, як велике значіння в історії нашої Церкви і народу має св. свящм. Йосафат. Се вже ясно зазначено в енциклиці св. Вітця, як також у пастирськім посланню нашого гр.-кат. Епископату. „Рідний він нам по роду і крові, бо вродився на нашій рідній землі“. Дорогий він нам, бо любить свою рідну Церков, свій гр.-кат. обряд, свій український і братній білоруський нарід.

Для нас зіслав милостивий Бог в його особі велику потіху в тих скрутних часах для нашого українського народу і поміч в тій борбі, яку ми мусимо зводити, уже не за те, що нам дороге, але за своє життя і існування. І в тій порі тяжких наших хрестів припав 300 літ. ювілей великого нашого святого. Свят. Отець завізав цілий католицький світ відсвяткувати той ювілей достойно, а наші Архипастирі взивають у своїм посланню наше духовенство і всіх вірних відсвяткувати той ювілей як найбільше торжественно і величаво. І дійсно вже многі народи святкували сей ювілей більше або менше величаво, а і в нас вже в многих місцях нашої провінції се сталося, а ще буде тревати аж до кінця ювілейного часу т. є. до 8 ||. 1925 р., після нашого церковного числення. Святкуємо сей ювілей місяцями і реколекціями по наших селах і містах. — Торжественними академіями і концертами та обходами і богослуженнями по наших Церквах. Та на нашу гадку ми повинні обходити сей ювілей і загальним паломництвом до місць, з котрими тісно звязане життя і діяльність і мученича смерть нашого святого. Правда, що з різних причин покищо недоступні нам деякі місця, як приміром Полоцьк, Витебськ, або Відень, де спочивають тимчасово його св. мощі. Кордони і невідрадні відносини політичні замикають нам доступ до них. Але є одно місто, а саме Володимир Волинський, місце уродження нашого святого, до котрого і доступ нам можливий, бож віддалення

його від Сокаля і околиці так близьке, що і пішки в поході церковним туди дістатись можна, а до того знайдеться там і можливість для нас достойно відправити там торжественні Богослуження і обходи в честь нашого мученика, пастиря і опікуна. Се може статися тим лекше, що там вже латинський клир святкував торжественно той ювілей, а є повна надія, що тамошний католицький Епископат, допоможе і нам, католикам, відсвяткувати його.

З тих причин духовенство Гусятинського повіту, зібране на соборі деканальнім у Копичинцях під проводом Вс. о. декана Саноцького з Пробижної, постановило дати почин до урядження такого паломництва до Володимира Волинського і заохотити так наше духовенство, як і вірних нашої церковної провінції до упорядкування як і відсвяткування того ювілею в Володимирі Волинському. Як велике значіння мало би се паломництво для нашої св. Церкви і для св. Зєдинення, для котрого так дуже св. Иосафат потрудився, не може бути сумніву, ані двох гадок, і тому сподіємося, що сей поклик знайде широкий відгомін по всіх трех наших дієцезіях і спонукає всіх людей доброї волі не тільки взяти участь у тім паломництві під проводом нашого Епископату, але доложать всіх старань на те, щоби те торжественне ювілейне паломництво вскорі відбулося з великим хісном духовним не тільки для учасників, але й для цілої нашої Церкви й народу.

В тій цілі просимо Шановну Редакцію „Ниви“, як і других наших часописів так церковних, як і світських, отсю гадку розповсюдити і всіх тих, що з пієтизмом відносяться до нашого брата, вітця і пастиря св. Иосафата, допомогти нам до зреалізування того нашого далекосяглого почину. *о. Северин Метковський о. Бриковин. о. Саноцький, декан.*

Загальний ювілей. Дня 29. V. с. р. проголосив Папа загальний ювілей, який святкується в катол. церкві що 25 літ, а припадає тепер на 1925 рік. Ювілей зачнеться навечерям Христового Рождества с. р. (по нов. стилу) а треватиме до навечеря Христового Рождества 1925 р.

Повного відпусту з нагоди сього ювілею доступлять ті, котрі добре висповідуються й запричащаються, в побожній цілі відвідають чотири римські церкви (св. Петра, Павла, Івана й св. Марії „Більшої“) й помоляться в намірі св. Вітця. А особливі наміри св. Вітця є такі: мир між народами (не сей, котрий написаний в трактатах, але той, що в серцях); щоб некаатолики повернули до католицької Церкви; щоб обставини в Палестині оконечно так уложились, як сього вимагають права цілого католицького світа.

На Велеградський Уніонний Зїзд доси зголосилися: Др фр. Кордач архієп. пражський, Др Авг. Фишер еп. кошицький, Ів. Войташшак єпископ спишський, Беньо каноник нітранський, Др Іос. Купка посв. єпископ брненський, Др

Ант. Єглич єпископ люблянський, опат Метод Заворал, опат Петро Глабил, ємавський пріор. Арн. Вікоукал, проф. дер. Ал. Тот, заступник загребського богосл. факультету Др Живкович, архимандрит Сергій Дабич із Парижа, проф. унів. Валкере з Оксфорду і ин. Від нас вибираються Преосв. іосафат з Перемишля, Преосвящ. Йосиф Боцян, о. Др Дорожинський і о. Др Йосиф Сліпий зі Львова.

„Польське православіє“. Білоруський часопис „Krynica“ під наведеним титулом подає вістку, що вильнянська духовна православна семінарія переходить у польські руки. Дотепер викладалось у тій семінарії по російськи, а від осени с. р. на перших двох роках викладатиметься по польськи, а з кожним роком польські виклади посуватимуться о одну клясу наперед аж до повного спольщення цілої семінарії. Православні дух. власти згодились на це під загрозою цілковитого скасування семінарії. Професорів, які не згодилися викладати по польськи, усунено, тай заступлено іншими. Видно, що для Поляків православіє тільки доти страшно, доки воно не є польське; а якщо воно може прислужитися до поширення польськості, тоді вже все гаразд...

Зміна у вимірі годин і в пляні науки релігії в учительських семінаріях. Міністерство в'роісповідий і прилюдної просвіти взялося 1920 р. за реформу учительських семінарій, поширило час навчання в них на п'ять літ, а в 1921 р. оголосило нову програму навчання. На науку релігії на п'ятих курсах визначено в тій програмі по дві години тижнево, але лише в першій півроці шкільній. В другій півроці наука релігії мала зовсім не відбуватися!

Латинський єпископат приновився до урядового виміру годин і уложив відповідний плян науки. Наш єпископат поставився негативно до сего нововведення, не виготовляв і не предкладав пляну науки, спираючися на педагогічних і раціональних причинах що саме послідний піврік семінарійної науки найбільше надається на поглиблення і скріплення релігійного виховання і на методичне підготовання кандидатів, що в будуччині як учителі нераз будуть мусити учити релігії у вселюдних школах в заступстві душпастирів. Понехання науки релігії на тім курсі — після загальної думки оо. катехитів — вплине відємно на молодіж; кандидати будуть виходити зі заведення з тим переконанням, що релігія се менше вартний і менше потрібний предмет, без якого можна обійтися на висших курсах науки, та що обовязок виконувати релігійні вправи устає з виходом зі школи.

Польський єпископат також виступив проти маловаження науки релігії і робив заходи, щоби для неї визначено хоч таке число годин тижнево, як на рисунки, не згадуючи про руханку і музику, для яких визначено в новім пляні по 3 і 4 години тижнево.

Міністерство віроісповідий і прил. просвіти не могло неузгляднити сего жадання єпископату і оголосило дня 3. жовтня 1923 р. Ч. 9603/І. розпорядок, яким визначено 3 години тижнево на науку релігії на першій курсі, щоби була можливість дати релігійне виховання кандидатам на учителів і зачати методичну підготовку до їх майбутнього звання. Сей міністріальний розпорядок оголосила Кураторія льв. окс. шк. дня 5. падолиста 1923 р. Ч. 9462/І. S.

Другим розпорядком міністерства віроіспов. і просвіти з дня 27. грудня 1923 р. Ч. 14756/І., а оголошеним Львівською Кураторією 11. січня 1924 р. Ч. 118/І S., визначено на науку релігії на п'ятій курсі по дві години тижнево, та відмічено, що релігія мусить уділятися на тім курсі в першій і в другій півроці.

о. І. Р.

Концерт у честь св. свшм. Йосафата в Самборі. Тутешна молодь середніх шкіл (II-ої гімн. і жіночої, мужес. учит. семінарії і укр. жіночої) уладила великий концерт для пошанування 300 літ. річниці смерті св. свшм. Йосафата Кунцевича. Концерт відбувся дня 5. червня 1924 р. у великій салі місцевого Кінз. Його зорганізували катехити згаданих шкіл: о. Михайло Юзвяк (семінарії), о. Євген Коленський (гімназії). На програму зложилось 12 точок, які виконала шкіл. молодь. Зі співів вирізнялися особливо кантати, як: „Пісню слави заспіваймо“ і „Владико — Отче“ Кишакевича, з інших: „Радуйся Маріє“ О. Кошица (після рукопису „Богогласника“), „Камо поїду од лица...“ Лисенка і ин. -- В програму входили музичні продукції, як оркестра, соля і деклямації. Дуже симпатичним і удачним було святочне слово Я. Майхра уч. VII. кл. II-ої гімн., який проорокує доброго бесідника. — Перед відспіванням гимну „Боже великий — єдиний“, — парох о. крил. Ф. Рабій відчитав лист преосв. о. д-ра Й. Коциловського, який слав Архієрейське Благословення молоді.

Концерт мав перебіг спокійний і зробив якнайкраще вражіння. Мав характер поважного, солідно викінченого концерту, що лишив святочний настрій. На сцені серед зелені, виднів портрет Йосафата, умащений і украшений сино жовтими і біло-жовтими хоругвами. Крім місцевого громадянства — явилися деякі круги з околиць. О. д-р Й. Маркевич прислав 2 доларя на руки о. Ев. Коленського.

Станиславівська брошура й наша відповідь на неї зробили рух між духовенством. У звязи з тою справою дістали ми дотепер слідуєчі вісти до поміщення:

Дня 9. VI. с. р. відбулись деканальні збори Деканату Бориславського в Трускавці. Всі присутні оо. кондеканальні числом 13 брали живу участь у дискусії, яка

вивязалась по причині масово розкиненої брошури безіменного станиславівського автора. Всі присутні священники одобрили статтю Впр. оо.: д-ра Костельника і д-ра Лаби в „Ниви“ — годяться з нею, і заявили їм своє признання і подяку, в доказ чого зложили: 34 зол. на фонд пресовий „Ниви“. Зміст і тенденцію брошури: „Жонатий клир і безженство клиру“ з обуренням осудили — і рішилися солідарно боронити прав загварантованих св. Ап. Столицею що до жєнитби, та просити Еп. Ординаріят в Перемишлі, щоби починив відповідні кроки в цілі оборони жонатого духовенства.

Відповідно до ухвали всіх священників на декан. Зборах прошу о поміщення сього письма в найближшій числі „Ниви“ — з тим, що подібні ухвали повинні запасти — і певно западуть — на всіх деканальних зборах, які тепер будуть відбуватись ві всіх трєх Епархіях, а часописи, прихильні церкві і її справі, повинні такі ухвали скоро подавати до відомч загалу — бо в сей спосіб почислимо свої сили. — *Декан бориславського деканату.*

Духовенство деканату куликівського, зібране на соборчику дня 31. мая б. р. в Куликові, висловило свою подяку Хвальній Редакції за знамениту відповдь безіменному авторови нужденної брошури „Жонатий клир...“, а при тій нагоді зложило 17 зл. п. на пресовий фонд „Ниви“.

Чеком вислав підписаний 18. зл. п. „на пресовий фондї Ниви“. Цю квоту зложило духовенство гр.-кат. самбірського деканату, Перемиської Епархії з вдячності за поміщення статті „Respite finem“. Прошу ласкаво прийняти і уважати як демонстрацію проти автора брошурки „Жонатий клир і безж. кл.“ — *Декан самбірського деканату.*

До Всєсвітлійших оо. д-рів Гавриїла Костельника і Василя Лаби.

Духовенство деканата Скільського, зібране на соборчику в Сколім, дня 27. V. б. р., ухвалило одноголосно виразити Вам Всєсвітлійші оо. щирю подяку і глибоку пошану за річевє трактовання справи примусового целібату в нашім духовєстві, яке Ви оо. Доктори заняли в статті: „Respite finem“ в 4 ч. „Ниви“ б. р. — *Декан скільського деканату.*

Священники деканатів калуського й янівського рішили всі прєнумерувати „Ниву“ в доказ признання для її становища супроти звїсної брошурки станиславівського „Т-ва безженних священників“.

Крім того наша редакція одержала признання від багатьох поодиноких священників за статтю „Respite finem“. О. Сев. Метелля, парох в Любинці п. Чесанів, з того приводу зложив 10 зл. на пресовий фонд „Ниви“.

Неприємні річі. В своїм часі розписувалися польські наші часописи про промову, яку виголосив Папа в квітні

с. р. до польських паломників — гімназ. учеників з Познаня й Львова, й деякі наші газети наробили великого крику з приводу тої промови. Та в дійсности не було річєвої підстави для таких гірких слів, докорів і погроз, які виписали деякі наші часописи на своїх сторінках. Хоч — що годі промовчати — були деякі позори, які могли подразнити Українців з огляду на нинішнє національне перечулення. Либонь тому „Osservatore Romano”, офіційний орган Ватикану, видрукував сю промову в цілости щойно під напором польських кругів у Римі. Ціла та промова була випечатана в „Słowo i Polsk-im” ч. 125 з 8. V. с. р. з відповідними додатками.

Читаємо там таке:

Zauważyć należy, że Papież w dniach tych wogóle nie udziela posłuchań, tembardziej w tym roku, kiedy na święta zjechało do Rzymu około 100 tysięcy pielgrzymów. Mimo to specjalnie dla dzieci lwowskich odprawił osobiście mszę, komu-nikował wszystkie.

З папської промови наводимо ті місця, які — тільки в уривках подані — були невірні коментовані в деяких наших часописах.

„Oto temat, jaki wam dajemy, temchętniej, że to wasza obecność Nas nań naprowadza. Widzimy was tu zjednoczonych w imię braterstwa, które łączy całą Polskę, od Poznania do Lwowa.

„Przypominamy sobie piękną kartę z dziejów, a mianowicie starego patriarchę wśród małego ludu bohaterskiego, który w obliczu śmierci mówił do swych dzieci: „Bądźcie zgodni, zgodni, zgodni!”

„Tak jest, bądźcie zawsze zjednoczeni, tak, jak jesteście tutaj, wy i wszyscy ci, których tutaj tak wspaniale zastępujecie zjednoczeni w uczuciu, które was ku Nam zawiodło.”

Саме собою ясне, що трудно було Папі не говорити про Познань і Львів, коли мав перед собою саме молодих паломників Поляків з тих міст. Наші часописи зрозуміли сей уступ у політичному значінню, а яснєж, що він має релігійне значіння.

Однак і се правда, що Поляки в релігії вславилися згодою, а тільки в політиці незгодою, й тому сей уступ може набрати п о з о р і в політичного значіння.

Дальше Папа побажав Польщі, щоби остала „zawsze katolicka, zawsze rzymska”, бо саме в тому „tajemnica jej posłannictwa”. „Albowiem pod względem chrześcijaństwa i katolicyzmu jest takie prawidło: nie jest się w całej pełni chrześcijaninem, jeśli się nie jest katolikiem, a nie jest się w całej pełni katolikiem, jeżeli się nie przynależy do Rzymu, to jest, jeżeli się nie jest synem tego Kościoła Rzymskiego, którego

Głową zawsze obecną w Jego Namiestniku, jest Chrystus, tem samem również do Kościoła Rzymskiego należący.

„Prawda, że gdy Dante nazywa Chrystusa „Rzymianinem”, to ma na myśli inny Rzym, Rzym niebiański, Raj, ale mimo to pozostaje zawsze prawdą, że to stąd, z tego ziemskiego Rzymu począł On być „Rzymianinem”, czyniąc z Rzymu Swą rezydencję, w osobie Swego Namiestnika.”

В тих словах у дійсності нема нічого про висшість римського обряду, про „половичність” католицтва уніятів, що належать до грецького обряду (як се місце коментували деякі наші часописи).

Але що ці слова з акцентом говорять про „повних католиків”, то само собою насувається протиріччя „неповних католиків”. А що ці слова висказані саме до Поляків, які нас уніятів не раз і не два рази називали й називають „неповними католиками”, то наші газети зрозуміли се місце в дусі тих Поляків, котрі в нас бачать „неповних католиків”.

На закінчення сеї промови пише римський коресподент „Słow-a Polsk-ogo”:

Przyjęcie polskiej młodzieży było zatem wprost manifestacyjnie przyjazne. Mimo to na drugi dzień w oficjalnym organie Watykanu „Osservatore Romano” ukazała się tylko sucha wzmianka, a w stojącym blisko Kurji „Giornale Italia”, nawet wiadomość, że Papież karmił Polaków za niezgodę...

Dopiero na trzeci dzień wydrukowało „Osservatore Romano” na skutek interwencji pod naciskiem tekst przytoczonej mowy...

Будьщо-будь неприємні річі, бо політичні часописи люблять робити висновки хочби тільки з позорів, а їх висновки можуть руйнуючо впливати на загальне. Більше розваги й застанови!

До відома. На окладинці сього числа „Ниви” подана сума кожному В. П. Т. Предплатникови, якою він нам залягає за сей рік.

Дуже просимо сейчас прислати нам предплату, бо саме задля браку фондів „Нива” спізнюється.

Також Редакція „Богословії” просить о негайну висилку предплат, бо її каса також вичерпана.

Слідуюче число „Ниви” вийде подвійне з кінцем серпня (поскільки доти призираються потрібні фонди).
